

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTA DOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
ORTA DOĞU COĞRAFYASI VE JEOPOLİTİĞİ ANABİLİM DALI

DEMOGRAFİK YAPININ LÜBNAN JEOPOLİTİĞİNE ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

HÜSEYİN ASLANBAY

İstanbul, 2020

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTA DOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
ORTA DOĞU COĞRAFYASI VE JEOPOLİTİĞİ ANABİLİM DALI

DEMOGRAFİK YAPININ LÜBNAN JEOPOLİTİĞİNE ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

HÜSEYİN ASLANBAY

Danışman: DOÇ. DR. ALİ BALCI

İstanbul, 2020

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz Ortadoğu Coğrafyası ve Jeopolitiği Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi 508616008 no'lu Hüseyin ASLANBAY'ın hazırladığı **"DEMOGRAFİK YAPININ LÜBNAN JEOPOLİTİĞİNE ETKİSİ"** konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunması ve sözlü sınavı Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin 16. maddesi uyarınca 23.01.2020 tarihinde saat 10.30'da yapılmış sorulan sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin kabul ne OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Doç. Dr. Ali BALCI	Kabul	
Doç. Dr. Münür BİLGİLİ	Kabul	
Doç.Dr.Vedat ŞAHİN	Kabul	

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 05.02.2020 tarih ve 2020/05-04 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları
Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. İsmail Safa ÜSTÜN

-Tez Onayı 3 iş günü içinde ıslak imzalı 3 (üç) kopya halinde Enstitüye teslim edilmelidir.

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Hüseyin ASLANBAY
Anabilim Dalı	: Orta Doğu Coğrafyası ve Jeopolitiği
Programı	: Orta Doğu Coğrafyası ve Jeopolitiği
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Ali BALCI
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans- Eylül 2019
Anahtar Kelimeler	: Lübnan demografisi, Lübnan jeopolitiği

ÖZET

Lübnan, jeopolitik ve jeostratejik konumu nedeniyle bağımsızlığını kazanmasının öncesi ve sonrasında Ortadoğu'nun önemli bir merkezi olmuştur. Bu sebeple, birçok devlet Lübnan'ın bulunduğu bölgeye hâkim olmak için mücadele etmiştir. Lübnan'ın jeopolitik konumu, deniz hâkimiyeti ve ticaret merkezi olması ise bu bölgede mücadeleler yaşanmasını etkileyen unsurlardır.

Lübnan, monoteizm inancının ortaya çıktığı andan beri çeşitli din ve mezheplere bağlı kişilerin yaşadığı bir bölge olmuştur. Bu dini ve mezhebi farklılıklar geçmişten günümüze Lübnan'ı sadece etkilememiş aynı zamanda şekillendirmiştir. Lübnan'daki toplumsal yapının etnik ve dini olmak üzere iki farklı boyutu vardır. Etnik boyutunda, Arap Doğu kültürü ile Hristiyan Batı kültürü; dini boyutunda ise Hristiyanlar ile Müslümanlar bir mücadele içindedir. Yani bir yandan Hristiyan Batı kültürü öte yandan İslam Doğu kültürü Lübnan'da bir sentez oluşmaması konusunda ısrarcı bir tutum sergilemektedir. Lübnan diğer Arap ülkelerinin aksine İslamiyet'i tümüyle kabul etmiş bir devlet değildir. Bu sebeple Hristiyan olan halk ve liderleri, kendi benliğini korumak ve Batı kültürü ile özdeşleşmek istemektedir.

Ülkenin dini ve mezhebi yapısında sayısal anlamda farklılıklar olsa da hiçbir din ve mezhep bariz bir çoğunluğa sahip değildir. Bu durum ülke içerisinde birtakım bölünmelere yol açmıştır. Ülkedeki din-mezhep faktörüne dayalı bölünme, iç çekişmenin kökenlerinden birisini oluşturmuştur. Lübnan'da hiçbir zaman "ulus devlet"

olgusu tam anlamıyla gelişmemiş ve Lübnanlılar her şeyden önce mensup oldukları din ve mezhepleriyle liderlerine bağlı kalmışlardır. Bu yüzden Lübnan’da İç Savaş’tan önce başlayan ve halen devam eden siyasi kriz son gelişmelerle birlikte gittikçe gerilen ve saflaşmaların derinleştiği bölgesel ve uluslararası düzleme yerleşmiştir.

Bu çalışmada; Lübnan’ın Jeopolitik yapısı, tarihi, fiziki ve beşeri unsurları, bölgesel politikaları, anayasal yapısı, bölgesel çatışmaları incelenmiştir. Edinilen bu bilgiler ışığında Lübnan’ın demografik yapısının uğradığı değişim ve değişimden etkilenen ülke jeopolitiği üzerinde durulmaktadır. Son olarak ülkenin yaşamakta olduğu karışıklık ortamından nasıl çıkabileceğine dair önerilere yer verilmiştir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Huseyin Aslanbay
Department : Middle East Geography and Geopolitics
Programme : Middle East Geography and Geopolitics
Supervisor : Doc. Dr. Ali Balci
Degree Awarded and Date : Master - September 2019
Keywords : Lebanese demography, Lebanese geopolitics

ABSTRACT

Due to its geopolitical and geostrategic position, Lebanon has become an important centre of the Middle East, before and after gaining its independence. For this reason, in the past, many states have been in constant struggle to dominate the region where Lebanon is located. When we examine in depth, the reasons of these struggles that affect the facts are the geopolitical position, maritime dominance and being a commercial centre of Lebanon.

Since the emergence of monotheism, Lebanon has been a region inhabited by a wide range of religious and sectarian people. The differences of these religious and sectarian have not only influenced Lebanon, and but shaped it from past to present as well. The social structure in Lebanon has two dimensions: ethnic and religious. On the ethnic dimension, the Arab-Eastern culture and the Christian Western culture, and on the religious dimension, Christians and Muslims are in a struggle. In other words, both the Christian Western culture and the Islamic Eastern culture have insistently an attitude so as to not create a synthesis in Lebanon. Unlike the other Arab countries, Lebanon is not a state that fully accepted to the Islam. For this reason, the community and its leaders who are Christians want to protect their own individuality and identify with Western culture.

Although there are numerical differences in the religious and sectarian structure of the country, neither religion nor sect has an obvious majority. This situation

has caused to a number of divisions within the country. The division based on the religion-sect factor in the country has been created one of the origins of internal conflicts. In Lebanon, the phenomenon of a “nation state has never fully developed, and above all, the Lebanese has held to not only their leaders buy their religions and sects as well. Consequently, the political crisis that began in Lebanon before the Civil War, has settled on a regional and international level, where the recent developments have become increasingly tense and the deepening of the purification, and still-continuing.

In this study, it has been researched the geopolitical structure, the history, the physical and human elements, the regional policies, the constitutional structure and the regional conflicts of Lebanon. In the light of this obtained information, it is dwelled on how the demographic structure of Lebanon has changed and how this change has affected the geopolitics of the country. Finally, there are suggestions on how to get out of the chaos of the country.

ÖN SÖZ

Lübnan dünya üzerinde sahip olduğu konumu itibarıyla jeopolitik açıdan önem arz eden bir bölgede yer almıştır. Bu çalışmamızda günümüzdeki Lübnan'ın demografik yapısının nasıl meydana geldiği ve bu demografik yapının ülke jeopolitiği üzerinde nasıl bir etki bıraktığı ayrıntıları ile incelenmiştir. Çalışmada jeopolitik teoriler ele alınmış ve bu çerçevede konu değerlendirilmiştir. Lübnan'da yaşanan sorunların tarihine inerek ayna tutmaya çalışılmıştır. Bu sorunların nedenleri, sonuçları ve bunların Lübnan Jeopolitiğinde meydana getirdiği etkilere bakılmıştır. Tüm bu sorunlar ülkede Ulus kimliğinin oluşmasını engellediğinden çözüm önerileri sunarak bölgede istikrarın ve güven ortamının oluşmasına katkıda bulunmaya çalışılmıştır. Ayrıca çok fazla gündemde olmayan sorunlu Orta Doğu ülkelerinden olan Lübnan için dünya kamuoyunda farkındalık oluşturmaya çalışılmıştır.

Orta Doğu için büyük bir önem arz eden Lübnan için bir çalışma yapmak benim için hem zevk hem de zorlu bir süreçti. Öncelikle bu süreçte bana verdiği desteği hiçbir zaman esirgemeyen, görüşleriyle çalışmayı sonuçlandırmamı sağlayan danışman hocam Doç. Dr. Ali BALCI'ya teşekkürü bir borç bilirim. Bu tez çalışması boyunca bana inanan ve desteğini her zaman hissettiğim Nermin ÖZLÜ'ye de sonsuz teşekkür ederim.

İSTANBUL 2020

Hüseyin ASLANBAY

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZET	i
ABSTRACT.....	iii
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO LİSTESİ.....	x
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
I. Amaç	4
II. Kapsam ve Sınırlılıklar	4
III. Yöntem.....	5
a. Metod	5
b. Verilerin Toplanması ve Analiz Edilmesi	6

BİRİNCİ BÖLÜM

JEOPOLİTİK VE LÜBNAN JEOPOLİTİĞİNE ETKİ EDEN TEORİLER

1.1. Jeopolitik Güç Merkezleri.....	7
1.2. Lübnan Jeopolitiğine Etki Eden Teoriler	8
1.2.1. Halford John Mackinder: Kara Hakimiyeti Teorisi	9
1.2.2. Alfred Thayer Mahan: Deniz Hakimiyeti Teorisi	10
1.2.3. Hava Hâkimiyet Teorisi	11
1.2.4. Nicholas John Spykman: Kenar Kuşak Teorisi.....	11
1.2.5. Kuşatma Teorisi	12
1.2.6. Medeniyetler Çatışması Teorisi.....	13
1.2.7. Zbigniew Brzezinski Büyük Satranç Tahtası Teorisi.....	14
1.2.8. Yeni Domino Taşları Teorisi.....	15

İKİNCİ BÖLÜM

LÜBNAN'IN GENEL ÖZELLİKLERİNİN JEOPOLİTİK YAPIYA ETKİSİ

2.1. Lübnan'ın Tarihi Özelliklerinin Jeopolitik Yapıya Etkisi	17
2.1.1. Osmanlı Devleti Dönemi	19
2.1.1.1. Emirler Dönemi	21
2.1.1.2. İki Kaymakamlık Dönemi	24
2.1.1.3. Mutasarrıflık Dönemi	28
2.1.2. Fransa Mandası Dönemi ve Bağımsızlığın Kazanılması	33
2.1.3. Lübnan'ın Bağımsızlığı Sonrası Dönem	41
2.2. Lübnan Coğrafi özelliklerinin Jeopolitik Yapıya Etkisi	43
2.2.1. Lübnan Siyasi Coğrafyasında Etkili Olan Fiziki Faktörler	43
2.2.1.1. Coğrafi Konum	43
2.2.1.2. Sınırlar	45
2.2.1.3. Jeomorfolojik Özellikleri	45
2.2.1.4. Klimatolojik Özellikleri	47
2.2.1.5. Hidrografik Özellikleri	48
2.2.1.6. Toprak ve Bitki Örtüsü Özellikleri	49
2.2.2. Lübnan Siyasi Coğrafyasında Etkili Olan Beşerî Etmenler	49
2.2.2.1. Nüfus Yapısı	49
2.2.2.2. Dil Yapısı	55
2.2.2.3. Kültür ve Medeniyet Özellikleri	56
2.2.2.4. Yerleşme Özellikleri	57
2.2.2.5. Dini Yapısı	60
2.2.2.5.1. Hristiyanlar	62
2.2.2.5.2. Maruniler	62
2.2.2.5.3. Grek Ortodokslar	63
2.2.2.5.4. Grek Katolikler	64
2.2.2.5.5. Ermeni Ortodoks ve Ermeni Katolikler	64
2.2.2.5.6. Diğer Hristiyan Gruplar	65
2.2.2.5.7. Müslümanlar	65
2.2.2.6. Lübnan'ın Ekonomik Yapısı	69
2.2.2.7. Lübnan'ın Jeopolitik Sorunları	71

2.2.2.7.1. Sınır Sorunları	72
2.2.2.7.2. Siyasi Yapı Sorunları	73
2.2.2.7.3. Mülteci Sorunları.....	76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LÜBNAN JEOPOLİTİĞİ ÇERÇEVESİNDE BÖLGESEL POLİTİKALAR

3.1. Lübnan Bağımsızlığı Öncesi Bölgesel Politikalar	81
3.2. Lübnan Bağımsızlığı Sonrası Bölgesel Politikalar	84
3.2.1. Lübnan İç Savaşındaki Bölgesel Politikalar.....	85
3.2.2. Lübnan İç Savaşı Sonrasındaki Bölgesel Politikalar.....	89
3.2.2.1. İsrail ve Suriye Güçlerinin Ülkeden Çekilmesi (2000 Yılı)	89
3.2.2.2. Lübnan-İsrail Savaşı (2006 Yılı).....	89
3.2.2.3. Cumhurbaşkanlığı Krizi	90

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEMOKRASİ VE TOPLUMSAL YAPININ LÜBNAN DEMOGRAFİK VE JEOPOLİTİK YAPISINA ETKİSİ

4.1. Demokrasi'nin Lübnan Demografik ve Jeopolitik Yapısına Etkisi:	93
4.2. Toplumsal Yapının Lübnan Demografik ve Jeopolitik Yapısına Etki.....	96

BEŞİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL ÇATIŞMALARIN LÜBNAN DEMOGRAFİK YAPISINA VE JEOPOLİTİĞİNE ETKİLERİ

5.1. Arap-İsrail Savaşlarının Lübnan Demografik Yapısına ve Lübnan Jeopolitiğine Etkisi.....	99
5.2. İç Savaşların Lübnan Demografik Yapısına ve Jeopolitiğine Etkisi	101
5.3. Arap Baharı'nın Lübnan Demografik Yapısına ve Lübnan Jeopolitiğine Etkisi.	103
5.4. Refik Hariri Suikastı'nın Lübnan Demografik Yapısına ve Jeopolitiğine Etkisi	104
5.5. Suriye İç Savaşının Lübnan'ın Demografik Yapısına ve Jeopolitiğine Etkisi	106
5.6. Osmanlı Döneminde Maruni-Dürzi Çatışmalarının Lübnan Demografik Yapısına ve Jeopolitiğine Etkisi.....	109
5.7. Hizbullah'ın Lübnan Demografik Yapısına ve Jeopolitiğine Etkisi.....	111

ALTINCI BÖLÜM
SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç.....	114
6.2. Öneriler	122
KAYNAKÇA.....	124

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1: 1893-1914 Yılları Arasında Doğu Akdeniz Havzasında Nüfus Sayımları	50
Tablo 2: Lübnan Nüfusunun Yıllara Göre Durumu (1950-2019).....	52
Tablo 3: Lübnan Şehirleri Nüfusu (2019).....	54
Tablo 4: Lübnan Nüfusunun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2019).....	55
Tablo 5: Lübnan’da Din ve Mezhep Yapısı (2018)	61

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1: Lübnan'ın Coğrafi Konumu.....	44
Şekil 2: Lübnan'ın Fiziki Haritası	46
Şekil 3: Lübnan Nüfus Piramidi (2019)	53
Şekil 4: Lübnan'ın İdari Haritası.....	58

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CENTO	Merkezi Antlaşma Teşkilatı
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
Km	Kilometre
Kwh	Kilowatt Saat
LC	Lübnanlılar Cephesi
LUH	Lübnan Ulusal Hareketi
M.Ö	Milattan Önce
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
SEATO	Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UNIFIL	Birleşmiş Milletler Lübnan'daki Geçici Gücü
WASP	White Anglo Saxon People
Yy	Yüzyıl

GİRİŞ

Lübnan sahip olduğu konumu nedeniyle geçmişten günümüze birçok medeniyete ev sahipliği yapmış eski yerleşim alanlarından biri olmuştur. Sahip olduğu stratejik konumu sayesinde geçmişte birçok jeopolitik kazanım elde etmiştir. Lübnan 19. yüzyıldan itibaren Ortadoğu'nun en önemli finans ve ticaret merkezi haline gelmiştir. Ancak bu müreffeh yaşam fazla uzun sürmemiş, ülkenin konumunun sağladığı kazanımları elde etmek isteyen birçok uygarlık bölgede güç mücadelesine girişmiştir. Yaşanan bu güç mücadelesi Lübnan'ın jeopolitik avantajlarını kaybetmesine neden olmuştur.

Lübnan'ın jeopolitik öneminin anlaşılabilmesi adına öncelikle geçmişi incelenmelidir. Çünkü her ülke geçmişiyle vardır ve ülkelerin geçmişlerinde yaptığı hataları yapma eğilimleri de bir o kadar yüksektir. Uzun süre manda yönetiminde kalan Lübnan bugün bağımsızlığını kaybetme aşamasındaysa bunun nedeni geçmişinden ders almayan bir yapıya sahip olmasıdır (Duman, 1989). Lübnan'ın geçmişten günümüze yaşadığı en önemli problemlerden biri mezhepsel/etniksel farklılıklarının olmasıdır ve durum ülke içinde ayrılmaya yol açmıştır. Bu coğrafya üzerinde emelleri olan ülkeler her zaman bu durumu kendi amaçları doğrultusunda kullanmışlardır.

Söz konusu jeopolitik kavramı olduğunda ülkede yaşayan insan sayısından, hangi kesimin hangi inanca sahip olduğu önem teşkil etmektedir. Bunun yanında su kaynaklarından tarım sektörüne, bitki örtüsünden iklime kadar her bir etken jeopolitik durumu birebir etkileyecektir (Bozkurt, 2010). Ülkenin fiziki ve beşeri unsurları bölgeyi değerli kılmıştır. Özellikle ülkenin jeopolitik konumu, önemli ticaret yolları üzerinde bulunması ve su kaynakları bölgeyi ilgi çekici hale getirmiştir.

Siyaset geniş bir kavramdır ve siyaseti oluşturan pek çok neden vardır. Bir ülkenin dilinden ulusuna, medeniyetinden nüfusuna kadar her bir unsur doğrudan siyasetini etkilemiştir. Özellikle büyük devletlerin gözünde ulus mantığında olmayan ülkeler her zaman küçük lokma olarak görülecektir (Özbey, 2015). Bir ulus devletinde

olması gereken özellikler; merkezi otorite, düzenli ordu, bürokratik bir ağ, yurttaşlık esasına dayalı bir anayasal düzendir. Lübnan bu özelliklerden mahrum bir ülke olmuştur. Bunun oluşmasındaki en önemli faktör ise geleneksel aile bağlarının ve ilişkilerinin hala sürmesidir. Bu durum Lübnan'ı güçsüzleştirmiş ve bölgede emelleri olan ülkelerin müdahalelerine açık hale getirmiştir. Bir ülkenin dış tehditlere açık olmasının en önemli nedenlerinden biri iç karışıklıklardır. İç karışıklık yaşayan her ülke dış tehditlere de açık olmuştur. Jeopolitik açıdan Lübnan pek çok sorun ile karşı karşıyadır (Taş, 2014). Yakın geçmişte yaşanan cumhurbaşkanlığı krizi de bu durumu kanıtlar nitelikte olmuştur.

Lübnan konumu bakımından büyük devletlerin ilk hedefi haline gelmiştir. Bu nedenle Lübnan'ın hem bağımsızlığının öncesinde hem de bağımsızlığının sonrasında çeşitli bölgesel politikalar oluşturulmuştur (Baysoy, 2016). Lübnan'da yaşanan iç savaşta, Hizbullah'ın İsrail ile olan savaşlarında, Suriye'de yaşanan iç savaşta uygulanan politikalar bölgeye istikrar getirmemiş ve ülkedeki sorunlara çare olmamıştır.

Lübnan'da devlet sadece güçlü bir unsur değil, sadece bir hakemdir (Kor, 2006: 45). Lübnan'ın siyasi durumunun dini ve mezhepsel farklılıklara uygun olarak belirlenmesi ve şekillendirilmesi Osmanlı döneminde başlamış ve Fransız Manda döneminde daha da gelişmiştir (Bozarlsan, 1976: 63). Lübnan bir süre demokratik ülke olmayı başarmıştır. Ancak, bu durum fazla sürmemiş, Hristiyanların Müslümanları yönetiyor olması toplumun içine sinmemiş ve gruplaşmalar meydana gelmiştir.

Çok uluslu bir ülke olması, bünyesinde farklı mezheplerden insanları barındırmasına neden olmaktadır. Bu nedenle Lübnan'ı ele geçirmek isteyen her bir ülke bunu savaş ile değil iç karışıklık ile elde etmeye çalışmıştır. Maruni ve Dürzi karşılaşmaları bunun geçmişteki önemli örneklerinden biri olmuştur. Bunun sonucunda Fransız Mandası yönetimi altına giren Lübnan bu iç karışıklıklar nedeniyle büyük zarar görmüştür.

Lübnan bulunduğu bölgede etnik ve dini topluluklarının bir mozaiki olmuştur. Bu sebeple Lübnan halkı geçmişten günümüze bir ulus olma niteliği kazanamamıştır. Lübnan'da çok sayıda kapalı mezhepsel bir yapı bulunmaktadır. Bu yapı tarihsel dönem

ve olaylarda kendi bünyelerindeki dış güçlerin çıkar ve hedeflerini öne çıkarmıştır. Böylece bölge üzerinde egemenlik mücadeleleri sık sık gündeme gelmiştir. Lübnan tarihine bakıldığında sadece dış güçlerin müdahalesi değil ülke içerisinde toplumsal yapının mezhep farklılıklarına dayanması da bölgeye ayrı bir demografik anlam kazandırmıştır.

Lübnan'da etnik grupların güçlü aile ve din adamları önderliğinde, birbiriyle sürekli çatışma içinde oluşu, bölgede nüfuz elde etmek isteyen dış güçlere tarihsel süreçte önemli olanaklar sağlamıştır. Günümüzdeki Lübnan'ın oluşumunda Batılı güçlerin rolleri fazladır ancak bu bölgede yaşanan olayların sadece dış müdahaleler sonucunda meydana geldiği söylenemez. Var olan bu müdahaleler kadar müdahalelerin uygulandığı çok etnik yapılı zemin ve bu zemindeki iç dinamikler bugünkü modern Lübnan'ı meydana getirmiştir. Lübnan'ın bu yapısı nedeniyle ulus olma sürecini tamamlamadan ortaya çıkması geçmişte olduğu gibi günümüzde de çatışmaların yaşandığı ve siyasi krizlerin çıktığı ya da siyasi suikastlar sonucu adını duyduğumuz bir ülke olarak hafızalarda yer edinmesini sağlamıştır.

Bu tez çalışmasında, Lübnan'ın siyasi tarihi içinde bölgeye hâkim olan devletlerin bölgedeki stratejileri ve Lübnan'daki hâkimiyet mücadelelerinin neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Lübnan'ın bağımsızlık öncesi toplumsal yapısının ve bu toplumsal yapıların birbirleriyle giriştikleri üstünlük mücadelelerinin ne şekilde seyrettiği incelenmiştir. Bağımsızlık öncesi, toplumsal, siyasi, sosyo-kültürel, ekonomik, idari alanlarda bütünleşmeyi engelleyici iç ve dış baskıların neler oldu ortaya konulmuştur. Lübnan'ın bağımsızlık sonrası toplumsal ve siyasi/yönetimsel alanlarda gelişen olaylar ve bu olaylarda toplum yapılarının göstermiş olduğu tepkilerin, çatışmaların, ittifakların hangi doğrultuda evrildiği irdelenmiştir. Bağımsızlık sonrası, Lübnan bütünleşmeyi hangi temeller üzerine inşa etmeye çalıştığı konuları üzerinde durulmuştur. Tüm bu faktörlerin Lübnan jeopolitiğini nasıl etkilediği ve bölgede nasıl bir değişim meydana getirdiği değerlendirilmiştir.

Lübnan'ın demografik yapısı çeşitli değişkenlerle ve etmenlerle incelenerek jeopolitik kuramlar kavramı ile ele alınmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda jeopolitik kuramlar, mekân kavramları ilişkisel yöntem metoduyla ele alınmıştır.

Bu tez çalışmasıyla kamuoyunun gündeminde çok yer almayan ve konu bakımından az sayıda araştırma alanı bulunduran Lübnan'ın siyasi durumu ve bütünleşme problemleri hakkında ülke ve dünya kamuoyunda farkındalık oluşturmak istenmiştir.

I. Amaç

Demografik yapının Lübnan jeopolitiğine etkisiyle ilgili yapılan bu tez çalışmasındaki amaç: Lübnan'ın demografik unsurlarını ve bu unsurlara etki eden faktörlerin ülke jeopolitiği üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Bu çerçevede ülkenin fiziki şartları, ekonomisi, anayasal yapısı, bölgesel politikaları; Lübnan iç savaşı, silahlı örgütlerinin faaliyetleri, Ortadoğu'daki Arap Baharı, Suriye iç savaşı gibi konular tek tek ele alınarak demografik yapıda meydana gelen değişim ve bu değişimin jeopolitik yapıya olan etkisi incelenmiştir. Tüm bu bilgiler ışığında, Lübnan jeopolitik sorunlarına geniş bir perspektiften bakılarak var olan karışıklık ortamının temel nedenleri ortaya çıkarılmış ve sorunların çözümü için çeşitli öneriler sunulmuştur. Bu çalışmayla Lübnan'ın dünya kamuoyunda önemli bir yer edinmeyen ve üzerine az sayıda araştırma yapılan sorunlarıyla ilgili farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır.

II. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmada demografik yapının Lübnan jeopolitiğine etkisi üzerinde durulmuştur. Jeopolitik kavramı, anlam bakımından, tarihte milattan öncelere dayanan eski bir geçmişe sahiptir. Bu kavram 19. yüzyılda İsveçli siyaset bilimcisi Rudolf Kjellen (1864-1922) aracılığıyla diplomasi ile askerliğin bağıını izah etmek için ilk kez kullanılmıştır. 19. yüzyılın bitişine doğru teoriler halini almıştır. Bu teoriler konu kapsamında tek tek ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Bu araştırmada, Lübnan'ın siyasi tarihi içinde bölgeye sahip olan ülkelerin teşkilatlanmaları ve bölgedeki stratejileri, Lübnan'daki egemenlik mücadelelerinin neler olduğu, Lübnan'ın istiklal öncesi toplumsal yapısının ve bu toplumsal yapıların giriştikleri güç mücadelelerinin ne şekilde seyir izlediği incelenmiştir.

Lübnan'daki iç ve dış parametreleri ve dünya konjonktüründe oluşan gelişmelere atıfta bulunarak yapılan bu tez çalışmasında Lübnan'ın bağımsızlık öncesi ve sonrası bütünleşmesini engelleyici dini/etniksel/mezhepsel kaynaklı milliyetçilikler, ideolojiler, dışsal stratejiler ve çatışmacı argümanlar detaylı olarak değerlendirilmiştir. Bu gelişmelerin ülke nüfus özelliklerine ve jeopolitik yapısına olan etkisi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

III. Yöntem

a. Metod

Bu tez çalışmasında çeşitli değişkenler ve etmenlerle incelenerek Lübnan'ın demografik yapısı, jeopolitik kuramlar ile ele alınmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda jeopolitik kuramlar, mekâna bağlı demografik unsurlarla ilişkilendirilerek ele alınmıştır.

Araştırmada literatür taraması yapılmış, bu kapsamda nitel bilgi toplama yöntemlerinden doküman analizi tekniğine başvurulmuştur. Olay ve olguların farklı açılardan değerlendirilmesi (Creswell, 2012: 18) ve problemi oluşturan kuramsal bileşenlerin geniş bir temele oturtulması (Merriam ve Tisdell, 2015) için yorumlayıcı ve eleştirel bir yaklaşım dikkate alınmıştır. Geçerliliğini artırmak için yazılı materyallerden faydalanılmış (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 188), internet içerikleri, kütüphanelerde bulunan eserler, dergi, gazete ve çeşitli yayınlarla beraber piyasada bulunabilen kaynak özelliğine sahip kitaplardan konu kapsamında taranarak faydalanılmıştır. Konuyla ilgili çalışmalara sahip olunan olgu ve olaylar kendi içinde değerlendirilerek kişilerin olgu ve olaylara verdikleri anlamlar kapsamında konu hakkında yorumlar yapılmıştır (Altunışık ve Diğerleri, 2010: 302).

Çalışmada konuyu derin analizlerle inceleyebilmek için ne kadar çok soru sorulursa bulunacak her cevabın gerçeğe götürmede o kadar etkili olacağı düşüncesinden hareketle olgu ve olayların ayrıntılarını inceleyerek çeşitli noktalara ulaşılmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla karşılaşılan problemleri kendi içinde geliştiği değerlerden dışarıya çıkararak analiz etme yoluna gidilmemiş ve çeşitli olgulara egemen

olan ilişkiler kendi içerisinde yorumlanarak ortaya çıkan anlamlar değerlendirilmiştir (Neuman, 2012: 224).

b. Verilerin Toplanması ve Analiz Edilmesi

Lübnan'da geçmiş yıllarda yaşanan iç savaş durumu ve günümüzdeki siyasi istikrarsızlık sebebiyle elde edilmek istenen verilerin teminini oldukça güçleştirmiştir. Jeopolitik özellikler bakımından hem ülke toprakları için de hem de dünyanın birçok noktasında yapılan Lübnan ile ilgili çalışmalar kapsamında birçok kitap, dergi makale gibi kaynaklardan faydalanılmıştır. Bu kaynaklardan yola çıkılarak Lübnan içerisindeki demografik yapıya ilişkin jeopolitik durum meydana çıkarılmaya çalışılmıştır. Lübnan ile ilgili güncel verilerin yeterli olmayışı sebebiyle Uluslararası yabancı kaynaklardan çeviriler yapılarak gerekli bilgiler edinilmeye çalışılmıştır. Bu bilgiler ışığında konu daha da derinlemesine incelenerek amaca ulaşılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

JEOPOLİTİK VE LÜBNAN JEOPOLİTİĞİNE ETKİ EDEN TEORİLER

Coğrafya üzerine geliştirilen politika bilimi olarak ele alınabilen jeopolitik, tarih boyunca dünya egemenliği için hangi coğrafi bölgelerin kontrol edilmesi gerektiği veya devletlerin yayılmasına gerekçe olacak coğrafi nedenler üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu kavram, politik tercihlerin, kararların ortaya çıkacağı bilimsel bir zemin hazırlamış ve dünyaya daha geniş bir perspektiften bakma imkanı vermiştir.

19. yüzyılın sonunda ortaya atılmaya başlayan hakimiyet teorileri, süphesiz birden ortaya çıkmamıştır. Bu teorilerin ortaya çıkışına zemin hazırlayan fikirler, insanlık ve bilim dünyasının ilk dönemlerine kadar gider. Başkasına hükmetme ve kendisini kabul ettirme arzusu, insanoğlunun doğal bir içgüdüsüdür. Bu vesileyle hakimiyet kurma fikrinin, insanlık tarihi kadar eski olduğu görülmektedir. Hakimiyet fikri ilk insanlardan itibaren nesiller boyu sürekli aktarılmıştır. Bu hakimiyet kurma fikirleri ilki Mackinder'in ileri sürdüğü 'Kara Hakimiyet Teorisi''dir. Mackinder'den sonra da çok sayıda jeopolitikçi çeşitli fikirler öne sürmüş ve bazı teoriler geliştirmişlerdir. Bu konudaki çalışmalar günümüzde de devam etmektedir (Özey, 2012)

1.1. Jeopolitik Güç Merkezleri

Güç merkezleri, dönemin jeopolitik yapısına şekil veren temel faktörlerdir. Tarihin tüm dönemlerinde dünyada evrensel ve bölgesel güç merkezleri olmuştur. Güç Merkezlerindeki değişimler jeopolitik ortamları değiştirir. Geçmiş dönemdeki değişiklikler günümüz çevresini sundukları jeopolitik verilerle açıklamayı kolaylaştırmaktadır (İlhan, 1989). Örneğin, Avrasya coğrafyası temelinde oluşturulan teoriler, 19. yüzyılın sonlarına ve 20. yüzyılın jeopolitik çevresine cevap verebilir. Soğuk Savaşın sona ermesiyle, teoriler eskimiştir. (Akdeniz, 2003). Çünkü jeopolitik

anlamda çevre değişmiş olmakta ve yeni jeopolitik ortamın politikalarını yenilemesi veya üretmesi gerekmektedir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa dışındaki birçok ulus-devletin ortaya çıkışı, güç unsurlarını uluslararası ilişkilerin temel sorunu haline getirmiştir. İktidar tanımını ilgi ve egemenlik kavramlarıyla bütünleştiren realist yaklaşım, uluslararası düzenin ulus-devletleri arasındaki güç dengesi üzerine kurulduğunu savunmuştur. Soğuk Savaş sırasında, uluslararası siyasetin iktidara dayandığını iddia eden realist perspektif, artan bir ivme göstermiştir. Soğuk Savaşın iki süper gücü olan Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği, kendi güç bloklarını yaratmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda, Amerika Birleşik Devletleri en uç teoriden yararlandı ve SSCB kuşatma politikası ışığında NATO, CENTO, SEATO gibi örgütlere gitmiştir. Gerçekten de, bu politika SSCB'nin parçalanma sürecini başlatmış Soğuk Savaş döneminin güç merkezleri Batı bloğu ve Doğu bloğu olarak şekillendirmiş ve bu iki ana güç merkezinin coğrafi konumu, siyah egemenliği ve sınır teorisini açıklamak için elverişli bir ortam sağlamıştır (Davutoğlu, 2002).

Soğuk savaştan sonra bloklar çöktüğünde, güç merkezlerinin coğrafi konumuna göre jeopolitik yorumlar tekrar yapılmıştır. Politika, var olan güç odaklarının olasılık ve hedeflerine göre dünya çapında olmalıdır. Önemli güç merkezleri Asya, Avrupa veya Orta Doğu'da tarihin çeşitli dönemlerinde ortaya çıkmıştır (Eslen, 2005).

1.2. Lübnan Jeopolitiğine Etki Eden Teoriler

Jeopolitiğin ilk olarak Halfrad Mackinder'in kara hâkimiyet teorisinde kullandığı savunulmaktadır. Aşağıda jeopolitik kuramcılar kronolojik sırayla verilmiştir:

1. ABD'li Deniz Albayı Alfred Thayer Mahan (1840-1914);
2. Alman Frederik Ratzel (1844-1904);
3. Fransız Vildan de la Blanche (1845-1918);
4. İsveçli yönetim uzmanı Rudolf Kjellen (1864-1922);
5. İngiliz coğrafyacı Halford J. Mackinder (1861-1947);

6. Alman coğrafyacı General Karl Ernst Haushofer (1869-1945);
7. Amerikalı Nicholas J. Spykman (1893-1943).

1.2.1. Halford John Mackinder: Kara Hakimiyeti Teorisi

H. J. Mackinder teorisinde iki önemli stratejik sonuca vardır. Birincisi; Sovyetler Birliği'nin veya kalp bölgesinin kontrolünü elinde tutan kim olursa olsun, dünya egemenliğine giden yol, İç Kemer ülkelerine karşı genişleyerek elde edilir. Sovyetler Birliği ve Almanya ittifakından kaynaklanan tehlikeyi önlemek için, bu bölgedeki küçük Devletlere bağımsızlık vererek bir tampon bölge oluşturulmalıdır. İkincisi, böyle bir tehlike ortaya çıkması durumunda, denizaşırı ülkeler, Fransa, İtalya, Mısır, Hindistan ve Kore gibi stratejik olarak önemli ülkeleri askeri olarak desteklemelidir. Bu stratejinin bir sonucu olarak, Pivot alanını kontrol eden ülkelerin veya devletlerin güneye sarkması engellenecektir (Sevgi, 1988). Lübnan'ın bağımsızlığını kazanmasına izin verilemesindeki ana faktörlerden biri tampon bölge oluşturmak fikriydi. Lübnan'ın stratejik olarak önemli bir konumda olması ülkenin farklı devletler tarafından devamlı desteklenmesini sağlamıştır. Bu devletlerin desteklerini geri çekmesi veya ülke içindeki farklı bir grubu daha fazla desteklemesi ülke içinde sorun yaratmıştır.

“Kalpgah bölgesi iki önemli çember ile çevrilidir. Kalpgah bölgesinde güçlü olan devlet, iç çember bölgesine taarruz edip, sıcak denizlere ulaşabilir. Eğer söz konusu bu devlet, iç çemberi yarıp sıcak denizlere ulaşırsa, dış çemberdeki ülkelere taarruz edebilir ve bu taarruz başarılı olursa, dünya hakimiyeti kurulabilir. Bu nedenle öncelikle iç çember üzerinde bulunan devletlere destek vermek gerekir” (Özey, 2012). Dış çember üzerinde bulunan Lübnan'ın jeopolitiği ülkeyi önemli bir konuma getirmiştir. Bu, devlet üzerinde hakimiyet kurmak isteyen ülkelerin sayısının fazla olması ülke içerisinde karışıklığın ana sebeplerindendir. Lübnan kendini kalkındırabilecek bir ekonomiye sahip olmaması dış kaynak desteğini zorunlu hale getirmiştir. Ülke içerisinde farklı grupların desteklenmesi demografik yapıyı değiştirmiş ve ülke içerisinde bir bütünlük oluşmasını engellemiştir. Bu durum ülkede kaos ortamının oluşmasına olanak vermektedir.

1.2.2. Alfred Thayer Mahan: Deniz Hakimiyeti Teorisi

Ortadoğu'nun, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarını birleştiren bölgenin merkezinde olması, jeopolitik yapısının ortaya çıkması bakımından oldukça önemlidir. Bu yapı ile Ortadoğu, modern jeopolitik ve açık denizlere iniş politikaları tarafından belirlenen kara devletlerinin jeostratejik alanı haline gelmiştir. İlkçağlardan itibaren Avrasya bozkırlarından kabileler kuzeyden güney ve doğu-batı yönüne göç etmişlerdir. Bu durum, bölgedeki kültürel etkileşimi hızlandıran insan hareketlerini beraberinde getirmiştir (Davutoğlu, 2003). Mahan'ın deniz gücüyle ilgili olan düşünceleri, jeopolitiğin klasik döneminin oluşmasında fazlasıyla önemli olmuştur. Mahan'ın 'Denizlere hâkim olan dünyaya hâkim olur' şeklinde ifade ettiği tez Uluslararası İlişkiler ve devletler arası rekabet deniz gücünün önemini göstermiş, ve denizlere hakim devletler bölgesel ve küresel güç mücadelelerinde kara gücüne sahip olanlardan daha avantajlı bir konumda olduğunu belirtmiştir (Tezkan, 2005). Özellikle 2. Dünya savaşında ABD-Japonya ve ABD- Almanya arasındaki mücadeleler denizlerin önemi ortaya koymuştur. Deniz ticaret yollarına sahip olmanın kolonilerin güvenliğinin sağlanmasında önemli bir husus olmuştur. Ayrıca koloniler ve sömürge devletleri arasında yapılan ticaretin deniz yoluyla yapılması, bu hakimiyetin önemini bize yansıtmaktadır.

Ülkelerin denizlerdeki hakimiyet mücadeleleri yüzyıllardır sürmektedir. Akdeniz bu anlamda önemli bir konumdadır. Günümüzde Akdeniz üzerindeki enerji kaynakları Lübnan'ın jeopolitik konumunu stratejik anlamda önemli kılıyor. Lübnan ile İsrail arasında uzun yıllardır devam eden bir deniz sınırı anlaşmazlığı bulunmaktadır. Bu da son yıllarda bölgedeki gerilimin artmasına neden olmaktadır. Yetkililer İsrail'in nihai amacının bölgenin kendisine ait olduğunu iddia ederek kaynak alanını geliştirmektir. Fakat bu bölgenin Lübnan' a ait olması anlaşmazlığın ortaya çıkmasında ana etkindir. İsrail Lübnan'daki siyasi ve ekonomik krizi fırsat bilip Ülkenin Akdeniz'deki doğalgaz ve petrol kaynaklarına göz dikmiştir. Bu durum deniz hakimiyetinin önemini bize net bir şekilde göstermektedir.

1.2.3. Hava Hâkimiyet Teorisi

Hava Hâkimiyeti Teorisi'nin temelini hava Albayı Havsy Scitaklian oluşturmıştır. Bu teoride, “Havaya hakim olan bir millet, dünyaya da hakim olur” şeklindedir. Dolayısıyla havacılık konularında her zaman zirvede olunmalıdır. Hava hakimiyeti teorisine İkinci Dünya Savaşıyla uygulamaya konularak günümüzde de bölgesel çaplı savaşlarda uygulanmaya devam edilmektedir. Bu savaşlar Vietnam, Körfez Operasyonu ve İran Krizi sayılabilir (Douhet, 1983). İkinci Dünya Savaşında meydana gelen uçak ve çeşitli hava saldırıları savaşın ne yönde seyrettiğini belirlemek için oldukça mühim bir konu olmuştur. Dünyanın çeşitli noktalarında bu savaşlarda hava saldırılarına gökten gelen bela denilmiştir (Nevzat ve Denk, 2000). İkinci dünya savaşı ile havacılık sektöründe önemli gelişmeler yaşanmıştır. Savaşın sonuçlarına bağlı olarak hava hakimiyetinin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Gerek saldırı gerek savunma gücü anlamında hava hakimiyeti ülkelere önemli avantajlar sağlamaktadır. Bu avantajlar doğrultusunda ülke güvenliği veya saldırı gücü artmaktadır.

1.2.4. Nicholas John Spykman: Kenar Kuşak Teorisi

ABD yayılma politikalarını kıtalar arası büyüklükte sürdürecektir ise öncelikle Rimland ülkelerini ele geçirip daha sonra da zengin doğal kaynaklara sahip olan Heartlan'ı ele geçirmelidir. N. Spykman'ın görüşleri, 20. yüzyılın başından beri Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere tarafından uygulamaya konmuştur. Böylece Ortadoğu ve Güney Asya ülkeleri büyük ölçüde yayılma politikaları açısından kontrol altına alınmıştır (Cömert, 2000).

Genel olarak inceleme yapıldığında jeopolitik yapının çift kutuplu yapı ile birbirine uyum sağladığı görülmüştür. İki kutup sistemi söz konusu olduğunda Spykman'ın Kenar Kuşak Teorisi'nin ortaya çıktığını söylemek gerekmektedir. O dönem Sovyetler birliğinin büyük bir alana hakim olduğunu, bunun yanında sıcak denizlere inebilmek adına büyük bir girişim sağladığını söylemek önemlidir. Ancak, bu aşamada ABD'nin çevreleme doktrinin çatışma alanının yaşandığı en yoğun bölge Ortadoğu olmuştur (Davutoğlu, 2003). Bu sebepten dolayı Ortadoğu'daki ülkelere güvenilirlik azalmış ve istikrardan uzak bir görüntü ortaya çıkmıştır. Lübnan da bu

kaos ortamından etkilenmiş ve uzun yıllar artan sorunlar karşısında istikrarsız bir görüntü çizmiştir.

“Spykman, ‘Dünya’daki her şey, Amerika ve Amerikan vatandaşı içindir.’ Felsefesini haraletle savunan bir Amerikan vatandaşıdır (Özey, 2012). Buradan da anlaşılacağı üzere ABD, Heartland için Rimblanı hedeflemiştir. İran’ın Hizbullah üzerinden ülkede hakimiyet kurma çalışmalarını ABD tarafından engellemeye çalışılmıştır. Bölgedeki en önemli müttefiki İsrail’e destek vererek hedeflerini korumaya çalışmıştır. Ayrıca Hizbullah’ın ülkede gücünü azaltmak adına farklı etnik gruplara desteğini sürdürmüştür. Bu durum ülkeyi kaosa sürüklemiş ve Lübnan güçsüzleştirmiştir. İsrail ve ABD kenar kuşak teorisi çerçevesinde bölgedeki gücünü artırarak hedeflerini koruma altına almıştır.

1.2.5. Kuşatma Teorisi

Kuşatma Teorisi, günümüz jeopolitikçilerinin bazılarınca 1990’ların ilk yıllarında ortaya atılmıştır. Buna göre, dünya 2 adet jeostratejik bölgeden oluşmaktadır. Bunlar, Rusya ve Çin’den ve ABD, Batı Avrupa ve Japonya’nın Deniz ticaretine bağımlı bölgesinden oluşan kıta Avrasya’dır. Bu iki bölge arasındaki bölgeye hassas bölge denir. Orta Doğu, Orta Asya, Güney ve Güneydoğu Asya, Okyanusya, Afrika ve Avrupa ülkeleri savunmasız bölge içinde yer almaktadır. Savunmasız bölge Avrasya ve deniz Bölgesi güç merkezleri tarafından sürekli kuşatma altındadır. Savunmasız Bölge ülkeleri az gelişmişlik nedeniyle hedef ve potansiyel kriz bölgeleri haline gelmiştir (Akman, 1999). “Dünya platformunda, gelişmiş süper ülkelerin hakimiyetlerini tehdit eden unsurlar arasında, etnik çatışmalar, kökten dincilik ve ekonomik bulanımlar önemli bir faktör olarak görülmektedir (Özey, 2012). Lübnan içerisindeki etnik gruplar arasındaki hakimiyet mücadeleleri ve ekonomik yapının kötü olması süper güçler için bir tehdit oluşturmuştur. Bu sebeple ülke yönetiminde değişimler meydana gelmiştir. Bu da istikrarın sağlanması adına Lübnan için geçici bir çözüm olmuştur.

1.2.6. Medeniyetler atışması Teorisi

Batı medeniyeti dünya coğrafi imkanlarının %24,2'sini, İslâm medeniyeti %21,1'ini, Ortodoks medeniyeti ise, %13,7'sini kontrol etmekte, nüfus ve alan itibarıyla Çin ve İslâm medeniyetinin oranları büyürken, batı ve Ortodoks medeniyetinin oranları düşmektedir (Denk, 2000). Söz konusu teori, dünyanın bir yandan dini bir yandan ise etnik blok oluşumlarının ve çatışmalarının kıyısında olan bir çağa giriş yaptığını ifade etmiştir. Sınırlardan söz etmek gerektiğinde ulus devletlerine odaklanmadan kültür bölgelerine odaklanmak gerekecektir. Uygarlıkların birbirinden ayrıldığı noktalar politik çatışmaların temeli olarak kabul edilecektir (Denk, 2000). Huntington'un yapmış olduğu açıklamaya göre ideolojik ya da ekonomik durumlar dünyanın çatışma kaynağı olarak görülmemelidir. Artık bölünmelerin en önemli nedeni kültür olacaktır. Her ne kadar günümüzün üstün ülkeleri üstünlüklerini korumaya devam edecek olsa da amaçlar farklı medeniyetleri bir arada barındırmayı kapsayacaktır. Medeniyetlerin sınırları geleceğin sınırlarını oluşturacaktır (Özey, 2012). Uygarlıkları birbirinden ayıran unsurlar tarih, dil, kültür, gelenek ve en mühimi de din olmuştur. Özellikle Ortadoğu bölgesinde din ve mezhepsel farklılıklar çatışmaların en önemli sebepleri arasında yer almıştır. Dinlere göre ayrılan Ortadoğu halkı ulus olma anlayışını benimseyememiştir.

Lübnan'daki adaletin yeterli olmadığı demokrasi anlayışı, mezhep çatışmalarını ortaya çıkarmıştır. Ülkedeki göçmen nüfusu iç savaşı ortaya çıkartan önemli bir faktör olmuştur. Dışarıdan bakıldığında halkın çoğunluğu Araptır. Ancak Arapların arasında din ve mezhep farklılığı vardır. Bir de bunun üstüne ekonomik anlamda farklılıklar vardır. Yeterli üretim yapmayan geniş bir nüfus ile -ki bunların hepsi Müslümanlardı- o kıt üretimi organize edip pazarlamayı ve aşırı kâr elde eden bir nüfus arasında gerçekleşen çatışmalar uzun süre devam edecek gibi görülmektedir. Bu basit bir sınıf kavgası değildi, işin içine kültürel farklılıklar girmiştir. Lübnan'ın Hristiyanları "Biz Arap değiliz, Fenikeliyiz" derler; haklıdırlar. Öbürkülerin de ne kadar Arap olduğu sorgulanabilir. Sorun Arap medeniyetini ortaklaştıracak bir bilinç olmamasından kaynaklanmıştır. Oysa ki Lübnan'ın Hristiyan Arap aydınları kadar Arap medeniyetini ve İslam uygarlığını ustalıkla yorumlayanlar az bulunur. Bu

çatışmaları ortaya çıkartanlar için bahane bulmayı kolaylaştırmıştır. Bu durum ülkenin önünde önemli bir engel olmaktadır.

Lübnan'ın etnik ve dini yapısındaki çeşitlilik ülkenin bir bütün ve istikrarlı olmamasında önemli bir etkidir. Ülke içerisindeki mücadeleler bir takım göçlere neden olmuş ve bu da etnik yapının değişmesine yol açmıştır. Etnik yapıdaki değişimler ülke içi siyasette dengelerin değişmesine neden olmuştur. Bu durum da yönetimlerin kısa süreli olmasında önemli bir etken olmuştur.

1.2.7. Zbigniew Brzezinski Büyük Satranç Tahtası Teorisi

Brzezinski'ye göre; ABD için esas jeopolitik ödül Avrasya olmalıdır. ABD siyasi önceliği Avrasya egemenliği olmalıdır. Bunun nedeni, ABD'nin küresel gücünün Avrasya'daki egemenliğini ne kadar ve ne şekilde koruyabileceğine bağlı olmasıdır (Brzezinski, 1997: 36).

Dünyanın dışında, resmi olarak bilinen tüm nükleer güçler ve tüm gizli nükleer güçler Avrasya'dadır. Bölgesel hakimiyet ve küresel etki için istekli olan dünyanın en kalabalık iki devleti Avrasya'dadır. Amerikan önceliğinin tüm potansiyel ve / veya ekonomik zorlukları Avrasya'dadır. Kısacası, Avrasya'nın gücü büyük ölçüde Amerikan gücü tarafından gölgelenmektedir. Neyse ki, Avrasya siyasi bir bütün oluşturmak için çok büyüktür.” (Brzezinski, 1997). Avrasya'nın jeopolitik anlamda gözde bir bölge olması üzerinde hakimiyet kurmak isteyenlerin sayısını artırmıştır. Bu hakimiyet mücadeleleri ekonomisi iyi olmayan ülkelerin avantajına olurken ekonomisi bağımsız olduğunda iyi olabilecek ülkelerde ise dezavantaj bi durum oluşturmuştur.

Brzezinski; Çin'in gelişip büyüme ihtimalini ve Rus-Çin-İran ittifakını, Avrasya kıtasındaki Amerika çıkarları bakımından en önemli tehditler olarak görmektedir. Brzezinski'nin kitabının son kısmında diyor ki; ‘Amerika şimdi tek süper güçtür ve Avrasya da yerkürenin merkezi arenasıdır. Dolayısıyla, Avrasya kıtasındaki güç dağılımına ne olursa olsun bu, Amerika'nın küresel önceliği ve tarihsel mirası için belirleyici önemde olacaktır. Amerika şimdi Asya'nın hakemidir, hiçbir büyük Avrasya sorunu Amerika'nın katılımı olmaksızın, ya da Amerika'nın çıkarlarının tersine

öz lemez' ( zey, 2012). Günümüzde İran'ın ABD aleyhine yaptığı silahlanmalar büyük tepki görmüştür. ABD bunun  zerine İran'a ambargo uygulamıştır. Dünya kamuoyunda da bilinç oluşturarak kendisine ciddi rakip olacak aktörlerin gelişimini engellemiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin ardından, dünyanın en büyük altı ekonomisi ve en büyük altı silah alıcısı Avrasya'dadır. Nüfus anlamında dünyanın en kalabalık bölgelerini içinde barındırır. Enerji kaynakları bakımından dünya çapında en önemli bölgede yer alır (Brzezinski, 1997: 32). Tüm bu faktörleri birleştirdiğimizde Lübnan ve çevresindeki bölgelerin stratejik öneminin büyük olduğunu görmekteyiz. Dünya'da söz sahibi ülkelerden olan ABD ve Rusya bölgeyi hakimiyeti altına alma mücadelesi içerisindedir. Bu mücadele bölgedeki kaostan çıkmasının ana sebeplerindendir. Ortadoğu  lkeleri ve Lübnan kendi ülkeleri içindeki sorunları çözüp birlik olması durumunda ve kendi potansiyelini kavrayıp gelişme göstermesi durumunda satranç tahtasında önemli bir oyuncu olacaktır.

1.2.8. Yeni Domino Taşları Teorisi

Sıralı bir şekilde dizilmiş domino taşlarından birine dokunulduğu anda meydana gelen sarsılmayla tüm taşların dökülmesi düşüncesinden kaynaklı olarak, Amerikalı politikacıların Rusya'yla geçirmiş olduğu Soğuk Savaş döneminde ilerinden herhangi bir komünist devletin yıkılmasıyla tüm komünist devletlerin yıkılacağı düşüncesine dayanmaktadır. 1949 senesinde Çin'de kurulan komünist rejimin devamında meydana gelen Kore Savaşı ve akabinde Vietnam Komünist Ordusu'nun 1954'te Fransa'yı ağır bir yenilgiye uğratmasıyla beraber Vietnam'ın kuzey bölgesinde böylesine bir komünist rejim kurulması, Amerika'yı tüm Asya'da komünizm yayılacak korkuları hissetmesine sebebiyet vermiştir. Bahsedilen zamanda Amerikan başkanı olan Dwight Eisenhower'ın 1954 senesindeki konuşmasından hareketle müdahalede bulunmak için resmi bir biçimde Kore Savaşın'da yapıldığı gibi askeri bir müdahale konusu konuşulmuştur. Bu durumun yanında Amerika'nın yapmış olduğu ve yapacağı bu uygulamalar hem ekonomik, hem toplumsal, hem de askeri bir harekettir ve bunu tüm komünizm rejimli bölgelere uygulamış, özellikle Sovyetlere karşı kullanmıştır.

“Bu teoriye göre; dünya hakimiyeti öncelikle Domino Taşları özelliği taşıyan büyük güçlerin elindedir. Bu güç merkezleri, kendi aralarında anlaşarak dünya istikrarını sağlayabilirler ve dünyayı yönetebilirler. Ancak ara bölge içinde yer alan tüm ülkeleri yönetmek adına bazen imkansız olabilir. Bu sebeple, Mihver devlet özelliği taşıyan ülkelerin önemi büyüktür. Herhangi bir mihver devlette ekonomik veya sosyopolitik sistem çöktüğünde, bu durum tüm ara bölgeyi etkileyebilir ve dünyayı istikrarsızlığa sürükleyebilir. Bunun aksine sosyopolitik ve ekonomik sistem iyileştiğinde ara bölge istikrara kavuşabilir” (Özey, 2012). Dünyada ülkeler arasındaki farklılıklar ticaret vb alanlarda ülkeleri birbirine muhtaç etmiştir. Özellikle teknolojinin ilerlemesine bağlı olarak ülkeler arasındaki etkileşimin boyutu artmıştır ve birbirini tamamlayan bir zincir oluşmuştur. Bu zincirin halkalarından herhangi birine bir şey olması tüm dünyayı etkilemiş ve geniş çapta sıkıntıların doğmasına yol açmıştır.

“Bu teorinin savunucuları, Mihver devlete yönelik tehditlerin Komünizm ve saldırganlık olmadığını ileri sürerler. Bu devletler için en büyük tehdit unsurlarının, aşırı nüfuslanma, göçler, çevre şartlarındaki kötüleşme, etnik çatışmalar, kökten dincilik ve ekonomik bunalımlar olduğunu belirtmektedir. Bu sebeple, Büyük göçler; Mihver devletlerin istikrarını bozacak olan bu tehdit unsurlarına karşı daima mücadele etmelidirler” (Özey, 2012). Ülke içerisinde ayrışmadan daha çok birleştirici olmak var olan devletlerin yararınadır. Böylece ülke içerisinde istikrar ortamı sağlanarak jeopolitik önem korunmuş olunacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

LÜBNAN'IN GENEL ÖZELLİKLERİNİN JEOPOLİTİK YAPIYA ETKİSİ

Dünyadaki en küçük ülkelerden bir tanesi olan Lübnan'ın batı noktasında Akdeniz, kuzey doğusunda, Suriye, güney noktasındaysa İsrail yer almaktadır. Küçük bir ülke olduğu halde fiziki yapısı oldukça değişkenlik gösterir (Alkan, 2000). Lübnan'ın konumuna bakıldığında kendi kendine bir kale yapısı oluşturduğunu, sınırlarının yüksek dağlar ile çevrili olduğunu görmek mümkündür. Bir yandan kıyı şeridinde sahip olması ticari amaçlara hizmet edebileceğinin göstergesidir. Bulunduğu kurak toprakların içerisinde en yüksek su seviyesine sahip olması da önemli bir özelliktir. Bu nedenle pek çok ülkenin verimli Lübnan topraklarına hakim olma isteği bulunmaktadır.

2.1. Lübnan'ın Tarihi Özelliklerinin Jeopolitik Yapıya Etkisi

Lübnan'ın içyapısı son derece karmaşıktır ve her dönemde çeşitli dengelere dayanan çok yönlü bir çatışma bulunmaktadır. Yüzyıllar boyunca bu ülkenin karşılaştığı sorunların nedenleri hem iç hem de dış unsurlarda aranmalıdır. Her şeyden önce, dini ve mezhepsel gruplar yüzyıllardır Lübnan'da yan yana yaşamıştır. Bu mezheplerin hiçbirisi sayı bakımından diğerlerinden çoğunluğa sahip değildi ve tüm ülkeyi siyasi ve askeri güç açısından kontrol edebilecek bir seviyeye ulaşamamıştır. Pek çok medeniyeti barındıran bu medeniyete ilk kez yerleşen kavimse, ticaret yaparak ün salmış Fenikelilerdir (M.Ö. 3000-2500). Sonrasında bu coğrafyada, sırasıyla Mısır, Asur, Babil, Pers, İskender ve Selefki (Selefkos veya Seleucid) Hanedanlığı, Roma ve Bizan'lılar hüküm sürmüşlerdir. 636 senesinde Hz. Ömer döneminde ele geçirilerek Müslümanların eline geçen Lübnan, sırasıyla Emevi, Abbasi, Selçuklu, Eyyubi ve Memluklu hakimiyetinde kalmıştır. 1109-1291 seneleri aralığında bölgeye bir süre Haçlılar egemen olmuştur (Hourani, 1997). Görüldüğü üzere Lübnan'ın bulunduğu coğrafya henüz ilk ortaya çıktığı senelerde dahi birbirinden farklı din ve mezheblere ev

sahipliği yapan bir bölgede yer almıştır. Bu durum, çok uluslu yapının oluşmasında önemli bir faktör olmuştur. Bu yüzden Lübnan'ın günümüzdeki çok uluslu yapısının temeli, tarihi ile ilişkilendirilmelidir.

Bu coğrafyadaki devletlerin yüzyıllardır yarı bağımsız bir devlet olması, burada barınan ve Maruni, Dürzi ve Nusayri gibi İslam'dan ayrılan toplulukların ayırt edici bir özelliğinin gelişmesine ve kazanılmasına yol açmıştır. Orta Çağ'dan beri Fransızlarla ilişkili olan bu toplulukların ara sıra elde etmiş olduğu üstünlük, Suriye'deki Müslüman etkinin çoğalmasıyla ilgilidir. Abbasiler bu bölgeyi elde etmek için büyük çaba sarf etmişler; güç ve baskıya başvurmuşlardır. Ayaklanmalar sırasında Bedeviler Güney ve kuzeyden Lübnan'a girmeye çalışmışlardır. Bu Bedevi göçünün sonunda, Bani Taghlib kabilesi Lübnan'a yerleşmiş ve etkili bir topluluk haline gelmiştir. Güneydeki Litaniyi geçen Bedeviler, bu ülkede Yemen ve Kaysi Arapları arasındaki anlaşmazlığı yaymışlar ve Şii propagandaya girmişlerdir. Nusayris bölgelerini bu Bedevi göçüne karşı korumuştur. Böylece, yerli hanedanların egemenliği altında Şam, Bağdat veya Kahire'deki yöneticilere çeşitli mezhepler bağlanmıştır. Lübnan'ın başkanları, yakın Doğu'da ve iktidarın kargaşasında ardışık yönetimler, halifeler, Selçuklu Sultanları, Haçlılar, Ayyubiler, Memluklar'la Türk paşaları arasındaki işlerini gerçekleştirme fırsatına sahiptirler (Duman, 1989). Lübnan zaman zaman birbirinden farklı mezheplerin baskınlığında bir yönetim şekli belirlemiştir. O dönemde hangi mezhep daha baskıcı ve otoriter bir yapıya sahipse Lübnan'ın siyaseti de o yönde ilerlemiştir. Osmanlı Hanedanı'na yakın olan mezhep liderleri, dini kullanarak çoğu isteğini Lübnan sınırları içerisinde gerçekleştirmeyi başarmıştır.

Lübnan asırlarca jeopolitik ve de jeo-ekonomik konumu ile büyük kuvvetlerin dikkatini çekmekle beraber, iç kesimler coğrafi şartları sebebiyle dini azınlıkların sığınağı olmuştur. 7. asrın sonlarına doğru Maruni kilisesi ve ruhbanları heterodoks görüşleri sebebiyle Bizans Ortodoks Kilisesi'nin zulmünden kaçarak Bekaa ve Lübnan Dağlarına sığınırken, bu bölge daha sonra İslam'ın Sünni çizgisine aykırı mezhepleri olarak görülen Dürzi ve Şii gruplara da ev sahipliği yapmıştır. Lübnan'ın bu son derece karışık nüfus yapısı, özellikle 18. yüzyıldan beri yabancı güçlerin provokasyonu

kesintiye uğramayan huzursuzluk ve mücadelelerin ana kaynağı olmuştur (Duman, 1989).

Lübnan insanlık tarihinin ilk ayak izlerini taşımaktadır. Akdeniz havzası ve Büyük Asya hinterlandını bağlayan konumda bulunması, ülke farklı kültürleri içinde barındıran bir yapıya dönüştürmüştür. Tarihin farklı dönemlerinde Asur, Babil, Pers, Bizans, Yunan, Roma, Arap, Osmanlı ve Fransız egemenliği altına giren Lübnan, dağlık bir araziye sahip olması sebebiyle hüviyetini korumayı başarmıştır. Tüm bu bilgiler ışığında Lübnan'ın Batıyla harmanlanmış bir Arap kültürüne sahip olduğu söylenmektedir.

Lübnan'ın geçmişine bakıldığında pek çok azınlığın uğrak noktası olduğu görülmektedir. Ancak, bir yandan da Lübnan'ın din kültürlerine açık bir yer olduğu, din odaklı jeopolitiğe önem verildiği de açıktır. Konumunun vermiş olduğu güç nedeni ile pek çok dini topluluk buraya göç etmeye ve yönetimi ele almaya çalışmış ancak, çeşitlilikten ve baskınlık kurulamamasından ötürü ülkede etkin bir rol oynayamamıştır. Lübnan tarihine göç açısından bakıldığında geçmişten günümüze sığınmacıların bulunduğu bir ülke olmuştur.

2.1.1. Osmanlı Devleti Dönemi

Osmanlı, 1516 senesinde I. Selim'in Mercidabık Savaşında ele geçirdiği Lübnan ve Suriye'ye 1918 yılına kadar hakim olmuştur (Arı, 2008: 104). Birinci Selim döneminde Osmanlı, Suriye'yi dört farklı bölgeye bölmüştür. Bunlar: Şam, Trablusşam, Halep ve Sayda olarak Osmanlı bu dört bölgeye tayin ettikleri valiler aracılığıyla hükmetmiş ve kontrolünü sağlamıştır. Fakat Lübnan'daki yöneticilerin özerkliğine çok fazla karışılmamıştır (Bozkurt, 2010: 59). Suriye bölgesinin Osmanlı topraklarına katılmasından sonra o bölge içerisinde valiler gerekli siyasi denetlemeleri yapmıştır. Ancak, bu denetimlerden Lübnan uzak kalmıştır. Lübnan çevresinde bugün iç karışıklıkların yaşanmasının temelinde Lübnan'ın özerkliğinin ucunun açık bırakılması yatmaktadır.

Özerk bir bölge olan Lübnan'da Maruniler daha çok olmasına rağmen, Osmanlı bölgesi Dürzi ailelerine emir vermiştir (Kor, 2006: 26). 1516-1697 seneleri arasında Maanlar, 1697-1841 seneleri arasında ise Şihabiler tarafından idare edilmiştir (Hüseyin, 2001: 244). Osmanlı Devletinin genel politikaları gereğince bölge, tüm dinlerin ve kültürlerin özgürce uygulanabileceği çok özerkli bir yapıya ev sahipliği yapmıştır. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam bu bölgede kök salmaktadır. Bu inançların farklı öğretileri dini ve mezhebi çeşitliliğe neden olmuştur (Bağlıoğlu, 2006: 107). Osmanlı zamanına bakıldığında Lübnan'ın çok dinli yapıya sahip olması ve her insanların istediği inancı istediği gibi yaşayabilmesi dikkat çekmiştir. Ancak, her bir dinin alt mezheplerinin olması, giderek baskıların artmasına ve mezhep ayrılıklarının sert şekilde yaşanmasına neden olmuştur.

19. yüzyıldaki Fransız ve İngiliz rekabeti Lübnan'ı etkilemiştir. Osmanlı Devletinin bu yüzyılda eski gücünü kaybetmesi hedef haline gelmesine yol açmıştır. Batılıların Osmanlı Devleti'ni parçalama amaçları doğrultusunda Lübnan birtakım çalışmalar yapılmıştır. Batılı güçlerin Lübnan'da mezhep konusu üzerinde yoğunlaşması üzerine Dürzilerle Maruniler arasında 1841, 1845 ve 1860'de çatışmalar meydana gelmiştir. Mezhepler arasında ilk ayrışma 1842 senesinde meydana gelmiş ve Osmanlı Devleti, bölgede "emirlik" uygulamasından "çifte kaymakamlık" uygulamasına geçerek kuzeyde Marunilerin, güneyde ise Dürzilerin yönetiminde iki kaymakamlık uygulamasına geçilmiştir (Kor, 2006: 26-27). Lübnan'daki ilk ayrışmalardan biri Maruniler ve Dürziler arasında yaşanmıştır. İngilizlerin ve Fransızların din çatışması yaşayan iki mezhebi birbirine düşman etmesi Osmanlı İmparatorluğunu çökertmek adına atılan en sağlam adımlardan biri olmuştur. Osmanlı ise çifte kaymakamlık düzeni sayesinde hem Dürzülere hem de Marunilere ayrı haklar tanıyarak sorunu çözmeyi hedeflemiştir.

İki kaymakamlığı kapsayan, aynı zamanda Maruni-Dürzi temsilinden ortaya çıkan sistemi Lübnan'na çözüm olarak uygulanmıştır ancak ömrü sadece 20 yıl sürmüştür. Bu nedenle Lübnan'da sistem değişikliğine gidilmiş ve mutasarrıflık düzeniyle idare edilmiştir. Bu düzende, Maruni olmayan ve bir Hristiyan tarafından

yönetilen Lübnan Dağı aynı zamanda direkt Osmanlı Devleti'ne bağlı şekilde devam etmiştir. Ancak bu bölgenin düzeni sadece 60 yıl devam etmiştir (Bozkurt, 2010: 60).

Osmanlı Döneminde Lübnan incelendiğinde azınlıklara büyük olanaklar sağlandığı görülmüştür. Ancak, Osmanlı Devleti'nin Lübnan'ı kaybetmesinde bu azınlıkların İngiltere ve Fransa etkisinde kalması büyük bir rol oynamıştır. Lübnan dini açıdan sıklıkla kullanılan ve her bir hamleye cevap veren bir ülke olarak kabul edilmiştir. Bunun en önemli nedeni ise çeşitli din ve mezhepleri içerisinde barındırması olmuştur.

2.1.1.1. Emirler Dönemi

Osmanlı İmparatorluğu, Sultan I. Selim döneminde 1516'da Lübnan'ı fethetmiştir. Osmanlı Devleti kazandıkları farklı topraklarda devam ettirdiği sistem gibi dini, kültürel ve sosyal yaşamlara karışmadan padişah tarafından atanan valilerle yerel halkı yönetmiştir. Osmanlı'nın fethedilen topraklarda din ne olursa olsun devam ettirdiği bu düzen, o topraklardaki farklı mezhep ve dinlerin, sosyal ve kültürel varlıklarını 400 yıl boyunca muhafaza etmelerini sağlamıştır (Acar, 1989).

16. yüzyılda, Maruniler Lübnan'daki en büyük ve yaygın mezheplerdendir. Daha doğrusu, Doğu ve Kuzeydoğu Beyrut'ta yaşayan Maruniler, Hristiyan bir Katolik mezhebidir. Bu yüzyıllarda kalabalık oldukları halde, Maruniler 'in ülkede fazla bir etkisi yoktu ve dönemin güçlü Dürzi aileleriyle ilişkileri oldukça iyidir. Osmanlı idaresi altındaki Sünniler ve Şiiileri sayıları Lübnan topraklarında fazla değildir, ancak fethin ilk yıllarında fazla bir şekilde egemenlik sağlayamamışlardır. Fakat Osmanlı döneminde Sünni Mezhebi benimsenmiş, Lübnan'ın avantajlı ve de ayrıcalıklı toplumu haline gelmişlerdir (Zamir, 1997).

Abullam ve Shihab ailelerinin kendi içlerinde kopmalar ve bir kaçının din dışına çıkması nedeniyle Hristiyanlığın kabulü de Dürzileri zayıflatmıştır. Bu durum geleneksel Dürzi kurallarını azaltmaya başlamış ve Lübnan'da Maruni Hristiyanlarının politik ve ekonomik kuvveti çoğalmıştır. Zamanla Maruni Hristiyanların gücündeki artış, birden fazla sebebe dayanmaktadır. Bu durumun sonucunda ise Ortadoğu ve

Avrupa'daki ipek ticaretinin Lübnan kesimini ele geçiren Maruniler, büyük bir ekonomik avantaj elde etmişlerdir. Bununla beraber, Suriye kesiminden bir çok Yunan Katolik ailesi kendilerini dini yönden Marunilere yakın gördüklerinden dolayı onlara karışmaya başlamıştır (Karal, 2003).

Zekâsı ve kuvvetli karakteriyle çevresinde çokça saygınlık kazanan Bashir, her daim Lübnan'da Vali konumunda görev alan Cezir Paşa'yla temas içerisinde olduğu halde, imparatorluk ile iyi ilişkiler kurarak ve sürdürerek emirliğini sürdürmüştür. Cezir Paşa'nın vefatı üzerine Beshir, Lübnan'da var olan kuvvetini arttırmak için çok iyi bir fırsat yakalamıştır (Muran, 2010). 16. yüzyılın başında Osmanlı topraklarına olan tutkularından dolayı Mısır'da Vali görevinde olan Ali Paşa, Lübnan toplumundaki ilerlemelerin seyrini değiştirmiştir. M. Ali Paşa, Suriye Valiliğine ve hatta Anadolu topraklarına göz dikmiştir. Paşa'nın emelleri ve güçlü bir müttefikin Beşir'in Lübnan'daki rakiplerini korkutması ihtiyacı, Beşir ile Paşa'yı bir araya getirmiştir (Malik, 1998). Yunan isyanında Osmanlı'ya yaptığı yardımlardan dolayı Ali Paşa'ya Suriye Valiliği verilmemiş ancak Girit Valiliği sunulmuştur. Buna ek olarak M. Ali Paşa Osmanlı topraklarındaki isteklerinden vazgeçmemiş, devamında oğlu olan İbrahim Paşa'nın emriyle Suriye topraklarına bir ordu göndermiştir. Ordu 1831'de Suriye'ye girmiş ve 1832'de tüm Suriye ve Akka'yı ele geçirmiştir (Hourani, 1997).

Emir Beşir güçlerinin desteğiyle İbrahim Paşa ordusu tüm Lübnan ve Suriye'yi fethetmiştir. Bu durumun ardından İbrahim Paşa'nın ele geçirdiği topraklardaki Hristiyan toplumuna yeni haklar verilmiştir. Fakat İbrahim Paşa yapılan harekâtın maddi yükünü artırmak ve zorunlu askerlik hizmetini yöre halkına uygulayarak ordunun askeri ihtiyaçlarını elde etmek istediği zaman, yöre halkı arasındaki destek azalmıştır. Böylece İbrahim Paşa'nın babasının isyan süreci ise son bulmuştur. Osmanlı bu durum karşısında intikam hazırlıklarına başlarken, Mısır Valisi ise bağımsızlık istemiştir ve hem Osmanlı hem de Mısır ordularını geliştirmeye başlamıştır. Bu esnada ise Ali Paşa'nın oğlu Suriye kesimindeki ordusunu daha da kuvvetlendirmek için bir dizi genç Dürzi askerini zorla kendi himayesi altına almak istemiştir. Ancak, Dürziler bu arzuya karşı isyan etti ve yakında ayaklanma tüm ülkeyi harekete geçirmiştir. İbrahim Paşa Dürziler'in hakkından gelemeyince, Emir Beşir'den oğlu Halil'in altındaki Elbiselere

karşı bir Hristiyan ordusu göndermesini istemiştir (Malik, 1998). Bu karışıklıktan fırsat bulan Osmanlı Suriye'ye bir ordu göndermiştir. İbrahim Paşa, 1839'da Nizip'te Savaşı tekrar kazandığında, bölgedeki çıkarları bulunan farklı toplumlar ise harekete geçmeye başlamıştır. Avrupa'da bulunan devletler özellikle İngiliz Devlet'i Ali Paşa'ya tavır alırken, Fransızlar destek vermiştir. Fransa'yı kendi çizgisine çekemeyen İngilizler, 1840 yılında gemilerini Beyrut kıyılarına göndermiştir. İngiltere, bölgede zayıf bir Osmanlı İmparatorluğunun varlığını politikasına daha uygun bulmaktadır. Ali Paşa'nın önerdikleri barış koşullarını kabul etmesi için baskı kurmuşlardır. Müslümanlar ve Dürziler Ali Paşa'ya karşı oldukları için İngiliz düşüncesini desteklemişlerdir. Bu gelişmeler yaşanırken, M. Ali Paşa, ülkedeki tüm Lübnan silahlarını silahsızlandırmak için emirler vermiş, bu hareket Hristiyanları şüpheye düşürmüştü ve son zamanlarda savaştıkları Dürzilere yaklaşmıştır. Fakat Emir Beşir, M. Ali Paşa'nın emrine direnememiş ve hem Müslümanları hem de Hristiyanları silahsızlandırmaya çalışmıştır. 27 Mayıs 1840'da, Hristiyanlar ve Dürziler Emir Beşir'in silahsızlanma düzenine karşı ortak bir karar vermek için bir araya gelmiştir (Acar, 1989). Ancak bu zafer Paşa için devamlılık göstermemiştir. Avusturya ve İngiltere güçlerinden oluşan bir donanma filosu olan isyanı destekleyen Osmanlı İmparatorluğu, 8.500 asker ile Beyrut'a gelmiştir. Ortak kuvvet Komutanı İngiliz Charles Napier, Mısırlılardan İngiltere ile Londra Kongre kararlarını uygulamalarını istemiştir. İbrahim Paşa reddettiğinde, müttefik gemileri Beyrut kıyılarında, şehri top üzerinde tutarak, şehri Beyrut'un kuzeyinden inmiştir. Mısırlılar geri çekilirken, müttefik kuvvetler isyancılara katılmış ve Beyrut sahil şeridini ele geçirmiştir. Suriye'de mağlup olan İbrahim Paşa gerilemiş ve babasından diplomasi yoluyla müttefiklerle müzakere etmesini istemiştir (Hitti, 1957). Osmanlı döneminde Selim'in Lübnan Bölgesini fethetmesinin en önemli sonucu, dünyanın en zengin ticaret yolunun bundan böyle Osmanlıların denetimine geçmiş olmasıydı. Osmanlı devlet geliri iki katına çıkmış, sarayın gelirleri artmıştır. Osmanlı'nın fethedilen topraklarda din ayrımı gözetmeksizin merkezden atadığı yöneticiler bölgenin kimliğini korumasını sağlamış ve uzun yıllar istikrarlı bir şekilde yönetilmiştir.

2.1.1.2. İki Kaymakamlık Dönemi

Suriye’de oluşan mağlubiyetin ardından Lübnan topraklarında II. Beşir Emirliği dönemini ortaya çıkarmıştır. Bu döneme kadar İbrahim Paşa’ya desteklerini gösteren Beşir, daha sonrasında Malta’ya gönderilmiştir. Osmanlı Devleti 1840 yılında ise III. Beşir’i Lübnan Emirliğinde görevlendirmiştir. Lübnan’daki iç siyaset dengeleri yeniden değişmesi, II. Beşir yönetiminin son bulması ve III. Beşir’in Emir oluşundan sonra gerçekleşmiştir. Bu durum Maruniler ve Dürziler arasındaki geleneksel rekabetin küllerinden doğmasına sebep olmuş ve huzurlu yılların yerini huzursuzluk ve kaos almıştır (Ortaylı, 1991). 1841 senesinde, bir Dürzi ve bir Maruni’nin kavgası büyüyerek Durzi-Maruni kavgasına dönmüştür. Bu iki ülkenin silahlı çatışma içerisine girmesinin en büyük sebebi ise yaşanan sosyoekonomik nedenlerdir. Bu problemlerin neticelendirilmesi için Dürzi liderlerini saraya davet eden III. Beşir, 13 Ekim tarihinde başlarında Dayrül Kamar’ın olduğu çok sayıda sipahi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durum karşısında telaşa kapılan Maruni birimi seferberlik ilan etmiş ve Dürzi-Hristiyan çatışmaları yeniden alevlenmiştir. Yaşanan bu çatışmalarda 40 Hristiyan hayatını kaybetmiş fakat Dürziler ise az kayıpla bu durumu atlatmıştır. Çatışmaların artmasıyla beraber yüzlerce insan ölmüş ve ülke genelinde çatışmalar daha da artmıştır (Acar, 1989). Ülke içerisindeki dini ve mezhepsel ayrım kökenli anlaşmazlık sosyo-ekonomik farklılaşmaya bağlı olarak derinleşmiştir. Var olan yönetim bu anlaşmazlığı giderememiş ve çatışmaların gittikçe şiddetlenmesine neden olmuştur.

Beka vadisinin merkezi Zahle bölgesinde çok sayıda var olan Grek Katolikleri Emir’in emri üstüne, Şiilerin desteğiyle Dürzilerle karşı hareket başlatmışlardır. Bu durum karşısında Dürziler ise Zahle yönünde ilerlemeye başlamışlardır. Ancak Dürziler, Beka vadisinde oluşan çarpışma sonucunda yenilgiye uğramış ve gerilemiştir. Dürzüler yenilgiye uğramasına rağmen Şufta üzerindeki egemenliğini korumayı başarmışlardır (Acar, 1989). Osmanlılar dışarıdan gelen baskı sonucu olaya müdahale etmiştir. Mustafa Paşa’nın önderliğinde Beyrut’a bir ordu gönderilmiştir. Selim Paşa ve Mustafa Paşa iki taraf için arabulucular bulmaya başlamıştır. Fakat tüm bu uğraşlara karşın çarpışmalar zaman zaman yaşanmaya devam etmiştir. Son olarak, Ocak 1842’de M. Paşa, Beyrut bölgesine Lübnan önde gelenlerini toplamış ve Osmanlı’nın Lübnan’daki

Shihab Emirliğini sona erdirdiğini ilan etmiş ve Shihab'ın yerine milletvekili Ömer Paşa'dan birini atamıştır (Picard, 1998). Lübnan bölgesindeki sorunların kökenine bakıldığında aileler arasındaki dini ve mezhepsel yapının farklılık ülke içerisindeki çatışmaların ana kaynağı olmuştur. Bu durum bize Lübnan'da ailelerin önemini net bir şekilde yansıtmıştır.

Ömer Paşa'nın Dürzi desteklerini sağlamak için II. Beşir devrinde ayrıcalık ve mallarını yitiren Dürzi aristokratlara eski haklarını sağlamış ve bu aristokratları mühim görevlere yönlendirerek güvenlerini elde etmiştir. Paşa ülkedeki Hristiyanlarla da ilişkilerini dikkatli kurmuştur. Fakat Hristiyanlar ise Osmanlı Devleti'nin idaresine karşı olduğundan dolayı Fransız temsilciliğiyle yakın ilişkiler kurmuşlardır. İngiltere temsilcisi Dürzilere, Ruslar ise Ortodoksların koruyuculuğunu üstlenmiş görüntüsüne girmişleridir. Bu esnada Fransızlar ise, Hristiyan ve Dürzi toplumları içindeki sorunlarda çözüm bulmaya gayret etmiş ve hem Hristiyan hem de Dürzi toplumlarının desteklerini de elde etmek istemiştir. Bu durumda, Fransızlar, İngilizler, Ruslar ve Avusturya toplumları kendi kiliselerine üye olan misyoner kişilerden faydalanarak Lübnan topraklarındaki Hristiyanları kendi saflarına çekmeye çalışmışlardır (Picard, 1998). Bölgedeki anlaşmazlıklara Osmanlı yönetiminin çözüm bulamayışının en önemli sebeplerinden biri Hristiyanların ve Müslümanların dış güçler tarafından desteklenmesidir. Bu durum çatışmaların son bulmamasına aksine derinleşmesine yol açmıştır.

Yapılan tüm değişiklikler Dürzi-Hristiyan toplumları içindeki sorunları azaltamamıştır. Dürzi-Maruni arasındaki sürekli şüphe durumu ve partilerin her yanlış adımında kriz yaratabilirdi. Bu durum karşısında Halil Paşa anlaşma çabaları ve bulduğu formüller krizi çözmeye yetmemiştir. Hiçbir şekilde iyileştirilemeyen iki topluluk arasındaki ilişkiler, Hristiyanlar Şup Dağlarındaki Dürziler köylerine saldırdıktan sonra çatışmalara dönüşmüştür. İstila eden birçok Dürzi Köyü yakında Canpolat Köyü Muhtara köyüne yaklaşmıştır. Canpolat emrindeki Dürzi ordusu, Hristiyan toplumuna karşı çok bir direniş gösteremediğinde, Osmanlı'dan bir kişi Dürzi toplumunun yardımına gelmiş ve Canpolat yenilgisinden kurtulmuştur. Lübnan topraklarındaki Dürzi toplumunun yakını olan Vecihi Paşa, Hristiyanlar hakim olmaya

başladığında Dürzilere fayda sağlayarak çatışmaların seyrini değiştirmiştir. Ardından Paşa partileri sakinleştirmiş ve uzlaşmaları için çaba göstermiştir (Picard, 1998). Yaşanan gelişmelerin ardından Lübnan topraklarına gelmiş olan Sekip Efendi, iki kaymakamlığına dayanan idari tarzı yeniden kurmuştur. Lübnan'da silahsızlanma emri vererek Osmanlı'nın güç düzenini güvence altına almaya çalışmıştır. Karar, Sayda bulunan Vali yerine Babıali tarafından tayin etmek, değiştirmek ve Sünni, Maruni, Dürzi, Rum Ortodoks ve Yunan Katoliklerinin bir yargıç ve bir danışman tarafından temsil edileceği bir Konsey kurmak için yapılmıştır (Ülman, 1966). Şii toplumu ise konseyde Sünniler toplumu tarafından temsil edilecektir. Konsey, mali konularda oybirliği ilkesini ve yasal konularda çoğunluk oyuyla kabul etmiştir (Acar, 1989). Bunun sonucunda Lübnan'da din ve mezhebe dayalı yeni bir teşkilatlanma meydana getirilmiştir. Oluşturulan bu sistem idari yapıda bir ilk olmuştur.

Dürziler Beyrut ve çevresinde Hristiyan köylere saldırmıştır. Kısa sürede tüm köyler alevler içinde yanmaya başlamıştır. Baabda'daki ve çevresindeki Hristiyan köylerine yapılan Dürzi saldırısı birçok insanı öldürmüş ve maddi kayba neden olmuştur. Vali Hurşit Paşa'ya başvuran Beyrut topraklarındaki Avrupa ülkelerinin temsilcileri kısa bir zaman aralığında hemen müdahaleye başlamıştır. Bu durum karşısında Paşa Avrupa temsilcilerinden, Hristiyanları sakinleştirmeye davet etmelerini istemiştir ve Dürzilerden Savaşı durdurmasını isteyeceğini ve Osmanlıların itidal tavsiyeleri neticesinde ülkedeki durumun sakinleştiğini söylemiştir (El-Solh, 2004). Hristiyanlar sayıca üstün olmalarına rağmen çatışmalarda Dürzülere karşı çok fazla direnememişlerdir. Dürziler komutanlarına disiplin ve sadakat göstermiştir. Osmanlıların olaya karışmasıyla, Dürziler Kamar bölgesinden çekilmiş ancak aynı zamanda ise 2 bin kişilik ordu ile Cezzin bölgesine saldırmış ve 1.500'e yakın Hristiyan'ı öldürmüşlerdir. Daha önce Dürzi yardımıyla yıkılan Hristiyanların evleri, bu tarihte yine Dürziler tarafından yok edilmiştir (El-Solh, 1993). Bu durum üzerine Osman Bey iki taraf arasında sorunları gidermek istemiş ve ateşkes anlaşmaları yapmak istemiştir fakat her iki tarafta bu duruma sıcak bakmamıştır. 1860 yılında ise, Dürzilerden oluşan yaklaşık 1.550 ordu bu defa Rashayya bölgesini işgal etmiştir. Bu durum üzerine ordularını güçlendirmeye çalışan Hristiyanlara fırsat vermeyen Dürziler, aynı tarihte Shihab kalesini sarmıştır. Şam Valisi Ahmet Paşa, dışarıdan gelen baskı

neticesinde Shihab topraklarında Osman Bey'e Komutaların göndermiş olduğu haber ile kuşatılmış Hristiyanların Şam'a transfer edilmesini talep etmiştir (Kemal S. Salibi, 1976). Osmanlı yönetimi ülke içerisindeki her iki grubun da koruyucusu olmuştur. Fakat çatışmaların önüne geçilemeyişi Osmanlı'nın bölgedeki prestijini kaybetmesine neden olmuştur.

Sünni-Şii Müslümanlarının desteğiyle Beka bölgesine saldırı düzenleyen Dürziler, Beka'yı kontrolleri içine almışlardır. Bu durumun ardından Beka vadisi ve dağlık olan Şuf kesimi Dürzilerin eline geçmiş, Hristiyan toplumu ise sadece Zahle ve Kisravan bölgelerinin kontrolünü ellerinde tutabilmişlerdir. Zahle bölgesindeki Grak Katolikleri sayesinde bu bölge işgal edilememiştir. Bunun üzerine hedeflerini güçlü Hristiyan savunmasına diken Dürziler topraklardaki gücü ellerine almak istemişlerdir. Bu doğrultuda Zehle bölgesine doğru kuvvetli bir orduyla yola çıktıldığını öğrenen Zahleliler diğer Hristiyan kesimlerinden destek istemişler ve 14 Haziran 1860 yılında Bekaa bölgesinde Dürzi ordusuyla savaşmışlardır. Yapılan bu savaşı Dürziler büyük bir farkla kazanmış, farklı Hristiyan kesimlerinden destek bekleyen Zahleliler bölgeyi teslim etmek zorunda kalmıştır. Bununla yetinmeyen Dürziler Kamar bölgesini de ele geçirmiştir. Kamar bölgesinde yaşanan savaşlar 1860 senesi çatışmalarının son olanıdır. Yaklaşık olarak 10 bin Hristiyan'ın öldüğü tahmin edilmektedir. Dürziler nihayet Kuzey Kaymakamı Kisravan'ı devralmaya hazırlanırken, Hurşit Paşa ilgili tarafların temsilcilerini daha fazla kan dökülmesini önlemek için toplantıya çağırarak ve uzun müzakereler sonrasında çarpışmaları sona erdirmiştir (Ortaylı, 1991). Sultan Abdulaziz, yaşanan olayların ardından, Fuat Paşa'yı Beyrut bölgesine göndermiştir. Paşa, yardıma muhtaç Hristiyanlara bir yardım düzenlemiş, başta Ahmet Paşa olmak üzere birçok Osmanlı subay ve yöneticisini görevlerini yerine getiremedikleri ve ilk etapta onları ihmal ettikleri için çeşitli makamlara ve yöneticilere, adaleti sağlayacaklarını ve olaylardan sorumlu olanları cezalandıracaklarını temin ederek mahkum etmiştir. Buna ek olarak, söz konusu Canpolat da dahil olmak üzere birçok Dürzi liderini çarpışmalardan sorumlu Dürzileri tuttuğu için suçlamıştır (Salibi, 1965).

İki Kaymakamlık Dönemi'nde atanmış olan kaymakamların bir süre sonra kendi çıkarları için hareket etmesi sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dini

etnik kimliği geniş olan Lübnan’da mezhep savaşlarının sürmesi pek çok mezhepten insanların ölmesi ile sonuçlanmıştır. Lübnan’ın bugünkü durumu ile geçmiş durumları karşılaştırıldığında çok mezhepli bir yapıya sahip olmasının i karışıklarının temel nedeni olduğu görölmektedir.

1830 yılı sonrasında köylülerin mevcut yönetimden memnun olmayışı demografik ve yönetim değişiklikleriyle arttığı; Osmanlı Devletinin bu durumu kontrol almaya ve çözmeye çalışmasının önündeki en büyük engel İngilizler ve Fransızlar olduğu görölmektedir. Bu yıllarda Lübnan’daki bu huzursuzluk çatışmalara yol açacağı öngörölmekteydi. İngiliz destek verdiği misyonerler Dürzileri Marunilere karşı kışkırtırken, Fransızların destek verdiği Katolik misyonerler de Marunileri etkisi altına almıştı. 1845 yılında Maruniler ve Dürziler arasında Osmanlı yönetimi ve feodaliteye karşı başlayan ayaklanmalar, 1850’li yılların başlarında Lübnan’ın kuzeyinde Dürzi-Maruni çatışmasına, ardından yayılarak ilkel bir çatışmaya dönüştü. Bu sürecin uzun sürmesi ve özömsüz kalmasının altında yatan sebep ise azınlıkların dışarıdan müdahalelerle desteklenmesidir. Bu destek Sünniler ve muhataplarının arasındaki güvensizliği artırmıştır. Bu da çatışmaları ortaya çıkmasına neden olmuştur.

2.1.1.3. Mutasarrıflık Dönemi

Lübnan topraklarındaki “Maruni” ve “Dürzü” toplumları, Osmanlı Devletinin varlığı sebebiyle ülkenin emirlik düzenini iki yönetim bölgeseine 18. ve 19. yüzyıllarda ayırmıştır. Bununla birlikte, bu sistem başarılı olamamış ve aralarında politik ve askeri bir rekabete giren Dürziler ve Maruniler, iç savaşa benzeyen bir mücadele ortaya çıkarmıştır. Bu sefer İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya ve Prusya temsilcilerinin bulunduğu bir kurul Fuat Paşa tarafından toplanmıştır. Kurul, siyasi düzen sağlama amacıyla haftalarca devam eden toplantılar yapmış, 9 Haziran 1886’de, İtalya’nın da katılmasıyla yedi devlet tarafından İstanbul’da bir Antlaşma imzalanmıştır (Akarlı, 1993). Yapılan anlaşmaya gereğince, Lübnan dört bölgeye ayrılmıştır: Beyrut, Sidon, Trablus-şam ve Beka imzacı devletlerin rızasıyla, Lübnan Osmanlı İmparatoru tarafından atanacak ve Mut Mutasarrıf adında bir Hristiyan-Katolik vatandaşı tarafından yönetilecektir. Lübnan 7 idari ile, alt ile ve nihayet köylere bölünecek, her

köy onu yönetmek için bir köy Şeyh seçecek ve bu şeyhler 12 kişilik Konsey seçiminde oy kullanacaktır. Böylece, Kaymakamlık dönemi sona ermiş ve ülkedeki diğer dini grupları içeren ve din ve mezhep temelinde siyasi iktidara katılımı öngören bir idari yapı kurulmuştur. 1861’de İstanbul’un ilk Ermeni Katoliklerinden David Efendi, İstanbul Valisi olarak atanmıştır. Baabda’daki malikaneye yerleşen Davut Efendi, iki Fransız subay gözetiminde Jandarma birimleri kurarak bir gazete yayınlamıştır (Cobban, 1985). Mutasarrıflık döneminde önceki dönemlere göre mezhepler arasındaki çatışmalar azalmış, ilişkiler az da olsa iyileştirilme dönemine girmiştir. Ülke içerisinde din ayrımı yapılmaksızın birçok yeni medrese ve okul açılırken, tüm mezheplere eşit davranılmış, görevlendirmede önemli pozisyonlar verilmiştir.

Gelenekçi şekilde Osmanlılar ile başarılı ilişkiler sürdüren Lübnan topraklarındaki Dürzi toplumu bu devirde de hem İmparatorluk hem de ülkeyi yöneten mutasarrıflar ile yakın ilişkiler kurmuşlardır. Her ne kadar bu sistem ülkenin özerkliğini garanti etse de ve bir Osmanlı Devleti olsa bile ülkenin bir Hristiyan tarafından yönetilmesini sağlasa da, yeni yönetimin Marunileri asla tatmin olmaz ve Mutasarrıflarla ilişkileri her zaman soğuk olur. Bu dönemde Maruniler Hristiyan Maruni milliyetçiliği kavramını geliştirmiştir. Doğal olarak, geleneksel bir Maruni arkadaşı ve koruyucusu olan Fransa, XIX yüzyılın sonunda Lübnan’daki Hristiyan milliyetçiliği fikrini de desteklemiştir. Gerçekten de, Maruni-Fransız dayanışması, Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Lübnan’da Fransız manda rejiminin kurulmasında önemli bir rol oynamıştır (Acar, 1989). Mezhepler arasındaki iç karışıklığın nedeninin daha çok Maruniler olduğu görülmektedir. Dürzüler yeni sistemlere hemen adapte olurken Maruniler genel olarak yapılan yeniliklerden pek memnun kalmamıştır. Özellikle yeni oluşturulan sistem Marunilere daha çok uymasına rağmen Maruniler her zaman daha fazlasını istemiş, bu nedenle de hep bir iç karışıklık yaşanmıştır. Marunilerin Fransızlar ile yakınlaşması ise bir süre sonra Fransız mandasının ortaya çıkmasına neden olacaktır.

Böylece, XIX yüzyılda Lübnan, tam feodal sistemden önce Emirlik sonra Çifte Kaymakamlık daha sonra daha demokratik bir idare tarzı olan Mutasarrıflığa geçmiştir. Aslında, Lübnan rejimi altında bile, Lübnan diğer Osmanlı devletlerinden daha özerk ve

özgür bir yönetim tarzına sahiptir. Ülkedeki Hristiyanların varlığı sebebiyle, Batı ile ilişkiler diğer Arap devletleri ve ülkelerden daha yoğundur. Doğal olarak, bu unsur Lübnan'ın Batı sistemi, tekniği ve ideolojisinden daha fazla etkilenmesine ve yeni bir sosyal ve politik anlayış ve düşünce akışı geliştirmesine neden olmuştur. Lübnanlı aydınlar birbirleriyle mücadele etmek yerine Müslüman-Hristiyan bir işbirliği anlayışı geliştirdiler. Ancak 18. yüzyılda Avrupa'da başlayan ve yayılan milliyetçiliğin hareketi, Osmanlı egemenliği altındaki Hristiyan toplumları da etkilemiştir (Acar, 1989). Lübnan, tüm tarihi boyunca her zaman Batının medeniyetini benimsemiş, diğer Osmanlı topraklarından daha özgür bir toprak parçası olmuştur. Hristiyanların sayısının fazla olması Lübnan'daki ideolojinin Batıya yönelmesini sağlamıştır. Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında ilişkilerin savaş yanlısı olmaması da başarılı bir sistemin oluşturulduğunu göstermektedir. Ancak, milliyetçilik akımının ortaya çıkması iyi giden bu ilişkileri etkilemiş, iç savaşların ve karışıklıkların oluşmasına neden olmuştur.

Fakat Osmanlı'nın Asya ve Balkanlar'daki toprakları arasında önemli farklılıklar vardır. Balkanlar, coğrafi yakınlıkları sebebiyle Avrupa ile daha yakın temas halindedir. Lübnan'da coğrafi mesafenin yanı sıra Dürzilerin ve Müslümanların belli ölçüde kuvveti ve sesi bulunmaktadır. Hristiyan olan Marunilerin bolluğuna rağmen, ülkeye tek başına egemen değillerdir. Kuzeyin Maruni sayısı yoğun olduğu halde güneyde ve Beka'da Dürzi ve Müslümanlar hakim durumdadırlar. Hristiyanların arzu bağımsız Lübnan gerekli Dürzi ve Müslümanlar ile işbirliği yaparlar. Maruniler Lübnan'ı kendi ülkeleri olarak görürken, Yunan Ortodoks ve Yunan-Katolikler Suriye'deki Hristiyanlar da dahil olmak üzere daha birleşik bir kilise etrafında egemenlik fikrini benimsemektedirler. Buna ek olarak, Müslüman-Hristiyan Birliği fikrine odaklanan ve Arap Dili ve kültürüne sadakatine dayanan Suriye'deki Suriye milliyetçiliği kavramı, özellikle bazı Hristiyanlar tarafından desteklenmektedir. Hristiyan Butros El-Bustaru bu hareketin öncüsüdür. Böylece, Lübnan ve Suriye'de çeşitli biçim ve kombinasyonlardan oluşan Arap milliyetçiliği fikri egemen olmaya başlamıştır (Hourani, 1997). Söz konusu milliyetçilik olduğunda Suriye milliyetçilik kavramının ön plana çıktığı görülmektedir. Suriye milliyetçiliği Arap kültürüne bağlı olsa da bir yandan Müslüman ve Hristiyan ilişkilerini de destekler niteliktedir.

Hareketin öncüsünün bir Hristiyan olması da Arap milliyetçiliğinin çok daha hızlı bir şekilde yayılmasında önemli bir rol oynamıştır.

II. Abdülhamit bu gelişmelerin farkında olup, Ortadoğu bölgesindeki Müslüman topluluklarla iletişimini artırmış ve onların haklarını koruyan bazı ayrıcalıklar tanımıştır. Bu arada, Hristiyanlar tarafından Pan-İslamizmi canlı tutma fikriyle geliştirilen Arap milliyetçiliği fikri, 19. yüzyılın sonlarında Suriye ve Lübnanlı Müslümanlardan fazla destek almamıştır (Hourani, 1997).

20. Yüzyılda Arap milliyetçiliğinin Ortadoğu’da yayılması bölgedeki siyasi gelişmeleri önemli ölçüde etkilemiştir. Hristiyan ayrımcı hareketi olarak başlayan bu milliyetçilik fikri sonraları Arapların Osmanlı İmparatorluğu yönetimine karşı koyması şeklinde biçimlenmektedir. Bu akım, kısa sürede Arapça lisanının konuşulduğu bütün Orta Doğu ülkelerinde yeşermiş ve yandaş bulmuştur. Suriye’deki Hristiyanların bu hareketi desteklemesine rağmen, Lübnanlı Hristiyanlar, Lübnan’daki Müslümanların önderliğinde gelişen ve Müslüman bir milliyetçilik gibi görünen hareketin yönü nedeniyle Müslümanlarla işbirliği konusunda şüpheli yaklaşmışlardır. Osmanlı yönetimi altında zaten özerk bir yönetim vardı ve Hristiyanlar dinlerini ve kültürlerini korurken özgürce kullanmışlardır. Müslümanların önderliğinde bir Arap milliyetçiliği ülkede egemen olsaydı, İslam ilkelerine dayanan otoriter bir siyasi gücün oluşmasından endişe duyarlardı. Bu sebeple, Hristiyanlar bu kez Arap milliyetçiliğine karşı soğuk bir tavır almaya başlamışlardır (Firro, 2003). Arap milliyetçiliği her ne kadar Hristiyanlar tarafından başlatılmış olsa da Müslümanların bu akımı daha çok benimsemesi ülke genelinde büyük bir krize neden olmuş, Hristiyanlar kendi oluşturdukları akımdan uzaklaşmıştır. Çünkü her Hristiyan Lübnan çevresinde dinini istediği gibi yaşama özgürlüğünü kullanırken bir anda Müslümanların bu akımı benimsemesi Hristiyanların dinlerini rahatlıkla yaşayamamasına neden olmuştur.

İngilizlerle uzlaşan Arap milliyetçileri, Mekke Şerif Hüseyin’in liderleri etrafında toplanmış ve Haziran 1916’da Osmanlılara karşı bir isyan başlatmıştır. 5 Kasım’da Şerif Hüseyin kendini Arap ülkelerinin Kralı ilan etmiştir. Hüseyin’in Arapları ve Türkleri bir araya getirmesini desteklemek, bu dönemde İngiltere’nin politikasının bir sonucu olarak görülmektedir. Savaşın sonra İngilizler, Şerifi

Ortadoğu’da büyük bir İslam İmparatorluğunun Kralı olarak desteklemeye söz vermişlerdir. Şerifin emelleri de Lübnan ve Suriyeli Müslümanlar arasında destekçileri bulunmuştur. Ancak, uzun zamandır böyle bir İslam-Arap devletinin kurulmasından şüphelenilen Lübnanlı Hristiyanlar, geleneksel koruyucuları Fransa’ya yaklaşarak bu Müslüman-İngiliz işbirliğine karşı Lübnan’ın bağımsızlığını desteklemesini istemişlerdir. Ancak, Fransa zaten Şerif Hüseyin isyanı başlamadan önce İngiltere ile imzalamıştır. Beyrut’ta Fransa ve İngiltere temsilcileri olan Sykes ve Picot, isimleriyle bilinen bir antlaşma imzalamışlar ve Halep, Hama, Homs ve Şam da dahil olmak üzere tüm Suriye’ye Fransa için sorumluluk verilmiştir. Anlaşmaya göre, Fransa burada istediği rejimi kurmakta özgür olacaktır. Suriye konusunda Fransa ile anlaşılan Birleşik Krallık Şerif Hüseyin ile yaptığı anlaşmada, Lübnan’ın Şerif tarafından kurulacak Arap Cumhuriyetine dahil edilemeyeceği görüşünü kabul etmiştir. Haziran 1917’de Şerif Hüseyin’in Hejaz’daki isyanı başarılı olmuştur. Şerifin oğlu Faysal’ın komutasındaki ordu, Filistin’e ve daha sonra Suriye’ye İngiliz güçleriyle girmiştir (Acar, 1989). İngilizlerin Osmanlı Devleti’ni yıkma girişimleri için en ideal yapının Lübnan olduğunu bildikleri için isyan başlatmak adına da Lübnan’da harekete geçmiştir. Ancak, burada sadece İngiltere’nin değil, Fransa ve Şerif Hüseyin’in de etkisinin olması bu üçlünün daha sonra yaşayacağı anlaşmazlıkların temelini attığını da söylemek gerekmektedir.

Bu gelişmeleri Fransız ve Lübnan Hristiyanları beğenmemişlerdir. Ancak, olaylar gerçekleşirken, Fransızlar boşta durmadı ve sık sık Lübnan ve Suriyeli Hristiyanlar ile temas kurmuşlardır. 1917’de, Fransızların inisiyatifiyle Arap milliyetçiliğine karşı çıkan Lübnan ve Suriye’nin Katolik Hristiyanları yerine, Paris’ten koordine edilen “Suriye Merkez Komitesi” adlı bir komite çerçevesinde birleşmişlerdir. Fransız donanmasına ait bir filo da Suriye açıklarına demirlemiş, Sykes-Picot Anlaşması, İngilizler, Suriye’de Fransız müdahalesi ses vermemiştir. Hüseyin ordusu Baabda’ya gitti ve Arap bayrağını saraya asarak Fransızları kızdırmıştır. Bu kez Fransız ve İngiliz birlikleri Beyrut’a gitmiş ve birlikte müdahale etmiştir. Şükrü Paşa’nın komutasındaki kuvvetler Beyrut’tan kaldırılmıştır. Kısa bir süre içinde, İngiliz ve Fransız kuvvetleri ülke çapında 3 işgal bölgesi kurmuştur. Filistin, güneydeki İngilizlere verilmiş ve kuzeydeki Lübnan ve Suriye’nin kıyı kısımlarına Fransızların kontrolü verilmiş, sahil dışındaki iç Suriye toprakları ise Arap bölgesi olarak belirlenmiştir.

(Etienne Sakr, 2005). 1860 yılından I. Dünya savaşına kadar Lübnan'da yapılan dış göçler ülkenin demografik yapısında köklü değişikliklere sebep olmuştur. 1800'lü yıllarda Osmanlının girdiği savaşlar sonucu Balkanlardaki, Kırımdaki ve Kafkasya'daki bir çok insan güneydeki bölgelere göç etti; değişen demografik yapı sebebiyle var olan yönetimler değişmiştir. 20. Yüzyılda Osmanlıda ekonomik sorunlar ve güvenlik problemleri sebebiyle göçlerin azaldığı görülmüştür. Lübnan'ın dağlık bölgelerindeki iç çatışmalar sebebiyle bölgeden dışarıya göçler olmuş, bu da nüfusun azalmasına neden olmuştur.

Osmanlı Dönemi'nde Lübnan kendi özerklik çerçevesinde hareket etme özgürlüğü bulmuştur. Mezheplerin sayılarına göre valiler atanmış, ülke Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı kalsa da kendi iç yönetimini ele almıştır. Her ne kadar idari yapı başarılı bir görüntü sergilemiş olsa da Marunilerin Fransızlara yaklaşması, Lübnan'ın gelecekte Fransız sömürgesi olmasının temellerini atmıştır. İngiltere ve Fransa'nın Lübnan'ın jeopolitik durumunun farkında olması, bu nedenle de Lübnan mezheplerini ellerine almaya çalışması, Valilerin tam hakimiyet kuramaması ile birlikte başarı ile sonuçlanmıştır.

Lübnan'da Avrupa'nın koruyuculuk rolünün ortaya çıkması ve bu durumdan yarar sağlayan yerel Hristiyan halkına yönelik tepkiler, ülkede Maruni- Dürzi iç savaşlarını, ekonominin kötüye gitmesini, otoritenin zayıflamasını, azınlıkların haklarını koruma adına dış müdahalelerin olmasını, misyoner faaliyetlerini, askerlikten kaçma gibi durumların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

2.1.2. Fransa Mandası Dönemi ve Bağımsızlığın Kazanılması

1918'den itibaren Fransız işgali aslında Lübnan'da başlamıştır. Albay Pepper, Fransız işgal bölgesi Komutanı olarak atanmıştır. Picot, Fransa'nın Yüksek Komiseri olarak atanırken, uzun zamandır Paris'te yaşayan Lübnan Maruni Emile Edde yerel bir danışman olarak atanmıştır. Böylece, Batı Suriye'de kurulan Fransız yönetimi, ülkedeki Marunilerle işbirliği içinde ve korunarak gerçekleştirilmiştir. Öyle ki, Fransız yöneticiler bu konuyu açıklamaktan kaçınmamışlardır (Firro, 2003). Maruniler, Arap

devleti kurmak isteyen Şerif Hüseyin'in işgalinden korunmak için Fransızlara destek vermiştir. Fransızlar bu destek ile ülke içerisindeki varlığını korumuştur.

Afrika, Suriye, Lübnan, Irak ve Filistin'deki su manda topraklarının aksine, daha gelişmiş ve bilinçli yerel toplulukların yaşadığı yerlerdir. Ancak, Batılı devletlerin bağımsızlıklarını elde etmeden önce onları görev rejimine geçiş dönemi olarak koymaları gerekmektedir. Şerif Hüseyin ve oğlu Faysal'ın emellerinden çok şüpheli olan Maruniler, Fransız manda yönetiminin bağımsızlık yolunda önemli bir adım olarak görürken, Faysal'ı savunanlar Suriye'ye atanan rejiminin gerekli olmadığını ve doğrudan bağımsız bir devlet kurduğunu söylemektedirler (Acar, 1989).

31 Ağustos 1920'de, yüksek Komiser Gouraud bir bildiri yayınlamış ve Beyrut, Beka, Trablus, Sayda ve Sur gibi büyük bir Lübnan devleti kurduğunu açıklamıştır. Böylece, Fransız manda rejimi altında, daha geniş bir alana sahip bir Lübnan ortaya çıkmıştır. Çeşitli mezheplerin temsilcilerinden oluşan Fransız Yüksek Komiserliği altında bir Danışma Konseyi kurulmuştur. 8 Mart 1922'de bir adım daha atan Gouraud, Lübnan'daki tüm dinlerin ve mezheplerin ülkedeki erkek seçmenlerin oylarıyla temsil edildiği ve seçildiği bir "Temsilciler Meclisi" kurmuştur. 25 Mayıs'ta seçilen bu Meclis, ilk toplantısında Maruni Habib Paşa'yı Meclis Başkanı olarak atamıştır. Bununla birlikte, Gouraud zamanında kurulan bu Meclisin ömrü uzun sürmemiş ve 1925'te yüksek Komiser General Maurice Sarrail tarafından çözülmüştür (Collelo, 1985). Ülke içerisindeki iç karışıklıklar Marunileri oldukça tedirgin etmiş ve bağımsızlık yolu olarak Fransız Mandası'nı bir çıkar yol görmüştür. Bu nedenle de Fransızları desteklemiş, Fransızların Lübnan'ı işgal etmesini sağlamıştır. Fransa desteği ile birlikte ilk adımda güç kazanmış gibi görünen Lübnan'ın meclis başkanlığına Marunilerden biri getirilmiş olsa da bu durum uzun sürmemiştir.

Suriye'deki Araplar ve onlara katılan Dürziler, 1925'te Fransız manda rejimine karşı bir isyan başlatmıştır. Öte yandan, Lübnan Hristiyanlar, Dürziler ve hatta Müslümanlar, değişen derecelerde olsa dahi Fransız manda yönetimi ile işbirliği içinde olmuştur. Bu Lübnan grupları ülkede daha fazla özerklik aramaktadırlar. De Jouvenel, ilk sivil 1925 yılında Yüksek Komiseri atanacak, ilk isyan mücadele ve sorunları çözmek için gitmiştir. Suriye'deki durumu sakinleştirirken, aynı zamanda Lübnan'a

selefleri, Lübnan yüksek Komiserleri tarafından vaat edilen bir anayasa hazırlamaya söz verdi ve çözülmüş Lübnan Temsilciler Meclisine Bir Anayasa hazırlamaya yetki vermeye çağırmıştır. Meclis'te kurulan Anayasa hazırlık Komisyonu tarafından hazırlanan Anayasa, 23 Mayıs 1926'da Mecliste kabul edilmiştir. "Lübnan Cumhuriyeti" kavramı yavaş yavaş Lübnan'ın zihninde oluşmaya başlamıştır (Acar, 1989). Temsilciler Meclisi üyelerini Parlamento üyeleri olarak tanıyan de Jouvenel, 16 kişilik bir Senato kurdu. 26 Mayıs'ta ortak bir toplantı yapan Meclis ve Senato, Yunan Ortodoks avukatı Charles Dabbas'ı Lübnan'ın ilk Cumhurbaşkanı olmak için atamıştır. Ülkenin tüm dini ve mezhep temsilcileri Lübnan Anayasasının hazırlanmasına katılmıştır. Anayasa, devlet idaresindeki tüm mezheplerin adil bir şekilde temsil edilmesini sağlamasına rağmen, temsil oranları belirlenmemiş ve üst düzey görevlerin atandığı dinler ve mezhepler kurulmamıştır. Bu tür sorunların koşullara göre yazılı olarak çözülmesi gerektiğine karar verilmiştir. Pratikte, Fransız ve Roma Katolik okullarında yetiştirilen Maruni Hristiyanların daha yüksek pozisyonlara atandığı görülmektedir (Zamir, 1997).

Anayasada, Cumhurbaşkanlığı ve yasama Lübnan gibi küçük bir ülke için çok karmaşık düzenlenmiştir. 4 yıldır seçilen Temsilciler Meclisi, 6 yıldır seçilen 16 üyeden oluşan bir Senato ve başkan tarafından atanan 7 üye yasama organları olarak öngörülmektedir. Senato, iki yasama organının fazlalığı sebebiyle Anayasada bir değişiklik yaparak 1927'de ilk kez kaldırılmıştır. 1929'da Başkanlık süresi 6 yıla çıkarılmış ve aynı kişinin bir kereden fazla seçilemeyeceği anayasal bir hükümle kararlaştırılmıştır (Salibi, 1976). Bu süreçte Lübnan'da kurulmuş olan anayasal sistem yavaşça yerleşmeye başlamıştır. Maalesef ki Fransız manda rejimi Lübnan'daki zıt inançlı insanlar arasında büyük sorunlar yaratmıştır. Müslümanlar, başkanlık da dahil olmak üzere birçok üst düzey görevin Hristiyanlar tarafından tutulduğu ve Lübnanlı Hristiyanların Fransızlara yakın bir ülkenin yönetiminde söz sahibi olduğu gerçeğini beğenmemiştir. Müslümanlar kendilerini Hristiyan egemenliği altında görürler ve diğer Arap dünyasından koparlar. Bu, Müslümanlar arasında yoğun bir şekilde yaşadıkları bölgelerde Suriye'ye bağlanma fikrini doğurmuştur (Sandra Mackey, 1991). Lübnan içerisindeki iç karışıklıkların yeniden ortaya çıktığı bir dönem olarak anayasal sistemin oluşturulduğu dönem gösterilebilir. Çünkü bu dönemde Hristiyanlara fazlaca hak ve

yetki verilmiş, bu durum Müslümanların dikkatini çekmiş ve Müslümanlar bu durumdan rahatsızlık duymaya başlamıştır. Bu durum Müslümanların Suriye'ye doğru yönelmesinin de en büyük nedenlerinden biri olmuştur.

Bununla birlikte, bu etnik gruplar arasında çeşitli sebeplerle farklı görüşler ve eğilimler vardır. Önemli sayıda Şii, Sünni egemen Suriye'deki azınlıkta bir Şii Mezhebi yerine Lübnan'da güçlü ve söz sahibi olmayı tercih etmektedir. 1920'lerin başında, Sünni Müslümanlar Hristiyanlar ile ilişkilerini sürdürmüş, Suriye'de etkili insanlar ve gruplar ile temas kuran ve Lübnan'daki Müslümanların Suriye topraklarına ve Anayasaya dahil edileceği fikrini benimsemiştir (Acar, 1989). Suriye'ye gitmeyi düşünen Müslümanlar kendi içlerindeki mezhep çatışmaları nedeni ile bu durumdan vazgeçmektedir. Çünkü Suriye'de Sunni mezhebinin çok daha egemen olduğu bilinmekte, Şii olan gruplar ise Sunni yönetimi altına girmek istememektedir. Bu durumda kalan Şiiler Hristiyan denetimi altında kalmayı tercih etmiştir.

Lübnan Anayasasının kabulünden sonra, başbakanın rolü Hristiyanların elinde kalmıştır. 1927-29 arasında Şeyh Bishara Huri arasında ve 1929-32 arasında Emile Edde arasında bu görev üstlenilmiştir. Bu dönemde iç siyasette en önemli konu, bu iki başbakanın nüfuz mücadelesi. Eddie, Lübnan'ı Hristiyan bir devlet olarak gören ve Müslümanları sevmeyen Huri'den daha Fransız yanlısıdır. Fransız yanlısı ve kalıcı Fransız desteği politikası olmak, Müslümanları kızdırırken Fransa'yı memnun etmekteydi. Aynı zamanda, Huri, ülkedeki birçok Müslüman ve Dürzi grubuyla işbirliği yapmanın ve en az ortak noktada birleşmenin gerekli olduğuna inanmış ve Lübnan'ın coğrafi ve kültürel yapısının çevredeki Arap ülkelerinden ve toplumundan ayrılamayacağı inancıyla hareket etmiştir. Tarihi gerçekleri daha iyi değerlendiren Huri, Lübnanlı Müslümanların Suriye ile birleşmesi fikrinin ve Arap milliyetçiliğinin fikirlerinin sadece Hristiyanların yaklaşımı ve işbirliği ile bazı tavizler vererek çözülebileceğini düşünmüştür (Acar, 1989). Bazıları Lübnan'ı Fransızların korumasında tam bir Hristiyan devlet olarak görürken, Diğerleri Müslümanlarla sağlam bir işbirliği temelini Arap milliyetçiliği eğiliminin gerekli olduğuna inanmaktaydı (Zamir, 1997). Ülke içerisindeki diğer Müslümanlar bu örnekteki gibi Suriye ile Arap milliyetçiliğini savunmaktan ziyade Lübnan Hristiyanlarıyla işbirliği yaparak birleşmeyi düşünmeye

başlamıştır. Lübnan'da egemen olmak isteyenler genel olarak nüfuzlu ailelerin desteklerini arkalarında benimseme gereksinimi duymuştur. Karami ve Selamlar'ın yönetime geçişlerinin en önemli nedeni azınlıkların bu ailelerin otoritesinden korkması olarak kabul edilebilir.

Dabbas, 1933'ün başlangıcına kadar Başkan olarak görev yaptı ve Habib Paşa, istifası nedeniyle 2 Ocak'ta görevine atandı. Bu dönemde, çözünmüş Parlamantonun işlevi, Müslüman Abdullah Bayhum komutasında oluşturulan bir Konsey tarafından gerçekleştirilmiştir. Anayasanın askıya alınması, özellikle Lübnan mezhepleri ve liderlerinin muhalefeti ve iç baskı neticesinde, Fransız Yüksek Komiseri Anayasanın kısmen yürürlüğe konduğunu ve 1934'te yeni bir Meclise izin verileceğini paylaşmıştı. Fakat 1937 senesine kadar yeni bir seçim ve hükümetin kurulması gerçekleşmedi ve yürütme görevi Abdullah Bayhum başkanlığındaki Konsey tarafından gerçekleştirilmişti. Lübnan halkının baskısı Anayasanın yeniden yürürlüğe girmesi için arttığında, Fransız Yüksek Komiseri Aralık 1935'te cumhurbaşkanlığı seçiminin ilk adım olarak yapılacağını açıklanmıştı. Bu ifadenin ardından jüri-Eddie mücadelesi devam etti ve her ikisi de başkanlık için yeniden aday gösterilmiştir. Eddie cumhurbaşkanlığı seçimini 1 oyla kazanmıştır (Acar, 1989). Seçimin hemen ardından Mecliste kendi idaresinden oluşan bir itiraz kurmuş olan Huri, yasaların yeniden esas anlamıyla yürürlüğe girdirilmesi ve Fransa'nın manda rejiminin sonlandırılması hedefiyle Fransa ve Lübnan içerisinde direkt görüşmeler yapılması görüşünü desteklemiştir (Hamzeh, 1997). Müslüman ve Hristiyan toplulukların desteğini alan Huri, rejimin sona ermesinden sonra Lübnan'ın tam bağımsızlığı elde etmesi için uğraş vermeye başlamıştır.

Cumhurbaşkanı, Abdullah Bakhoun'u görevden almış ve Maruni Eyüp Tabit'i atamıştır. Mart 1936'da Fransız-Suriye görüşmeleri Suriye'nin geleceği için Beyrut'ta başlamıştır. Bu toplantılardan yararlanan bazı Müslüman gruplar, Beyrut, Trablus ve Sidon'da Suriye ile birleşmeyi destekleyen Arap milliyetçilerini harekete geçiren gösteriler ve grevler başlatmıştır. 1932 senesinde Ortodoks-Yunan Antun Sada yönetiminde oluşturulan ve Hristiyan, Dürzi ve Müslüman üyeleri barındıran SUP (Suriye Ulusal Partisi), ülkedeki Arap milliyetçiliği ilkesini destekleyen ve milliyetçilik

hareketini devam ettiren esas kuruluş durumuna gelmiştir. Fakat çok uluslu karışık düzene sahip ve değişik toplulukların farklı görüş çeşitliliklerini de içinde barındıran bu partinin faaliyeti fazla olmamış, hükümette isyanlar başlayınca, olaylardan sorumlu tutulan partinin lider kadrosu tutuklanarak Parti etkisiz hale getirilmiştir (Acar, 1989). 9 Eylül 1936'da Fransa ve Suriye arasındaki müzakereler anlaşmayla neticelenmiştir. Yapılan tartışmaların hedefi Lübnan ve Suriye'nin iki bağımsız ve üstün hükümet olmasıdır. Ancak, Fransa ile her iki ülkenin de bağları kırık olmayacaktır. Lübnan ve Suriye Orduları Fransa'nın gözetiminde olacak, Fransa ordu için teknik ve danışmanlık hizmetleri sunacak, diğer ülkelerdeki iki devletin menfaatleri Fransız diplomatik misyonları tarafından korunacaktır. Tüm bu ilkeleri ve bazı teknik detayları düzenleyen anlaşma, Başkan Edde ile Beyrut'taki Fransız Yüksek Komiseri arasında bir mektup değişimi ile sonuçlanmıştır. Antlaşmanın ekinde, Lübnan'ın tüm ülke yönetiminde ve üst düzey görevlerinde, ülkedeki dinlerin ve mezheplerin adil bir temsilini garanti eden özel bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölüm, mezhepler arasındaki iktidar mücadelesinde sürekli bir referans olacaktır. Lübnan Parlamentosu tarafından 13 Kasım 1936'da oybirliğiyle kabul edilen Antlaşma, 1937'nin başından itibaren yürürlüğe girmiştir. Antlaşma, meclisteki tüm mezhepçi temsilcilerin olumlu oylarıyla kabul edilmiş fakat çeşitli sebeplerle 1939 yılına kadar Fransız Parlamentosunda onaylanamamıştır.

1937'de Abdab'ın Başbakan olarak atanmasının ardından, bugün Lübnan'da devam eden ve Cumhurbaşkanının bir Maruni haline geldiği ve Sünni bir Müslüman olarak Başbakanın kabul edildiği gelenek kabul edilmiştir. Ancak, 1937'de yeniden kurulan anayasal kurumlar uzun sürmemiştir. 21 Eylül 1939 yılında yaşanan II. Dünya Savaşı çıkmasını bahane olarak gösteren Fransız Yüksek Komiseri Gabriel Puaux, Meclisi ve kabineyi çözmüş ve anayasayı tekrar askıya almıştır. Eddie Başkanlığına müdahale etmeyen Puaux, yönetimi Daha önce olduğu gibi Abdullah Bayhum yönetiminde bir Konseye vermiştir (Zamir, 1997).

Savaşın seyri Lübnan ve Suriye'nin içyapısını yeniden etkilemiştir. Suriye, Lübnan ve Filistin'i, Fransız-İngiliz ortak kuvvetleri 8 Haziran 1941'de kuşatmaya başlamıştır. Operasyonda halkın desteğini sağlamayı amaçlayan müttefikler, hem Suriye hem de Lübnan'ın bağımsızlığını kabul edeceğini açıklamıştır. Lübnan ve Suriye'nin

Müttefiklerin kontrolü altında olduğu Temmuz ayının ortasına doğru, her iki ülkenin halkı Fransız görevini sona erdirmeye ve bağımsızlık kazanma umuduyla beklemeye başlamıştır. 8 Haziran 1941 tarihi, Fransa'nın Lübnan'ın bağımsızlığı fikrini açıkça beyan ettiği Lübnan için önemli bir gündür. Bu arada Nakkas, Cumhurbaşkanlığına ve Ahmet Dak Başbakanlığına atanmıştır. Nitekim, ülkedeki yeni gıda sıkıntısı ve bunun neden olduğu ekonomik kriz, Dak Kabinesinin zarar görmesine ve istifasına neden olmuştur (Acar, 1989). İngiltere'nin Lübnan bağımsızlığını destekleyeceği yönündeki açıklamaları gerginlik ortamını biraz olsun yumuşatmıştır.

1940'ların başında Lübnan'da, etnik gruplar arasındaki çeşitli akımlar geçici uyum ve asgari ortak konsensüs sonuçlandı gibi görünmektedir. Bazı Hristiyanlar ve Müslümanların çoğunluğu tarafından kabul edilen Pan Arabizm fikri yeni bir yorumla kabul edilmiştir. Özellikle Sünni Müslümanlar kavramı, eskiden olduğu gibi Lübnan'ın Arap dünyasıyla mutlak entegrasyonu değildir; durumunda değerlendirilmiştir. Bu görüşü savunan Hristiyan grubun lideri Huri, Lübnan'ın bağımsız bir devlet olması ve Arap komşularıyla mümkün olan en yüksek seviyede ilişkiler kurması gerektiği tezini dile getirmiştir. 1942 yılında İngilizler, Lübnan ve Suriye'de genel seçimlerin yapılması için Fransızlara baskı yapmaya başlamışlardır. İki devletin de bağımsızlığını şeklen tanımış olan Fransa bu baskılar karşısında 25 Mart 1943'te Anayasanın yeniden yürürlüğe girdiğini açıklamışlardır. Fransa, Cumhurbaşkanı değiştirerek bu göreve Edde taraftarlarından Eyüb Tabit'i atamış ve seçim için hazırlıklara başlanmasını istemiştir.

Tabit, 32 Hristiyan, 22 Müslüman ve Dürziden oluşan 54 üyeli bir meclis seçilmesine karar verildiğini açıkladığında, Müslümanlar arasında bir gerginlik vardır. Bu fikir, nüfus yapısının gerçekçi ve adil bir temsiliyi yansıtmamıştır. Müslümanlar ve Dürzi baskısından sonra Tabit görevden alınmış ve Petro Tred Başkan olarak atanmıştır. Birkaç röportajın ardından, topluluklar arasında 6 ila 5 temsil formülü kabul edilmiştir. Milletvekili sayısı 55, 30'u Hristiyan, 25'i Müslüman ve Dürzi olacaktır (Acar, 1989).

Seçimler 1943'te yapılmıştır. Hristiyan Huri ve Müslüman Sulh ailesinin liderliğindeki "arap milliyetçiliğinin" yeni görüşünün destekçileri, Mecliste çoğunluk kazanmıştır. 21 Eylül 1943'te toplanan yeni Meclis, 44 oylu önemli bir çoğunluğuyla

Bishara El-Hurl'u Cumhurbaşkanlığına seçmiştir. Huri, müttefiki Sünni Riyad Hakimini Başbakan olarak atamış ve Maruni, Sünni, Şii, Yunan-Ortodoks, Yunan-Katolik ve Dürzileri temsil etmek için bir kabine istemiştir. Böylece, bir Maruni ve bir Sünninin en iyi iki görevi paylaştığı ulusal bir anlaşma kurulmuştur. Yeni hükümet kurulur kurulmaz, Fransızların görev süresinin son kalıntılarını sona erdirmek için Fransızlarla temas kurmak, Anayasadaki görev rejiminin bekleyen hükümlerini ortadan kaldırarak Lübnan'ın elindeki yasama ve yürütme haklarını ve yetkilerini tamamen geri almaya başlamıştır. Sadece Fransız yanlısı Emile Edde oy vermemiştir (Karar 9 Kasım günü Resmi Gazetede yayınlanmıştır).

Fransızlar bu aceleci tavrı kabul etmemiş ve 11 Kasım'da Fransız askerleri Cumhurbaşkanı ve Başbakan'ı tutuklamış ve hapsetmiş. Aynı gün, Fransız delegesi Hellen, Anayasanın askıya alındığını, Meclisin çözüldüğünü ve 8 Kasım kararına katılmayan tek milletvekili Emilie Eddde'nin Başkan olarak atandığını açıklamıştır. Ancak bu gelişmeler, bağımsızlıkları için kararlı olan Lübnan halkını harekete geçirmiş ve geçmiş çatışmalarını bir süre kenara iten etnik grupların liderleri bir araya gelmiş ve ülke çapında genel bir grev ilan etmiştir (Picard, 1998). İç siyasi tepkilere ek olarak, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere de Lübnan'ın tam bağımsızlığı için basın başlamıştır. Bu baskılara direnemeyeceğini fark eden Fransa, Lübnan taleplerine yenik düşmüş ve 22 Kasım'da Cumhurbaşkanı ve Başbakan'ı serbest bırakmıştır. Böylece, Kasım 1943'te Lübnan tam ve mutlak bağımsızlık kazanmıştır. Yılın sonuna kadar Fransız manda rejimine verilen tüm ayrıcalıkları ve hakları ortadan kaldırmaya karar verilmiş ve hem Lübnan hem de Suriye tam siyasi bağımsızlıklarını kazanmıştır (Richard, 1999). Bağımsızlık kazanıldıktan sonra Fransızlar Suriye ve Lübnan'da askerlerinin bir kısmını bırakmak istemişlerdir. Hatta ikinci dünya savaşından sonra Fransızlar bu askerlere yenilerini katmak istemişlerdir. Bu isteğin sebebi Fransızların Suriye ve Lübnan'da varlıklarını sürdürme çabası olarak görülmüştür. Daha sonra Fransız askerleri ile yerel halk arasında çatışmalar ülke gündeminde büyük tepkilere yol açmıştır.

2.1.3. Lübnan'ın Bağımsızlığı Sonrası Dönem

Lübnan bağımsızlığını ilan ettikten sonra Fransa'nın ülke üzerindeki etkisi tam anlamıyla bitmemiş ve siyasi yapısı Suriye ile birlikte şekillendirilmiştir. Levant'taki Hristiyan toplulukların (özellikle de Katolik Marunilerinin) koruyuculuğunu üzerine almış olan Fransa, bölgede uzun yıllar olan dinî ve eğitsel faaliyetlerine devam ederek ülkede önemli bir değişim meydana getirmiştir.

1945 yılında Lübnan Birleşmiş Milletlere üye olmuştur. Ortadoğu bölgesindeki karışıklıklar Lübnan'a olan göçlerin sayısını artırmıştır. 1948 yılında İsrail'in kurulması ve 1967 yılındaki Arap-İsrail savaşları sebebiyle ülkelerinden göçe zorlanmış Filistinliler Lübnan'a gelmişlerdir. Bu göç ülke içerisinde dini ve etnik yapı konusunda birtakım rahatsızlıklara sebep olmuştur. Filistinlilerle birlikte ülke içerisindeki Müslüman oranının artması siyasal sistemde temsiliyet sorununu ortaya çıkarmıştır. Bundan rahatsız olan Lübnan Hristiyanları silahlanmaya başlamıştır. Artan bu rahatsızlıklar zamanla bir iç savaşa dönüşmüştür. 1975 yılında başlayan iç savaş 1990'ların başına kadar devam etmiştir.

1989'da Arap Birliği etkin bir rol oynayarak tarafları bir araya getirilmiş görüşmeler Suudi Arabistan'ın Taif kentinde yapılmıştır. 1989 Taif Antlaşması'nda İsrail'e karşı direnç gösteren silahlı örgütlerin dağıtılmasına ve ellerindeki silahların toplanmasına karar verilmiştir. Bu anlaşmaya silahlı örgütlerden Hizbullah dahil edilmemiştir.

İsrail, 1982'deki Londra büyükelçisi saldırısı sebebiyle aynı yıl Lübnan'ı işgal etmiştir. Lübnan Hristiyanları bu işgal karşısında İsrail'in yanında olmuşlardır. Bu işgalde Suriye ise herhangi bir karşılık vermemiştir. İsrail ordusu bu savaşta daha çok FKÖ (Filistin Kurtuluş Örgütü) ile savaşmıştır. Üç ay süren saldırılarda yüzlerce Filistinli ve Lübnanlı hayatını kaybetmiştir. Bu işgalin bir diğer sebebi İsrail'in Batı Şeria'yı işgal etmesini kolaylaştırmak olmuştur. 2000 yılına gelindiğinde İsrail ülkeyi terk etmiş ve ülkede Hizbullah etkinliğini artırmıştır. 2006 yılında Hizbullah iki İsrail askerlerini kaçırmayla İsrail tekrar Lübnan'ı işgal etmiştir. 33 gün süren savaş sonrasında Hizbullah'ın başarılarıyla hem ülkenin hem de örgütün prestiji artarken

İsrail'in uluslararasıdaki gücü sarsılmıştır (<https://insamer.com/tr/lubnan>, Erişim Tarihi: 15.12.2019).

Suriye'in Lübnan işgali savaşın sonlanmasıyla bitmemiş ve 2005 yılına kadar devam etmiştir. Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın ölümünün ardından Lübnan halkı ülkedeki Suriye askeri varlığını tartışmaya başlamıştır. Ülkede yapılan gösterilerle açıkça istenilmedikleri belirtilmiştir. Refik Hariri'nin 14 Şubat 2005'te suikaste uğramasıyla oluşan baskı Suriye askerlerinin ülkeden çıkışını hızlandırmıştır. 14 Mart ittifakı saldırıdan Suriye'yi sorumlu tutarken 8 Mart ittifakı ise İsrail'i suçlamıştır. Bu suikast sonrasında Lübnan'da siyasi ayrışma derinleşirken Ortadoğu'daki dengeler de bundan etkilenmiştir (<https://insamer.com/tr/lubnan>, Erişim Tarihi: 15.12.2019).

İsrail'in bahaneler üreterek Lübnan'a girmesinin en önemli nedenlerinden biri 1 milyona yakın Filistinlinin Lübnan'a yerleşmiş olmasıdır. Ancak, bunu açık bir şekilde bahane edemediği için çeşitli nedenler ile sürekli Lübnan'a saldırmıştır. Saldırıları sırasında kendine yakın olan kişileri ülke yönetiminde söz sahibi etmiş ancak, daha sonra söz sahibi olan bu kişiler, İsrail'e sorun çıkarmıştır. Bu durum ise Suriye yönetiminin İsrail'den çok daha fazla itibar kazanmasına neden olmuştur.

Lübnan'daki Şiîler ve Sünnîler arasında sorunların başlangıç tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Suriye'deki savaşla birlikte bu sorunlar tavan yapmış durumdadır. 2006 yılındaki Hizbullah-İsrail savaşında ülkedeki Sünnîler Şiîleri desteklemiş ve ülke içindeki alışkın olunmayan birlik görünümünde olmuşlardır. Bu destek tüm dünya Müslümanlarında Hizbullah'a karşı fikir değişikliğine neden olmuşsa da, günümüzde ülkedeki Şiîler Suriye'deki Esed yönetimini desteklemektedir. Bu durum Lübnan'daki Şiîlerle Sünnîlerin tekrar aralarının bozulmasına sebep olmuştur. Böylece ülkede birliğin olmadığı ve tarafların çatışma halinde olduğu eski düzene geçiş yapılmıştır. Arap-İsrail savaşları sonrası Filistinlilerin Lübnan'a göç etmesi, ülke içindeki dengeleri değiştirmiştir. Bu durum anlaşmazlıkları da beraberinde getirmiştir. Filistinlilerin Lübnan'a göçü Müslüman nüfusunu artırmış. Bu da siyasi sitemde Hristiyanların aleyhine bir sonuç ortaya çıkarmış ve Hristiyanların silahlanmasına sebep olmuştur. Ülke ekonomisinde Hristiyanların üstün olması Müslüman tebaa tarafında huzursuzluk yaratmıştır. Tüm bu gelişmeler sonrası ülke içerisinde bir iç savaş başlamıştır. Bu

durum binlerce kişinin ölmesine ve göç etmesine neden olmuştur ve ülke içerisindeki dengeleri değiştirmiştir.

İsrail suikastleri bahane ederek 1982 yılında Lübnan topraklarına girmiştir. Bu işgalin altında Batı Şeria'yı işgal etmeyi kolaylaştırma amacıyla yapmıştır. Daha sonra 2000 yılında İsrail ülkeyi terk ederek ardında Hizbullah örgütünü bırakmıştır. 2006 yılında İsrailli iki askerin kaçırılması sebebiyle İsrail Lübnan'ı tekrar işgal etmiştir. Fakat bu işgal İsrail için başarılı olmamıştır. Hizbullah'ın direnişi sebebiyle ülkeyi terk etmişlerdir. Bu durum İsrail'in prestijini azalmasına neden olmuştur.

İç savaşta Suriye Lübnan'ı işgal etmiştir ve işgalini 2005 yılına kadar sürdürmüştür. Suriye Refik Hariri suikastinden sonra oluşan baskılar sonucu ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Bu suikastin bir diğer sonucu ise ülkedeki siyasi ayrışmayı daha da artırması ve Ortadoğu'daki dengeleri değiştirmesi olmuştur. Yaşanan bu istikrarsız görünüm ülke ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu sebeple dış göçlerin sayısı artmıştır.

2006 yılındaki Hizbullah-İsrail savaşları sırasında Sünniler ve Şiiler Hizbullah'ı desteklemiştir. Dünyadaki tüm Müslümanlar Hizbullah'a karşı sempati duymaya başlamıştır. Şiilerin Suriye'deki Esad rejimini desteklemesi Şiilerle Sünnilerin arasının açılmasına neden olmuştur.

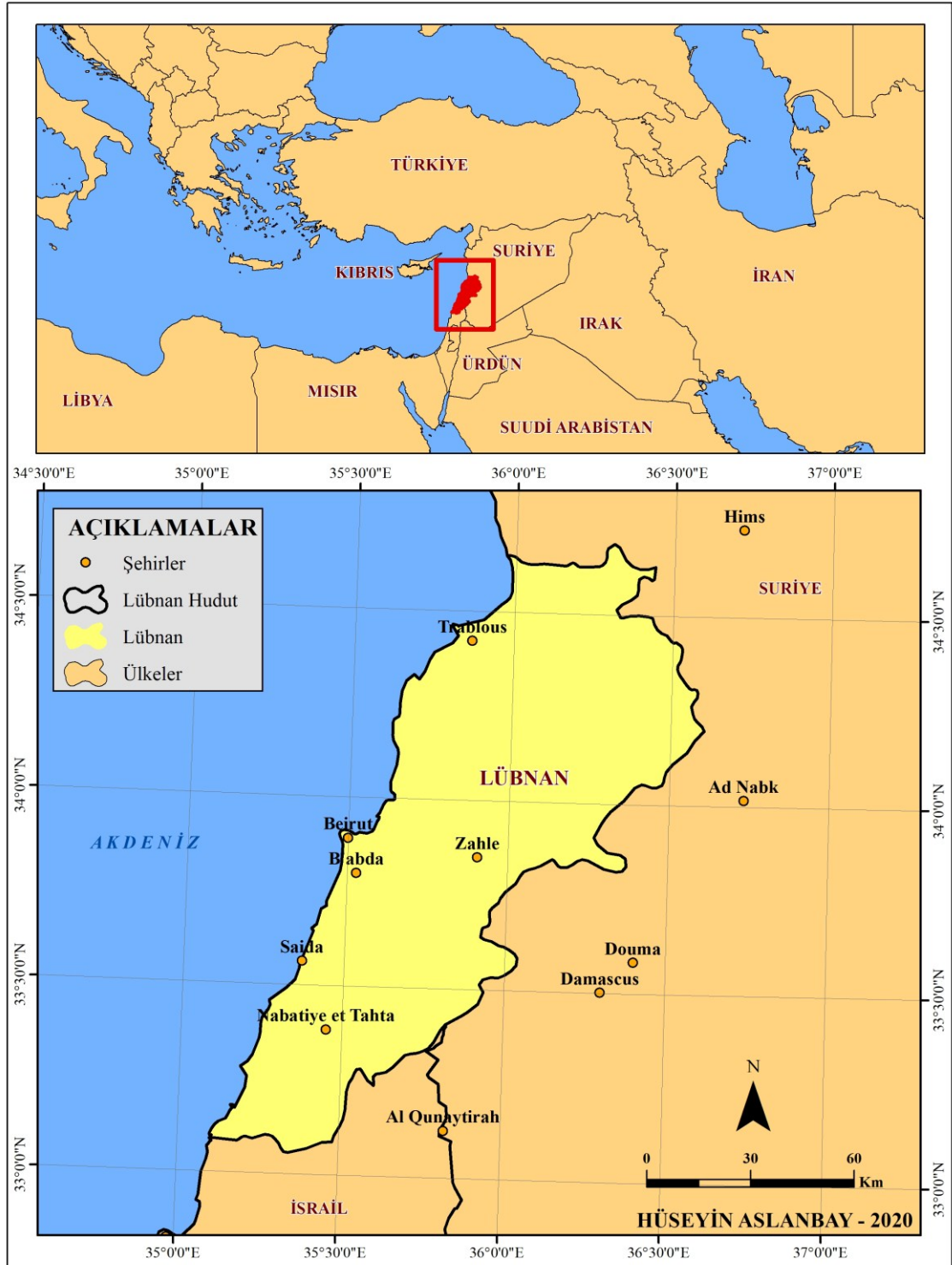
2.2. Lübnan Coğrafi özelliklerinin Jeopolitik Yapıya Etkisi

2.2.1. Lübnan Siyasi Coğrafyasında Etkili Olan Fiziki Faktörler

2.2.1.1. Coğrafi Konum

Lübnan, 33°-35° kuzey enlemleri ve 35°-36° doğu boylamları arasında bulunan (Y. R. Ansiklopedisi, 1994) bir doğu Akdeniz ülkesidir. Yüzölçümü 10.453 km²'dir. Lübnan'ın kara içlerindeki sınırlarının toplam uzunluğu ise 453 kilometredir (Bozkurt, 2010). Lübnan'ın Orta Kuşakta ve Akdeniz kıyısında yer alması jeopolitik anlamda

ülkenin önemini artırmıştır. Geçmişten günümüze önemli ticaret yolları üzerinde bulunması da coğrafi konumun getirdiği jeopolitik avantajlardandır.

Şekil 1: Lübnan'ın Coğrafi Konumu

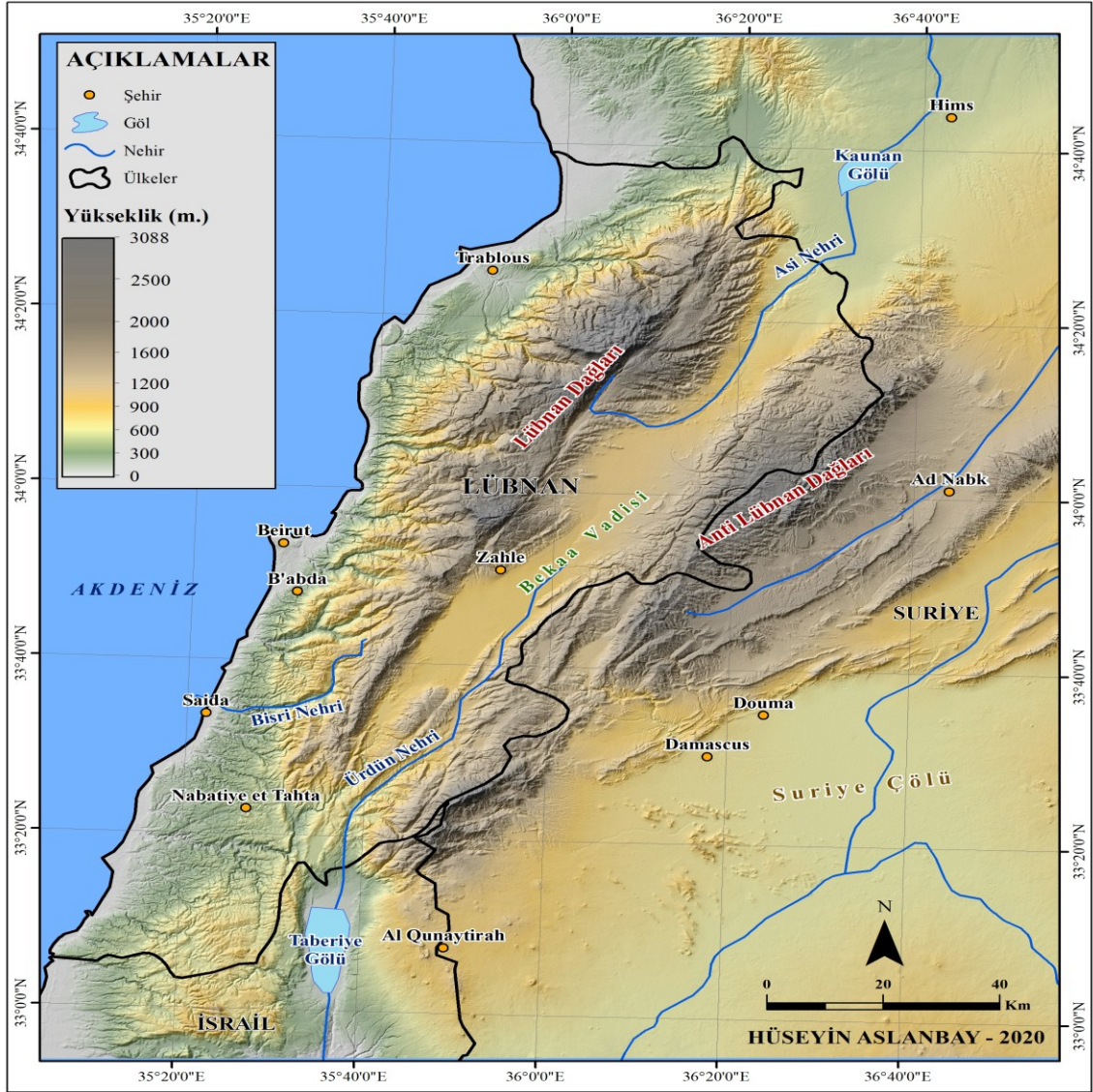
2.2.1.2. Sınırlar

Lübnan'ın doğusunda ve kuzeyinde Suriye, güneyinde İsrail ve batısında ise Akdeniz yer almaktadır (Duman, 1989: 257). Suriye ile olan sınırına bakıldığında 375 kilometre olduğu görülürken, İsrail ile bu sınır 75 kilometreye düşmektedir. Denizdeki toplam sınır uzunluğu ise 225 kilometredir (Bozkurt, 2010).

Lübnan, birbirinden farklı toplum yapısına sahip, çevresinde sürekli birbiriyle çekişme halinde olan güçlü devletlerle çevrili özelliğiyle Ortadoğu'da İsviçre modelini yansıtmaktadır (Şöhret, 2012). Lübnan'ın sınır komşularının her birinin büyük bir güce sahip olması, Lübnan'ı bekleyen tehlikelerin habercisi olma niteliği taşımaktadır. Özellikle Lübnan'ın bir ulus devletinden çok bir mozaik barındırıyor olması da tehditlere açık bir ülke olmasının temelini oluşturmaktadır.

2.2.1.3. Jeomorfolojik Özellikleri

Kuzeyden güneye doğru bir şekilde olarak kıyıya paralel iki farklı çıkıntıdan meydana gelen Lübnan Dağları, bu iki dağ uzantısı arasında bulunan ve toprağı verimli, tarıma oldukça elverişli Bekaa Vadisi ile birlikte Asi ve Litani Nehirleri bu coğrafyanın en çok göz önünde olan yüzey şekilleridir (Köse, 2006). Ülkeyi jeomorfoloji olarak dört ana bölgeye ayırmak mümkündür. Bunlar: Lübnan Dağları, anti-Lübnan dağları, Beka Vadisi ve Sahil Kesimi'dir (Y. R. Ansiklopedisi, 1994). Lübnan dağları Akdeniz'e paralel olarak uzanırken, Anadolu'nun kuzeyinde yer alan Trablusşam'da Suriye kıyılarının ortalarına inen Sayda'ya kadar uzanmaktadır. Suriye'nin batısında Doğu Akdeniz kıyılarına paralel olarak, kuzey-kuzeydoğu, güney-güneydoğu doğrultusunda uzanan bir dağ kütesidir (Gürtekin, 2005). Bu dağların zirvesine bakıldığında 3088 metre ile Kurnetüssevde'dir (Kurt, 2008).

Şekil 2: Lübnan'ın Fiziki Haritası

Öte yandan jeomorfolojik şekillerin bulundukları yere baktığımızda anti-Lübnan dağları, Lübnan-Suriye sınırında ve Lübnan dağlarına paralel uzanmaktadır. Zirve 2800 metreye ulaşıyor (Bozkurt, 2010). Lübnan Dağları ile anti-Lübnan dağları arasında, Asi ve Litani nehirlerinin beslediği ülkenin en verimli tarım arazilerinin bulunduğu Bekaa Vadisi vardır. Beka Vadisi, bu iki dağ sırası arasında ortalama 900 m yüksekliğe, 120 km uzunluğa, 10-15 km genişliğe sahip bir ovadır (Çiyan, 2007). Dördüncü bölüm, kıyı şeridi, Akdeniz'e paralel çalışır ve başlangıç yeri kuzeyde Trablus, Beyrut, Sayda ve Sur şehirleridir (Bozkurt, 2010). Dağların kıyıya paralel uzanışı Akdeniz ikliminin iç kesimlere ulaşmasını engellemiştir. Dolayısıyla ekonomik

faaliyetler (tarım, hayvancılık) dağların denize bakan yamacında ağırlık kazanmıştır. Bu durum ülke nüfusunun bu bölgelerde yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Ayrıca konumu bakımından dış tehditlere karşı kendini koruyabilme özelliğine sahiptir. Özellikle kara sınırlarında yüksek dağların bulunması, önemli ölçüde deniz sınırının yer alması, Lübnan'ın kendi içinde bir kale olduğunu göstermektedir.

2.2.1.4. Klimatolojik Özellikleri

Lübnan'ın fiziki yapısındaki değişkenliği iklimde de görülmektedir (R. Ansiklopedisi, 1984). Denize kıyısı olan bölgelerinde Akdeniz iklimi bulunurken iç kesimlerde karasal iklim etkisini hissettirmektedir. Kıyıdan itibaren yükseltisi artan Lübnan Dağları, denizin etkilerinin iç kesimlere sokulmasını engeller. Bu nedenle, kıyıdan iç kesimlere doğru gidildikçe kuraklık artmaktadır (Kurt, 2008). İki dağ kütlelerinin arasında kalan Beka vadisinde karasal ve çöl iklimine benzer bir iklim şartları hüküm sürmektedir (DÍA, 2003). Lübnan'ın çok geniş bir bölümüne Akdeniz iklimi hâkim olmasından dolayı genelde Akdeniz ikliminin bitki örtüsü olan makiler dağların denize bakan yamaçlarında görülmektedir (Çiyan, 2007). Yükselti arttıkça Lübnan'ın simgelerinden olan sedir ormanları gözümüze çarpmaktadır (Tekindağ, 1988). Bu bölgede bulunan sedir ormanları uzun yıllar bilinçsizce kullanıldıkları için miktarında ciddi bir azalma görülmüştür. Lübnan'ın diğer bölgelerinde, meyve ağaçları çoğunluktadır. Bekaa Vadisi'nde, üzüm bağları ve meyve ağaçları tüm yıl boyunca varlığını korumaktadır (Çiyan, 2007). İklim özellikleri Lübnan'da iç göçleri tetikleyen en önemli bir unsurdur. Akdeniz ikliminin orta kesime uğramaması geçimi tarımdan kazanan halk için olumsuz bir faktör olmuştur. Bu durum tarım sektöründe çalışan kişi sayısını etkilemekte ve kırsal alandan kentsel alanlara göçü tetiklemektedir. Her ne kadar yüzölçümü büyük olsa da ülkenin aktif olarak kullanılan kesiminin kıyı şeridi olduğunu düşünürsek bu bölgenin büyük olmadığı anlaşılmaktadır.

Lübnan'ın özellikle kıyı kesiminde Akdeniz iklimin görülmesi bu bölgeyi turizm konusunda elverişli hale getirmiştir. İç savaş öncesi bu ülke önemli bir turizm bölgesiydi. Turizme bağlı ekonomik faaliyetler de bu bölgeyi kalabalıklaştırmıştır. İç

savaşlar sonrasında bölgeden hızla göçler başlamış Lübnan nüfusunun dengesi bozulmuştur.

2.2.1.5. Hidrografik Özellikleri

Ülkenin en önemli akarsuyu Litanidir. El Bekaa vadisinin içinde yer alan Budayi yerleşme biriminin kuzeydeki tepelerden kaynağını alan Kasımiye ırmağı güneybatıya doğru, tektonik çukurluğun içinden akar. Lübnan'ın güneyinde, Tayibe yakınlarında, batıya doğru dirsek yaparak, güney Lübnan Dağlarını keserek, Sur şehrinin kuzeyinde Akdeniz'e dökülür. Kasımiye akarsuyunun kaynağını aldığı tepelik alanların hemen kuzey yamaçlarından Asi ırmağı doğar. Kasımiye ırmağının akış yönünün tam tersi istikametinde vadi içinde kuzeye doğru akarak, Suriye sınırına girer. Kasımiye akarsuyu akış istikametinin tam zıd istikametinde aktığı için bu akarsuya Asi adı verilmiştir. Gerek kasımiye ve gerekse Asi Irmakları, Lübnan su ihtiyacını büyük ölçüde karşılar (Özey, 2012: 204). Lübnan'ın diğer Ortadoğu ülkelerine göre su bakımından avantajlı konumdadır. Bu sebeple İsrail ülkenin su kaynaklarını ele geçirmek ve bölgenin stratejik konumundan faydalanmak için şebaa çiftliklerini işgal etmiştir.

Beyrut Amerikan Üniversitesi'nden hidroloji ve su varlıkları profesörü Nadim Farajalla, "İnsanlar su varlıklarının durumunun ne kadar kritik düzeyde olduğunu farkında değil" diyor. "Mülteciler, bizleri hali hazırda öldürmekte olan bir kuraklığın üzerine geldiler." Yüz binlerce Suriyeli mültecinin gittiği Ürdün ve Irak'tan farklı olarak, Lübnan'da genellikle uzun yağmurlu bir mevsim yaşanmakta ve su varlıkları dağların eriyen karlarından gelen bol miktarda suyla beslenmekte. Bununla birlikte yağış rejimi son zamanlarda, iklim değişikliği nedeniyle daha az öngörülebilir olmaktadır. Ancak su kaynaklarının kötü yönetimi ve mültecilerle birlikte su ihtiyacının artması ülkeyi zor duruma sokmuştur (<https://www.suhakki.org>, Erişim Tarihi: 12.12.2019). Lübnan çevresi gereği sürekli göç alan bir pozisyonudur. Ancak, su kaynaklarının çevresel unsurlardan çabucak etkilenmesi ve orantısız bir göç yaşanması Lübnan'daki suyun tükenmesine neden olmaktadır. Lübnan mülteciler konusunda gerekli önlemleri almazsa gelecekte önemli su sıkıntısı çekme durumunda kalacaktır. Ülke

içerisindeki karmaşa da hesaba katılırsa bölgede oluşacak su sıkıntısının boyutu daha da artacaktır.

2.2.1.6. Toprak ve Bitki Örtüsü Özellikleri

Lübnan'ın bitki örtüsü özellikleri, yeryüzü şekilleri ve iklimin karakterini yansıtır. Kıyı şeridi tarım alanlarıyla kaplı iken, Lübnan dağlarının batı yamaçları, yoğun çam ormanlarıyla örtülüdür. Bugün Lübnan bayrağının süsleyen Sedir Ağacı, geçmişte ülkenin en önemli gelir kaynağı idi. Ancak aşırı kesim, orman yangınları ve tarla açma faaliyetleri gibi beşeri etkiler sonucu, bugün Lübnan'da sedir ormanı yok denecek kadar azalmıştır. Bu bölgedeki toprak tipine baktığımızda Terra-rosa topraklarının yaygın olduğunu görülür. Lübnan dağlarının doğu yamacında doğal bitki örtüsü seyrekleşir ve step özelliği gösterir. El-Bekaa vadisi, tarımsal faaliyetlerin yapılmadığı kesimlerde, akarsu yer yer ağaçlıklara rastlanır. Antilübnan dağları ise, ormanlardan yoksundur. Doğuya doğru gittikçe çöl karakteri kazanır (Özey, 2012: 204). Lübnan'ın güneydoğusundaki Suriye ve İsrail sınır hattında yer alan stratejik öneme sahip Şeba Çiftlikleri, toplam 13 çiftlikten oluşuyor. Bu bölge Suriye, Lübnan ve İsrail arasında önemli bir sorundur. Gerek verimli arazileri gerek stratejik konumu bu bölgenin değerini artırmıştır.

2.2.2. Lübnan Siyasi Coğrafyasında Etkili Olan Beşerî Etmenler

Bu bölümde Lübnan siyasi coğrafyasında nüfus yapısı, ırk yapısı, dil yapısı, kültür ve medeniyet, yerleşme yapısı ve dini/mezhepsel yapı incelenecektir.

2.2.2.1. Nüfus Yapısı

1894 sayımına göre Beyrut'un nüfusu 568.014, 1914 Osmanlı sayımına göre Beyrut idari bölgesinin toplam nüfusu 824.873'tür. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi genel itibari ile nüfus oranı artma eğilimi göstermektedir. Ancak bu nüfus artışlarında doğal nedenlerin yanında göçlerin de önemli etkisi olmuştur. Özellikle 1800'lü yıllarla birlikte şiddetlenen Osmanlı-Rus Savaşları sonunda Balkanlar, Kırım ve Kafkaslar'dan

güneye doğru önemli göç dalgaları meydana gelmiştir. Bu göç dalgaları Anadolu, Suriye, Irak ve Lübnan’a doğru eğilim gösteriyordu. Bunun yanı sıra Osmanlı Devleti’nin idari bölünmelerde yaptığı değişiklikler, bir eyalete bağlı olan yerlerin artması veya azalması da nüfusu etkilemiştir. Örneğin: 1914 yılındaki rakamlardaki artışın bir nedeni de bu idari sınırların değiştirilmesidir (Bilgili, 2006).

Tablo 1: 1893-1914 Yılları Arasında Doğu Akdeniz Havzasında Nüfus Sayımları

	1893	1894	1895	1896	1897	1906	1914
Beyrut	568.014	568.014	568.014	615.457	620.763	562.790	824.873

Kaynak: Kemal Karpat, H. **Osmanlı nüfusu(1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikler, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003, s.180-223**

1860 yılından itibaren Osmanlı devletinin sosyo-ekonomik yapısının bozulması Lübnan coğrafyasında göç hareketlerini hızlandırmıştır. Bölgedeki Maruni-Durzi çatışmasını gün yüzüne çıkardı. Bölgeyi dış kuvvetlere karşı savunmasız kıldı. Tüm bu faktörler değerlendirildiğinde ülke içerisindeki nüfus dengesi sürekli bir değişim içerisinde olmuştur.

I. Dünya Savaşı ve Fransa manda yönetimi Lübnan demografisini etkileyen bir diğer önemli gelişmelerdir. Savaş sırasında Büyük Suriye vilayetleri yıpranarak büyük oranda nüfus kaybına uğradı. 1915’ten 1918’e kadar Büyük Suriye nüfusunun 600 bininin yok olduğu iddia edilmektedir. Bu rakam, o dönemki nüfusun %18’idir (Sakin, O. 2008). 1. Dünya savaşı sırasında bölgede Filistin cephesinin açılması ve Osmanlı toprakları içerisinde farklı cephelere giden kişi sayısının fazla olması bölgedeki nüfus değişiminin temel kaynağı olmuştur.

Suriye ve Lübnan’ın günümüze dek süren etnik ve mezhep temelli çatışmalarını, 1920-1946 Fransız manda döneminden miras aldığını söylemek mümkündür (Umar: 2004). Lübnan bağımsızlığını ilan ettikten sonra demografik yapısındaki değişimler Taif anlaşmasına kadar sürmüştür.

1948’deki Arap-İsrail savaşı sebebiyle Lübnan’a yaklaşık 1 milyona yakın Filistinli göçmen geldi. Bu durum ülke içerisindeki dengeleri altüst etti. Ülkede yaşanan

istikrar bozucu unsurların bir sonucu olarak, 1948 Arap-İsrail savaşından itibaren Bekaa ve Güney Lübnan'da bulunan Şii göçleri büyük oranda arttı. Filistin'le ekonomik bağların kopması ve İsrail kuvvetlerinin 1960'ların sonundan itibaren sınır ötesi operasyonları gibi olumsuzluklar ekonomide ciddi kayba yol açtı. Bu nedenlerle 1975'e kadar Bekaa'da yaşayan Şiilerin yarısı ve güney Lübnan'da bulunanların %65'i köylerini terk etti. Bunların dörtte üçü Beyrut'un güney banliyölerine; kalanı ise daha çok Afrika ve Körfez ülkelerine yerleşti. Şiilerin kentlere göç etmesi, ülkenin eğitim sistemi ve sosyo-ekonomisi üzerinde olumlu katkılar sağladı; yine de oransal olarak diğer mezheplerin gerisinde kaldı (Wendy Pearlman: 114). Lübnan içerisindeki bu nüfus değişimleri ileride bölge istikrarının sağlanmasında önemli bir engel olacaktır.

Lübnan'da iç savaşın tetiklediği göç dalgaları, ülke demografisini ciddi bir dönüşüme uğrattı. 1975'den 1989 Taif Anlaşmasına dek bir milyona yakın insan, çoğunlukla kalıcı biçimde ülkeyi terk etti (Bitkal, 2019). Lübnan'ı 14 yıl boyunca kasıp kavuran iç savaşın bedeli çok ağır oldu. 144.000 insan, yani nüfusun %5'i hayatını yitirdi. 1975-1990 iç savaşı geniş bir göçmen kitlesi, ekonomik bozulma ve güvensiz ortam yarattı (Tabar 2-26). Bu durum ülkenin demografik yapısında bir değişim meydana getirmiş ve jeopolitik anlamda ülkenin değer kaybetmesine neden olmuştur.

Lübnan'ın 1985-1990 yılları arasında dışarıya verdiği göçlerde İsrail'in işgali, Lübnanlı Hristiyanların direnişindeki büyük gelişmeler, Müslümanlara tanınan vize muafiyeti sayesinde Afrika ve Körfez ülkelerine girişlerin kolaylaşması ve Müslüman partiler arasında yaşanan iç çatışmalar belirgin bir rol oynadı. 1992-2007 yılları arasında gerçekleşen göçlerin ise bir dizi çevre-merkez kırılmalarından kaynaklandığı düşünülebilir. Son derece kaotik seyreden bu evrede; Müslüman nüfusun Körfez bölgesi ve Afrika'ya ilgisi artarak sürdü, İsrail saldırıları (1993-1996-2006) savaş halini kronikleştirdi, Refik Hariri'nin 2005'de suikaste uğraması kaosu derinleştirdi, Hristiyan siyasi kanat güçlendi, Suriye ordusu geri çekildi (2005), olumsuz ekonomik gelişmeler tekerrür etti. 2008-2011 yılları arasında da etkileşimli bir dizi olaydan söz etmek mümkündür. 2006 İsrail saldırıları, Hizbullah'ın 2008'de Batı Beyrut'a girişi, artan Şii-Sünni gerilimi, Hristiyan toplumunda refah artışı ve inşaat sektöründeki gelişmeler gösterilebilir (Norton, 126). Bu faktörler Lübnan içerisinde istikrarsızlığın ve

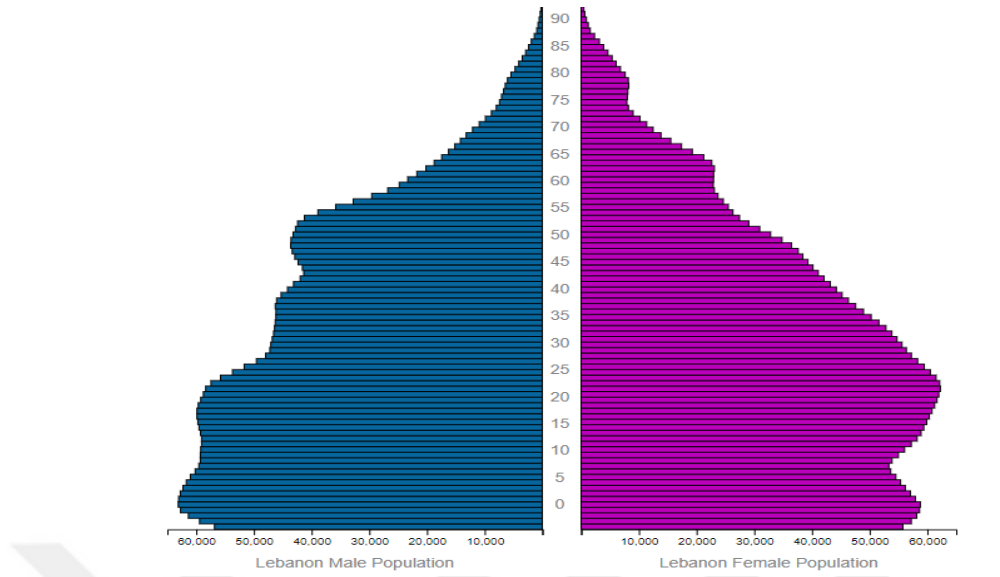
kaos ortamının devam etmesine yol açmıştır. Ülkenin ulus kimliğinin oluşmasında en büyük engellerden biri olmuştur.

Lübnan nüfusu 1950 yılında 1.334.621 iken 2019 verilerine bakıldığında 6.855.713 ulaştığı görülmüştür. Süreç içerisinde büyüme oranlarına bakıldığında en büyük artış 2015 yılın %5.69 olduğu görülür. Lübnan nüfusu toplam dünya nüfusunun %0.09'udur. Nüfusa göre ülke sıralamasında 108. sırada yer almaktadır. Lübnan nüfus yoğunluğu kilometre kare başına 670 'tir. Nüfusun %78.5'i kentlerde yaşar. Ortanca yaş ise Lübnan'da 28.0 yıldır (<http://worldpopulationreview.com>, Erişim Tarihi: 25.11.2019) Nüfusun büyüme oranlarına bakıldığında Lübnan'ın gelişmiş bir ülke olduğu sonucunu çıkartılamamaktadır.

Tablo 2: Lübnan Nüfusunun Yıllara Göre Durumu (1950-2019)

Yıl	Nüfus	Erkek %	Kadın %	Yoğunluk (km ²)	Büyüme Oranı
1950	1.334.621	50.33%	49.67%	127,69	0.00%
1955	1532115	50.30%	49,71%	146,59	%2.80
1960	1804941	%50,28	49,71%	172,69	%3.33
1965	2092375	50.39%	49.61%	200,19	3.00%
1970	2297434	50.50%	%49.50	219,81	%1.89
1975	2575749	50.49%	49.51%	246,44	2.31%
1980	2588929	49.52%	50.48%	247,70	%0.10
1985	2651995	49.39%	50.61%	253,73	%0.48
1990	2803044	49.35%	50.65%	268,18	%1.11
1995	3528380	49.73%	50.27%	337,58	%4.71
2000	3842778	%49,83	50.17%	367,66	%1.72
2005	4698763	50.88%	%49,12	449,56	4.10%
2010	4953061	50.79%	49.21%	473,89	%1.06
2015	6532678	50.33%	49.67%	625,02	5.69%
2016	6714281	50.30%	49.70%	642,39	%2.78
2017	6819373	50.29%	49,71%	652,45	1.57%
2018	6859408	50.29%	49,71%	656,28	%0.59
2019	6855713	50.31%	49.69%	655,92	%0,05

Kaynak: <http://worldpopulationreview.com/countries/lebanon-population/> (Erişim Tarihi: 15.11.2019).

Şekil 3: Lübnan Nüfus Piramidi (2019)

Kaynak: <http://worldpopulationreview.com/countries/lebanon-population/> (Erişim Tarihi: 15.11.2019)

Aktif işgücü 2,2 milyon kişi olup, nüfusun %36'sıdır. İşsizlik oranı ise %6,6'dır (DB, 2017). Ülkedeki toplam göçmen sayısı ülke nüfusunun %30'unu aşmıştır. Kamplarda yaşayan Filistinli (400 bin) ve Suriyelilerin (yaklaşık 1,5 milyon) oluşturduğu göçmenler (özellikle Suriyeliler) Lübnan'ın ucuz işgücü ihtiyacını karşılamaktadır. Ancak bu durum, hükümet üzerinde toplumsal baskı oluşturduğu gibi, yerel istihdamı ve genel ekonomik kriz ortamında kamu giderlerini de olumsuz etkilemektedir (IMF, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-dogu-ve-korfez/lubnan/ulke-profil/genel-bilgileri>, Erişim Tarihi: 16.11.2019). Ülkede dinamik nüfusun fazla olması ve bu nüfusa istihdam olanakları sağlanamaması ülkenin ekonomik durumunu gözler önüne sermektedir.

Tablo 3: Lübnan Şehirleri Nüfusu (2019)

Şehir	2019 Nüfusu
Beyrut	1.961.100
Ra's Bayrut	1,251,739
Tripoli	229,398
Sidon	163,554
Tyre	135,204
Nabatiye et Tahta	120,000
Habbouch	98,433
Jounieh	96,315
Zahle	78,145
Baalbek	30,916
En Naqoura	24,910
Jbail	20,784
Bcharre	20,000
Batroun	10,852
Baabda	9,000

Kaynak: <http://worldpopulationreview.com/countries/lebanon-population/cities/> (Erişim Tarihi: 15.11.2019)

Lübnan nüfusu oldukça hareketlidir. Nüfusun dağılışı ülke genelinde dengeli değildir. Savaştan önce mevcut 2,5 milyon olan toplam nüfusun, yaklaşık %50 si Beyrut ve çevresi ile kıyı kesiminde yaşıyordu. İkinci kalabalık bölge ise El-Bekaa vadisiydi. Savaş esnasında, binlerce Müslüman'ın güneyden kuzeye Beyrut'a göç etmesiyle birlikte, Beyrut'ta yaşayan Hristiyanlar ise, savaşın pek hissedilmediği kuzeydeki dağlık alanlara doğru göç etmişlerdir (Özey, 2015: 207-208).

Tablo 4: Lübnan Nüfusunun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2019)

Yaş grubu	Erkekler	Erkek%	Kadın	Kadın%	Toplam Yaş Grubu Nüfusu	Yaş Grubu'nun toplam nüfus içindeki payı
0-14	889443	51.98%	821610	48.02%	1711053	25.07%
15-24	585509	50,07%	583764	49.93%	1169273	17.13%
25-54	1393390	48.96%	1452774	51.04%	2846164	41.70%
55-64	331922	56.87%	251774	43.13%	583696	8.55%
65+	235482	45.70%	279774	54.30%	515256	%7.55

Kaynak: <https://www.worldometers.info/world-population/lebanon-population/#broad-age>
(Erişim Tarihi: 25.11.2019)

Lübnan'ın nüfus yapısı incelendiği zaman dinamik nüfusun oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bu durum da ülkedeki doğurganlık oranının fazla olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda Medeniyetler Çatışması Teorisi göz önüne bulundurulduğunda nüfusun jeopolitik duruma etkisinin kültürel olduğu görülmektedir. 6 milyonun üzerindeki nüfusunun farklı medeniyetlerden oluşması ve bu toplulukların birbirinden farklı yapıya sahip olması çatışmaların çıkmasını olanak vermekte ve ülke nüfusu bu durumdan olumsuz etkilenmektedir.

2.2.2.2. Dil Yapısı

Resmi dili Arapça ve Fransızcadır. Fakat halkın çoğunluğu Arapçayı tercih etmektedir (Çiyan, 2007). Evrenselleşmeyle beraber İngilizcenin kullanımı artmıştır (Britannica, 1993). İbrânîce Lebānon, Süryânîce Lebnān, Arapça Lübnān, Yunanca Libanos, Latince Libanus ve günümüz bazı Batı dillerinde Lebanon olarak kullanılan Lübnan sözcüğünün Sâmî dillerinde “beyaz, ak” anlamında lbn kökünden geldiği, karlı dağların bembeyaz görüntüsünden dolayı bölgeye bu adın verildiği söylenmektedir. Lübnan toplumunun sosyal yapısı; sosyal, ekonomik, politik, kültürel, dini ve mezhepsel sebeplerle birbirinden ayrılmış bir yapıya sahiptir. Bir Lübnanlıyı tanımlayan en önemli unsur, onun bağlı olduğu aile ve ailenin sosyal ve dini yapısıdır (Çiyan, 2007: 140). Toplumun içindeki her bir kesim farklı bir dil konuşmakta, bu diller ise toplumun

ayrışmasında önemli bir rol oynamaktadır. Toplumun bu kadar farklı kesimleri bir arada barındırıyor olması zaman içinde sorunların ortaya çıkmasına, bu sorunların ise iç savaşa neden olduğu görülmektedir.

2.2.2.3. Kültür ve Medeniyet Özellikleri

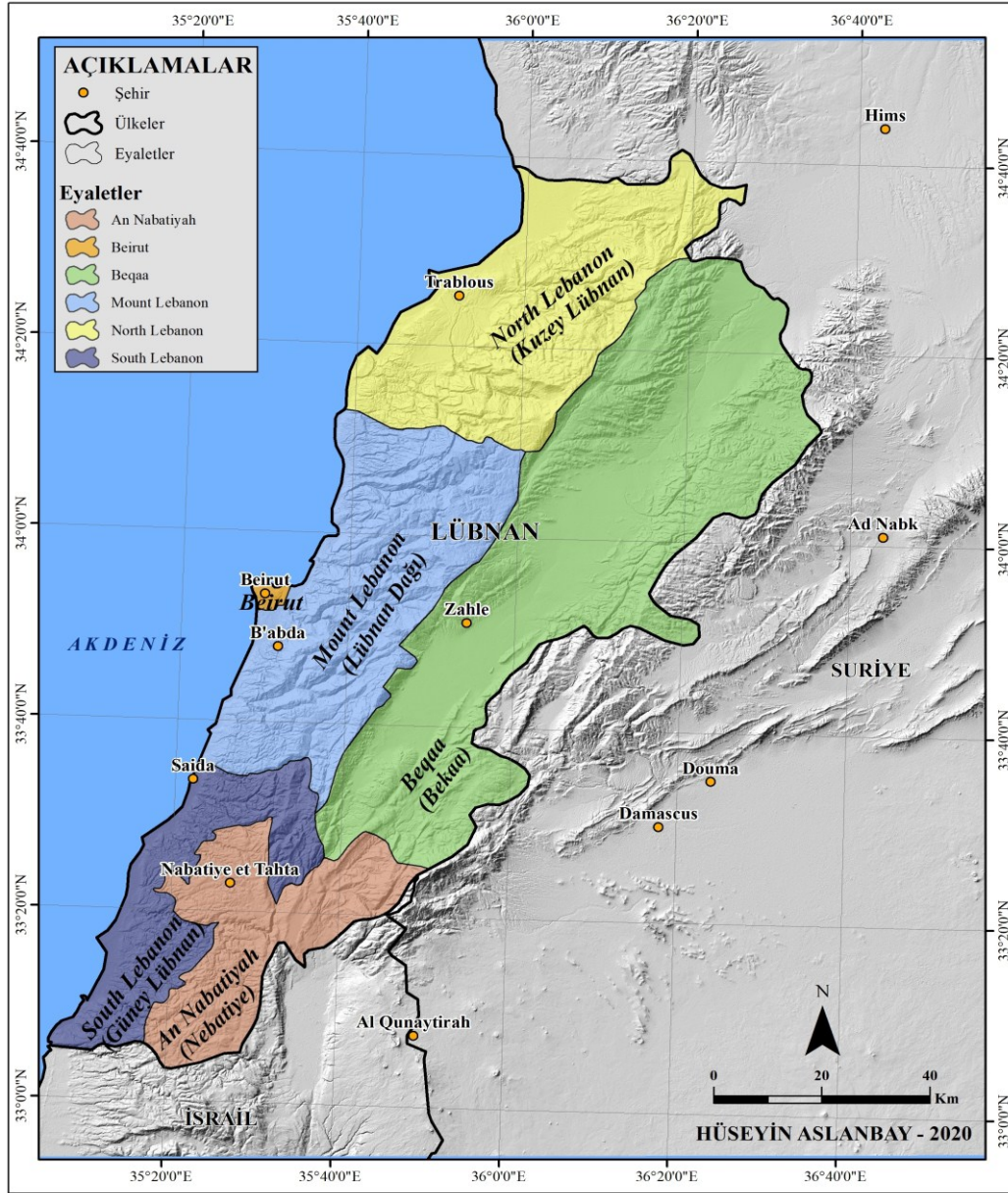
Lübnan'ın siyasi, iktisadi ve sosyal hayatı mezhep çerçevesinde şekillenmiştir. Çünkü "Lübnanlılık" sosyo-kültürel değerler yerine; aile, cemaat ve mezhep kimliği oluşturan temel unsurlar olmuştur. 19. yüzyıldan itibaren Lübnan içinde farklı aileler ve cemaatleri birbirlerine karşı kıskırtmaları iç savaşın önünü açmıştır. Dış güçler bu amaç doğrultusunda taraflara gerekli yardımı yapmış ve ülke içerisinde kalıcı düşmanlıkların tohumları atılmıştır. Bu durum ülke içinde bir kaos ortamının oluşmasını sağlamıştır (Kor, 2006: 31).

İçinde Lübnan'ın da bulunduğu, stratejik suyuolları sahibi Ortadoğu'da, 15. asırda başlayan Osmanlı egemenliğinin bölgeyi kısa süre içinde etkisi altına alması nedeniyle, güç direnişi Ortadoğu'dan uzak bölgelerde devam etmiştir. Özellikle de Avrupa'ya doğru kaymıştır. Ortadoğu'da bulunan Akdeniz ve öteki önemli suyuollarının Osmanlı egemenliğine girmesi nedeni ile dönemin önemli deniz gücüne sahip Portekizliler, İspanyolları, İngilizliler ve Hollandalıları doğu ticareti için yeni arayışlara yönlendirmiştir. Bu vaziyet Batı Avrupa Devletlerinin yeni keşifler yapmasına neden olmuştur. Bunun neticesi olarak sömürgecilik dönemi başlamıştır. Ancak bölgenin Osmanlı egemenliğinde olması bazı sömürgelelere sahip büyük ülkelerin sömürgeleri arasındaki ulaşım problemini yaratmıştır. Bu sayede Ortadoğu, sömürgeci kuvvetlerin sömürgelerine kısa sürede ulaşabilmesi için son derece önemli hale gelmiş ve büyük güçlerin Ortadoğu'ya, dolaylı olarak Osmanlı'ya bakış açısını değiştirmiştir (Davutoğlu, 2003). Lübnan'ı oluşturan toplulukların her birinin medeniyeti farklıdır. Bu durum iç çatışmaların fitilini ateşleyen durumlardan biri olmaktadır. Medeniyetler Çatışması Teorisi kapsamında kültürün sınırları belirleyen bir unsur olduğu belirtilmiştir. Lübnan'da pek çok medeniyetin bir arada olması, ülkenin içinde bile sınırların olmasının temel kaynaklarından birisi olmuştur.

2.2.2.4. Yerleşme Özellikleri

Ortadoğu'nun km²'ye düşen insan sayısı açısından en kalabalık , %83'lük kentleşme oranı ile en yüksek kentleşme oranına sahip olan ülkesi olan Lübnan'da nüfusun dağılışında coğrafi yapı, iklim yapısı özellikleri ve iç savaşıla birlikte gelen iç göç problemi oldukça önemli rol oynamıştır. Bölge eski Büyük Suriye'nin bir bölümünü meydana getirmektedir. Akdeniz, Hindistan ve Doğu Asya arasındaki önemli ticaret kanalları üzerinde yer almaktadır. Bölgedeki tüccarlar tahıl, tekstil, çeşitli kapkaçakları batılı ülkelere pazarlamaktaydılar. Suriye'den göç edenler ve Arap Yarımadası'ndan gelen ziyaretçiler bölge ticaretine olumlu yönde fayda sağlamaktaydılar. Bu ticaret faaliyetleri neticesinde Lübnan kıyılarında Trablus, Beyrut, Sidan ve Tire şehirleri meydana gelmiştir (Kurt, 2008). Lübnan'ın kıyı şeridinde genel olarak ticaret oldukça yaygındır ve bu nedenle de yerleşim yeri olarak kıyı şeridi çok daha sık tercih edilmektedir. Bu şehirler, Lübnan'ın ticaretinin sağlandığı, geçim kapısının en yüksek olduğu alan olarak kabul görmektedir.

Nüfus en fazla kıyı kesimlerde en çok da Beyrut şehri ve çevresinde toplanmıştır. Ülke nüfusunun yarısından fazlası burada bulunmaktadır. Ülke, geçmişindeki iç savaş ve bitmek bilmeyen karışıklar sebebiyle dış ülkelere önemli oranda göç vermiştir. Demografik yapıya bakıldığında nüfusun büyük çoğunluğunu Müslüman ve Hristiyan Arapların (yaklaşık %83) oluşturduğu görülmektedir. Bunun dışında kalan yaklaşık %17'lik kısmı ise Ermeni, Rum, Musevi ve Kürtler oluşturmaktadır. Müslüman ve Hristiyan topluluklar genel olarak birbirlerinden farklı yerleşim alanlarında yaşamaktadırlar. Sünni Müslümanlar genellikle kıyı kesiminde, Şii Müslümanlar Bekaa'da; Dürziler ve Katolik Hristiyanlar genellikle Lübnan dağlarında, Rum Ortodokslar kıyı şehirlerinde, Rum Katolikler ise daha çok güney taraftaki kırsal bölgelerde toplanmışlardır (Çiyan, 2007).

Şekil 4: Lübnan'ın İdari Haritası

Lübnan, Ortadoğu ülkeleri içerisinde kentleşme oranı en yüksek ülkedir (%83). Başkent Beyrut ve yakın çevresi 4.224.000 ülke nüfusunun %60'ını toplamıştır. Bugün Beyrut eski popülerliğinden uzak olmakla beraber özellikle tekrar yapılanma sürecinde yoğun bir yapılaşma ve düzenleme sürecine girmiştir. Öteki kentsel yerleşmelere bakıldığında hiç birinde bu kadar yoğun nüfus miktarına rastlanmamaktadır (Özey, 1999). Bu durumun ortaya çıkmasında Beyrut'un eski yerleşme ve önemli ticaret yolları üzerinde olması etkili olmuştur.

Lübnan nüfusunun yaklaşık olarak %19'u kırsal alanlarda yaşamaktadır. Özellikle de yerleşme üzerinde iç savaşın rolü büyük olmuştur. İç savaşın başlamasıyla beraber Hristiyanlar savaşın etkisin daha az olduğu kuzeydeki dağlık alanlara doğru göç etmişlerdir. Hristiyan olan halkın Katolik Maruni olanları Lübnan dağlarında, Rum Katolikler güneydeki kırsal bölgede yaşamaktadırlar. Müslüman olan halkın dağılımı ise daha farklıdır. Halk dağılımında etnik olarak ayrılmıştır. Sünni olanlar daha çok kıyı kesimlerde toplanırken, Şiiler Bekaa vadisine yerleşmişler, Dürziler ise Lübnan Dağlarının orta kesimlerini kendilerine yer edinmişlerdir (Özey, 1999). Lübnan'daki yerleşim yerlerine bakıldığında hem dinin hem de kaynakların önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Hristiyanlar ile Müslümanlar bir arada yaşarken Sünni ve Şiiler birbirinden farklı alanları yaşam alanı olarak kabul etmiştir. Sünni ile Şiilerin arasındaki gerginliği buradan dahi anlamak mümkündür.

Kurucusu Alman bilim insanı Friedrich Ratzel olan (Turan, 2003) jeopolitikle alakalı kuramlarda Ortadoğu çok stratejik bir konuma sahiptir. Bu açıdan burada Ortadoğu'yla ilgili jeopolitik kuramlar dikkate alınmaktadır. Ayrıca jeopolitik kuramlar bağlamında Ortadoğu'nun jeopolitik önemi belirtilmektedir (Sönmezoğlu, 1992). Burada incelenecek olan ilk jeopolitik kuram, İngiliz bilim adamı Halford Mackinder'in ortaya çıkardığı Kara Hâkimiyet Kuramıdır. Mackinder devletleri "kara" ve "deniz" devletleri olarak ayırmıştır. Mackinder, Dünya hâkimiyetini kara kuvvetlerinin sağlayacağını savunmaktadır (Mütercimler, 2006). Mackinder'in bakış açısına göre, Doğu Avrupa ile Sibirya dünyanın "kalpgah"ıdır. Kalpgahı çevreleyen Balkanlardan Çin'e kadar uzanan saha "İç Hilal"i oluşturur. Dünya Adaları olarak da tanımlanan Amerika, Afrika, Avustralya ve Japonya Hattı ise "Dış Hilal"i oluşturmaktadır. Mackinder, dünyayı jeopolitik konumlarına göre ayırdıktan sonra kuramını ortaya koymaktadır: Doğu Avrupa'ya egemen olan bir devlet, Kalpgaha egemen olur. Kalpgaha egemen olan ise önce İç Hilale egemen olur sonra da Dış Hilale. Dış Hilalin egemenliği de dünya egemenliğini beraberinde getirir. Mackinder'in ortaya attığı Kara Hâkimiyet Kuramında ve Spykman'ın Kuramında Ortadoğu bölgesi İç Hilal içinde yer almaktadır (Özey, 2004). Dolayısıyla Ortadoğu, dünya hâkimiyeti için oldukça önemli bir jeopolitik konuma sahiptir.

Ortadoğu'nun, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarını birleştiren bölgenin merkezinde olması, jeopolitik yapısının ortaya çıkması bakımından oldukça önemlidir. Bu yapı ile Ortadoğu, modern jeopolitik ve açık denizlere iniş politikaları tarafından belirlenen kara devletlerinin jeostratejik alanı haline gelmiştir. İlkçağlardan itibaren Avrasya bozkırlarından kabileler kuzeyden güney ve doğu-batı yönüne göç etmişlerdir. Bu durum, bölgedeki kültürel etkileşimi hızlandıran insan hareketlerini beraberinde getirmiştir. Bölgedeki bu sömürge yapısının sonunda ortaya çıkan yeni durum, Soğuk Savaş dönemini ve sonrasını da etkilemiştir. Bu dönemde bölgenin jeopolitik yapısı çift kutuplu yapı ile uyumlu hale gelmiştir. Bölgenin İki Kutuplu Sistemde jeopolitik manası, Amerikan Çevreleme doktrinin zeminini oluşturan Spykman'ın Kenar Kuşak kuramı çerçevesinde dikkate alınmıştır. Büyük bir kara gücüne sahip olan Sovyetler Birliği'nin (SSCB) sıcak denizlere inme politikası ile ABD'nin çevreleme doktrinin çatışma alanının yaşandığı en yoğun bölge Ortadoğu olmuştur (Davutoğlu, 2003). Bu kuramlardan yola çıkarak Ortadoğu'da önemli bir jeopolitik konuma sahip Lübnan, birçok devlet için cazibe merkezi haline gelmiştir. Dünya'da söz sahibi olan güçler Lübnan içinde çıkarları doğrultusunda hareket ederek ülkedeki istikrarsız görünüme katkıda bulunmaktadır.

2.2.2.5. Dini Yapısı

Bölgenin doğal yapısı sebebi ile yüzyıllardır bu bölgeye sığınmış olan çeşitli etnik topluluklar Lübnanlı Araplarla karışarak günümüz Lübnan halkını oluşturmuştur. Bu grupların içinde en kalabalık etnik unsur Araplardır. Lübnan Araplarının %59,7'si Müslüman kalan %39'u ise Hristiyan'dır Dini grupların nüfusa göre oranları: %32 Şiiiler, %24,5 Maruni Hristiyanlar, %21 Sünni Müslümanlar, %7 Dürziler, %6,5 Ortodoks Rumlar, %4 Katolik Rumlar, %4 Hristiyan Ermeniler ve %1 oranında da diğerleridir (Çiyan, 2007: 137).

2018'de CIA Word Factbook, Lübnan'da yaşayanların %57,2'sinin Müslüman (Çoğunlukla Şii ve Sünniler), %35,23'ü Hristiyan (çoğunlukla Maruniler, Ortadokslar ve Katolikler) olduğunu belirtmiştir. %5,36 Durziler ve %0,38 diğer dinlerdir.

Tablo 5: Lübnan’da Din ve Mezhep Yapısı (2018)

Şiiiler	%28.50
Sünniler	%28.75
Maruniler	%20.96
Yunan Ortodokslar	%6.98
Durziler	%5.36
Yunan Katoliği	%3.87
Ermeni Ortodoksu	%1.42
Aleviler	%0.84
Ermeni Katoliği	%0.40
Süryani Ortodoksu	%0.34
Protestanlık	%0.37
Süryani Katoliği	%0.23
Keldani Ortodoksluğu ve Katoliği	%0.06
Diğer Hristiyan Mezhepler	%0.60
Yahudiler	%0.08
Diğer Dinler	%0.38

Kaynak: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/le.html>
(Erişim Tarihi: 25.11.2019)

Lübnan’da, Hristiyan ve Müslüman mezhepleri uzun bir zaman birlikte yaşamış ve bölgede iki baskın topluluk haline gelmiştir. Lübnan her zaman 1920 yılına kadar büyük devletler veya İmparatorlukların himayesinde yaşamış ve bölgenin engebeli arazi birlik ve sürekli iletişim içinde yaşayan dinlerin üyelerini engelledi. Bu nedenle bölgede büyüyen ve sayıca az olan dini topluluklar daha etkili olmuştur. Bu sebeple aynı dinden olmasına rağmen mezhepler arasında çatışmalar ve hatta savaşlar ortaya çıktı. Bu anlamda mezhepler Lübnan’ın toplumsal yapısını etkileyen ve yönlendiren en önemli faktör olmuştur (Bozkurt, 2010). Lübnan genelinde birbirinden farklı pek çok mezhebin bir arada yaşamak zorunda olduğu görülmektedir. Müslümanların ve Hristiyanların bir arada yaşamaya alışık olduğu bu topraklarda mezheplerin sayısının artması, iç karışıklıkların yaşanmasına neden olmuştur. Oysaki savaşan pek çok kesim aynı dinin üyesiyken görüş ve ideoloji farklılıkları Lübnan çevresinde sıklıkla iç karışıklıkların yaşanmasına neden olmuştur.

2.2.2.5.1. Hristiyanlar

Lübnan Ortadoğu'da en geniş Hristiyan topluluklarına sahip ülke konumundadır. Ayrıca ülkedeki yönetim kadrosunda da Hristiyanların olduğu tek Ortadoğu ülkesidir (Kevser, 2008). Lübnan'da Hristiyan mezhepleri; Maruni, Rum Ortodoks, Yunan Katolikleri, Ermeni Ortodoks, Ermeni Katolikleri, Roma Katolikleri, Yakubiler, Protestanlar, Nestoryalılar, Keldaniler, Suriye Ortodoks, Suriye Katolikleri sıralanır. Ancak, bu mezhepler arasında, Maruniler, Yunanlılar ve Ermeniler, yüksek nüfusları ile Lübnan devletinin en güçlü mezhepleridir (Bozkurt, 2010). Lübnan Batı tarafında Hristiyan adası olarak kabul edilmekte, yönetimde Hristiyanlar daha fazla söz sahibi olmaktadır. Milliyetçilik akımından sonra iç karışıklıkların sıklıkla yaşanıyor olmasındaki temel neden Lübnan'da Müslümanların Hristiyanlar tarafından yönetiliyor olmasıdır.

2.2.2.5.2. Maruniler

Lübnan'daki Hristiyan toplulukların en büyüğünü oluşturan Maruniler dini açıdan Katolik kilisesine bağlıdırlar (Çiyan, 2007). Maruniliğin başlangıcındaki kaynaklardan ilki M.S. 4.-5. yüzyıl arasında yaşamış Suriyeli keşiş St. Maron'dur. İkincisi ise M.S. 685-707 yılları arasında yaşamış olan St. John Maron'dur (Güdül, 2008). Lübnan'daki Maruniler bir dönem bölge kiliseleri arasında yalnız kalmış ve daha güvenli buldukları Lübnan dağlarına göç etmişlerdir (Taşpınar, 2003). Ayrıca dağınık olarak Beka bölgelerine yerleşmişlerdir (Kurt, 2008). Maruniler, Dağlık Lübnan'a göç ettikten sonra kentsel yapıdan uzaklaşmış, feodal bir yapı anlayışıyla Kilisenin sosyal yaşamda aktif olduğu bir yaşam tarzına geçiş yapmışlardır (Ziya, 2010). Günümüzde toplam nüfusları yaklaşık 1.5 milyon civarında olan Maruniler, Lübnan haricinde Mısır, Filistin, Suriye, ABD, Fransa ve Güney Amerika ülkelerinde yaşamaktadırlar (Bozkurt, 2010). Maruniler her ne kadar Hristiyan dinine üye olsalar da onların ideolojik görüşleri Marunilere tam olarak uymamaktadır. O nedenle Maruniler kendi yaşam alanlarını oluşturmuş ve bu alan içinde yaşamıştır. Güçleri o kadar fazlalaşmıştır ki bir süre sonra Lübnan topraklarında önemli görevlerde yer almayı başarmıştır.

Osmanlı döneminde, Marunilerin ticari ilişkilerde aktif olması Avrupa ile bağlantılarını kuvvetlendirmiştir. Bu da sosyal ve politik anlamda gelişmesini sağlamıştır (Kevser, 2008). Özellikle, Fransa ve Maruniler arasındaki bağlantı daha fazla göze çarpmıştır. Öyle ki, Doğu’da yaşamış olsalar bile, doğudan nefret ettiler, her daim yüzlerini batı dünyasına çevirdiler ve kendilerini “Doğu’nun Fransızları” olarak adlandırdılar (Işık, 2010). Maruniler ticari anlamda başarı sağlayan bir topluluk olduğu için Fransa ile de ikili ilişkilerinde düzen kurmuştur. Böylelikle Doğunun Fransızları lakabını almayı başarmış, Fransa tarafından destek görmüştür.

1920’de modern Lübnan’ın kurulmasıyla birlikte Maruniler ayrıcalıklı ve üstün bir konumda olmuşlardır. Bu durum 1943 Ulusal Paktında net bir durum haline gelmiştir (Güdül, 2008). Lübnan’da, Başkan ve Ordu Komutanı gibi üst düzey pozisyonlar Marunilerden seçilir. Marunilerin ana dili Arapça olmasına rağmen, Süryani ritüeli kilise çubuğunda uygulanmaktadır (Muran, 2010).

Günümüzde Lübnan’ı incelediğimizde, Maruniler hala en baskın topluluk ve en büyük Hristiyan mezhebidir. İç savaştan önce oran olarak bakıldığında %20’lere varan bir rakam söz konusu iken iç savaş ve Suriye’nin varlığı sebebiyle bir azalma meydana gelmiştir. Müslüman nüfusunda artış meydana gelse de hala ekonomik anlamda en güçlü topluluk Marunilerdir.

2.2.2.5.3. Grek Ortodokslar

Ortodoks ve Katolik olarak ikiye ayrılan Rumlar, Mezhep olarak Melkitler adıyla anılmaktadır (Bozkurt, 2010: 23). Anılan bu adın anlamı ise, Sami dilinde “kral” manasına gelen “mlk” temelinden türetilmiştir. Süryani dilinde ise “kral tarafları” şeklinde yorumlanmaktadır (Sinanoğlu, 2004).

Avrupalı tüccarlar için bir aracı olarak kurulan Lübnan topraklarındaki Rum Ortodoks’ları, 17. yüzyıldan itibaren Marunilerle beraber yerel tüccarlar sınıfında ortak olmuşlardır. Arap olmaları ise, Roma geleneklerine bağlı olmak şartıyla zaman içinde, dil ve kültürel anlamda gerçekleşmiştir (Ziya, 2010). Rum Ortodoksları, Marunilerin aksine Arap kesimle daha yakın birliktelikler kurmuş ve o kesimdeki Arap

milliyetçiliğine zıt bir biçimde karşı çıkmamıştır, aksine desteklemiştir (Şöhret, 2012). Lübnan Hristiyan toplumlarıyla Müslüman Araplar arasında, Rum Ortodoks Hristiyanları aracılık yapmaktadır (Bozkurt, 2010). Bu topluluk Batının aydın kesiminin ideolojisine sahiptir. Bu nedenle de milliyetçilik akımı kapsamında Hristiyanlar ile Müslümanların bir arada yaşaması gerektiğine inanmış, bu kapsamda Müslümanlar ile zıtlaşmadan huzurlu bir yaşama yönelmiştir.

Bugün, bu topraklardaki Yunan Ortodoks topluluğu, ülkenin güneyindeki ve kuzeydeki Trablus yakınlarındaki Şuf dağlarında yaşamaktadırlar (Kevser, 2008).

2.2.2.5.4. Grek Katolikler

Lübnan topraklarında yaşayan Rumlar, Marunilerden sonra ikinci büyük Hristiyan toplumdur (Ziya, 2010). Yunan Katolikleri, Lübnan'ın merkezinde ve doğusundaki kırsal alanlara dağılmış durumdadır. Bu dağınık mezhebin üyeleri Beyrut, Zahle ve Saida'da yaşıyorlardı. Yüksek eğitim seviyesi açısından kendilerini diğer mezhep üyelerinden açıkça ayırırlar. Buna ek olarak, ekonomik alandaki Yunan Katolikleri zekaları ile ünlü hale geldi (Bozkurt, 2010). Anadili Arapça olan ve Araplığından gururlanan Yunan Katolikleri, Lübnan'ın Ortadoğu'daki ülkelerle, özellikle de Suriye ile yakın olmalı ve ilişkilerini geliştirmesi gerektiğini savunmaktadırlar (Ziya, 2010). Grek Katoliklerinin Lübnan'da yönetimde direkt olarak çok fazla etkileri olmamıştır. Ancak, zeka güçlerine güvendikleri için yönetimlerin arkadaki yüzleri olarak kabul edildiklerini söyleyenler de vardır. Zeka gerektiren her işin içinde yer alan Grek Katolikler, kendilerini net şekilde göstermeden yönetimde söz sahibi olmuştur.

2.2.2.2.5. Ermeni Ortodoks ve Ermeni Katolikler

Ermenice, din ve milliyet kilise ve Ermeni ile iç içedir. İkisi bir ve aynı şey olarak kabul edilir. Aralarında çatışma ve mücadele yoktur (Bozkurt, 2010). Ermeni Ortodoks Kilisesi, Ermenistan'ın Hristiyanlığı kabul ettiği 301'de kurulmuştur. Ermeniler Hristiyanlığı kabul eden ilk millettir (Fortescue, 1911). Ermeniler,

Araplardan sonra etnik bir grup olarak ülkenin en büyük grubudur. Ermeni nüfusunun ülkedeki toplam nüfusa oranı %6 olarak hesaplanmaktadır (Bozkurt, 2010).

Ülkede ‘Uniat’ kelimesiyle adlandırılan Hristiyan mezheplerinden biri de Katolik Ermenilerdir. Ortodoks Ermenilerle benzer bir geçmişe sahip olmalarına rağmen, Roma Kilisesi’nin Katoliklik faaliyetlerinden sonra değişime uğrayarak farklı bir dini grup kurmuşlardır (Ziya, 2010). Osmanlı döneminde, devlet tarafından kabul edilmeyen bu topluluk, 1830’da Fransa’nın yardımıyla ulusal sisteme mezhepçi bir topluluk olarak dahil edilmiştir (Kevser 2008). Günümüzde sayılarının 20.000’e kadar olduğu düşünülmektedir (Ziya, 2010). Ermeniler Lübnan siyasetinde altı milletvekili tarafından temsil edilmektedir. Bunlardan 5’i Ermeni Ortodoks ve 1’i Ermeni Katoliklerine aittir. Parlamentoda Ermenilerden Protestanlara tahsis edilen milletvekili kotası da seçilmiştir. Böylece parlamentodaki ermeni milletvekili sayısı artmıştır (Orsam, 2009). Batılı güçler tarafından ülkedeki mezhepsel yapıyı çeşitlendirmek ve anlaşmazlıkları daha da artırmak adına ülke sınırlarına dahil edilmiş bir topluluktur. Lübnan içerisinde köklü bir geçmişe sahip olmamasına rağmen Araplardan sonra en önemli topluluk olmuştur. Nüfus miktarının fazlalığı Ermenileri Lübnan jeopolitik yapılanmasında önemli bir konuma getirmiştir.

2.2.2.5.6. Diğer Hristiyan Gruplar

Lübnan’da sayıları düşük Hristiyan mezhepler de vardır. Bunlar, Nesturi Kilisesi’nden ayrılan Asurlular (Kevser, 2008). Protestanlar ve Jacobitlerdir.

2.2.2.5.7. Müslümanlar

İslamiyet’in beş mezhebi Lübnan anayasasında kabul edilmiştir (Ziya, 2010: 63). Bu mezhepler; “Şiilik, Sünnilik, Dürzilik, İsmaililik ve Nusayrilik’tir.” (Bozkurt 2010: 30). Lübnanlı Müslümanlar, farklı mezheplere mensup oldukları halde Arap idealini savunmaktadırlar (Muran, 2010). Arap birliğinin Müslümanları daha da güçlendireceği ve Müslümanları tehdit eden güçlere karşı önemli bir tehdit olabileceğini düşünülmektedir.

Şiiler, Sünniler ve Dürziler, nüfusları ve Lübnan tarihindeki önemi ülkede önemli bir yer edinmiştir (Ziya, 2010). Dini hakları korunan Lübnanlı Müslümanların anayasal koruması, aynı zamanda aile hukuku ve miras hukukunda Caferi ve Hanefi fıkıh koruması altındadır. Şiiler ve Sünniler dışında, Dürzilerin yapısına uygun olarak faydalandıkları bir mahkeme bulunmaktadır (Bozkurt, 2010). Müslüman topluluklar içerisindeki bu topluluklar Lübnan jeopolitik yapısının oluşmasında önemli bir pay sahibi olmuştur.

2.2.2.5.7.1. Sünniler

Lübnan'daki Sünniler, diğer bölgelerdeki Müslümanlar gibi, genel İslam inancına sahipler ve Kuranın, Peygamberin öğretilerini uygularlar. Lübnan'daki Sünni Müslümanlar arasında Hristiyan dünyasında kilise benzeri bir örgüt ve din adamları yoktur. Fakat, Fransız manda yönetiminde, ülke genelinde faaliyet gösteren “Yüksek İslam Konseyi “ isimli bir organizasyon kuruldu ve hala devam etmektedir. Büyük Müftü bu örgütün başıdır (Çiyan, 2007).

634-639 yılları arasında Müslüman Arap ordusu tarafından Lübnan'ın işgal edilmesiyle Sünni varlığı ortaya çıkmıştır. Sünniler Osmanlı Devleti döneminde aynı dine aynı mezhebe sahip olmalarından dolayı avantajlı bir konuma sahipken Modern Lübnan'ın kurulmasıyla avantajlarını yitirmişler ve güçsüzleşmişlerdir (Güdül, 2008). Ulusal Pakta göre Sünniler Başbakan olabilir. Sünnilerin Şiilerden daha küçük bir nüfusu oldukları halde, Şiilerden daha fazla siyasi hakları vardır. Bunun nedeni Sünni Arap devletlerinin Sünnilerin arkasında olmasıdır (Yurtsal, 2006). Lübnanlı Sünnilerin geneli Beyrut, Sidon, Trablus ve Baalbek'te yaşıyor. Kırsal yerleşmelerde nüfus Bekaa Vadisi'nin batısındaki Akkar kentinde toplanmıştır. Sünniler, Marunilerle birlikte, toplumun iyi eğitilmiş ve profesyonel bir bölümünü meydana getirirler (Ziya, 2010). Genellikle Ticaret, sanayi ve gayrimenkul sektörlerinde çalışmaktadırlar. Lübnan'ın geneline bakıldığında Şiilerin Sünnilerden çok daha geniş bir nüfusa sahip olduğu görülmektedir. Ancak, buna rağmen Sünnilerin Lübnan'da çok daha fazla söz hakkı olduğu bilinmektedir. Bunun en önemli nedeni ise Sünni devletlerin Lübnan'daki Sünnileri daha çok desteklemesi olarak kabul edilmektedir.

2.2.2.5.7.2. Şiiler

Şii, Hz. Muhammed'in ölümünden sonra başlangıçta Hz. Ali'nin konusunu meşru bir halife olarak alan çok sayıda farklı İslam mezhebinin ortak bir ismi olarak görülmüştür (Güdül, 2008: 91). Şia yerine "Ehlü't-teşeyyu" (Teşeyyu Ehli), "Hassa" (avam olmayanlar), "Metavile" isimleri kullanılmıştır. Şiilerin düşmanları ise onları ayıplama ismi olan "Rafıza" kelimesiyle özdeşleştirmiştir (Öz, 2012: 93).

Dünyadaki Müslümanların %10-15'nin sahip olduğu bir anlayış veya düşüncedir. Yapı itibariyle siyasi ve iktisadi yönü de bulunmaktadır. Şii mezhebinden olan Müslümanlar çoğunlukla en büyük kol olan İmamiyye'dendir. İsmailiyye ve Zeydilik de Şia'nın var olan kollarındandır (Onat, 2012: 157). Toplam nüfusun %30'unu oluşturmaktadır. Siyasi açıdan, Arap milliyetçileri olmayan ve Arap rejimlerinden uzak duran Şiiler, Suriye ile iyi ilişkilerini sürdürürken, İran'a ve ortaya çıkardığı İslami hareketlere yakın olmak istemişlerdir (Ziya, 2010: 76). Şiilerin sayısı Lübnan'da Sünnilere göre çok daha fazladır ancak, Şiiler Lübnan yönetiminde herhangi bir etkiye sahip değildir. Şiiler genel olarak Suriye'ye yakın bir politika izlemekte, İran'daki Müslümanlık akımlarına çok daha yakın bakmaktadır.

2.2.2.5.7.3. Dürziler

Dürzilik, Şia'nın İsmailiyye fırkasına mensup Fatımilerin altıncı halifesi el-Hakim Biemrillah El-Mansur B. El-Aziz'in hilafeti döneminde ortaya çıkmış olan bir mezheptir (Gümüşoğlu, 2008: 229). Genel olarak, Dürzilik, hakim Biemrillah'ın ilahiyatına ve yarattığı yüce varlıkların hiyerarşisine inanan, önceki tüm dinlerin yanlış olduğunu kabul eden günümüze kadar ayakta kalmış bir mezheptir (Bağlıoğlu, 2012: 269).

Dürziler, Mısır'dan gerçekleştirdikleri ilk göçte Lübnan'ın Hermon dağı yakınlarındaki Vadi al-Taym'a yerleşmişlerdir. Osmanlı devrinde Beyrut'un doğusu ile güneydoğusu arasında bulunan Şuf'a, ülke bağımsız olduktan sonra da Dağlık Lübnan bölgesinin güneyine yerleşmişlerdir. Günümüzde ise Dürziler, Şuf dağlarının yanı sıra, Batı Beyrut, el-Metn, Hasbayya ve Rashayya'da yaşamaktadırlar (Güdül, 2008: 96). Dürziler azınlık olmalarına rağmen Ortadoğu siyasi hayatının bir parçası olmayı

başardı. 12. yüzyıldan itibaren faaliyetleri ve yönetimdeki rolleri Şihabiler, Maanoğulları, Tenubiler, Canbolatlar eliyle oldu. 19. yüzyılda Dürzilerin bir kısmı ABD, Avustralya ve Batı Afrika'ya göç etti. Bu dönemde Suriye, Filistin, Lübnan ve Ürdün'de yaklaşık 400-450 bin Dürzi olduğu tahmin edilmektedir. 1685 yılında 600 olan Dürzi nüfusu 1810 yılında 7 bin, 1890 yılında 25 bin, 1921 yılında 42.680, 1925 yılında 44.344 olarak gelişim gösterdi. Bugün Lübnan'da sayıları 300 bini bulan Dürziler Şufdağındaki sarayından Velid Canbolat tarafından yönetilmektedir (Bitkal, 2019: 81). Lübnan siyasetinde Cumhurbaşkanı'nın bir Marunî (Lübnan Katolik Hristiyanları), başbakanın bir Sünnî, meclis başkanın ise bir Şîî olmasını zorunlu kılması, Dürzîleri siyasi arenadan dışlanmış hissettirmiştir. Bu olaydan sonra kabuğuna çekilmemiş ve özellikle kurdukları partiler yoluyla siyasi mücadelelerini sürdürmüşlerdir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında resmi bir mezhep olarak tanınmış, Lübnan hükümetine ilk adım atarak bakanlar kurulunda iki sandalye kazanmışlardır.

2.2.2.5.7.4. Nusayriler (Aleviler)

Nusayris Lübnan, Suriye ve Güney Türkiye, Adana, Mersin ve özellikle Hatay'da yaşıyor. Hatay'da yaşayan Nusayris, Türkiye'de yaşayan diğer etnik gruplara kıyasla, bir toplum örgütünden daha fazla gizlenmiş durumdadır. Nusayrilik'in en önemli özellikleri; Hz. Ali'nin yüceltilmesi, Khidr imanı ve türbeye olan inancın gücü, dönüşüm, kötülük ve takiyye, Hristiyan bayramları ve törenleri amcanın geleneğinden etkilenecek ve ortaya çıkacaktır. Amca geleneği sadece bir kültür enstrümanı (kültüre giriş, kültürel benzetme) (Kirman, 2016: 149) olarak değil, aynı zamanda ergenliğe geçiş ritüeli ve nusayri erkeklerine sosyal davranış ve Nusayrizmin dini bilgisi öğretildiği dine giriş olarak da görülebilir. Bir toplumu birbirine bağlayan toplumsal değerlere ve işlevlere ek olarak, din ve kültüre girme törenleri, inancın sürekliliğini sağlamak açısından çok önemlidir. Bir tür biyolojik olmayan akrabalık olan amca geleneği, çocuğa Nusayri'nin kültürel kimliği verildiği bir eğitim süreci ile birlikte yeni sosyal başkentlerin oluşumunu da sağlar. Fakat aynı zamanda, bu törenler gençleri etnik grupları için hazırlar ve aynı zamanda diğer gruplardan uzaklaşmalarına ve genel olarak toplumla zayıf bağlar kurmalarına sebep olur (Türk, 2016: 54).

Lübnan'da pek çok farklı dine mensup insan toplulukları bir arada yaşamaktadır. Ancak, dünyanın en önemli yönetim parametrelerinden birinin din olduğu düşünüldüğünde, bu kadar çeşitliliğin olması iç çatışmaların tetiklenmesinin nedenidir. Farklı dinlere sahip olan kişilerin aynı alanda hoşgörü ile yaşaması günümüz şartlarında oldukça zordur. Bu nedenle Lübnan'ın iç çatışmalara açık olması şaşılacak bir durum değildir.

2.2.2.6. Lübnan'ın Ekonomik Yapısı

Lübnan konumu gereği Ortadoğu'da, ekonomisi en çok gelişme gösteren ülkelerinden biridir (Y. R. Ansiklopedisi, 1994: 111). Lübnan'ın kara alanlarının sadece %50'si tarım için uygun olmasına rağmen tarım daha çok kıyıda bulunan ovalarda, Lübnan dağlarının batı kesimlerinde ve Bekaa vadisinde yapılmaktadır. Ancak, insanların çoğu tarımla uğraşmaktadır. Ancak milli gelirin %35'i ticaretten, %13'ü imalattan oluşmaktadır (R. Ansiklopedisi, 1984: 120). Narenciye, üzüm, sebzeler, zeytin, muz, incir ve çeşitli meyveler sıcaklığın fazla olduğu kıyı ovalarında daha fazladır. Dağ yamaçlarında daha çok elma ve patates yetiştirilir (Gürtekin, 2005: 6). Tarıma ek olarak ekonomide ormancılık, hayvancılık ve balıkçılık gibi sektörler de önemli bir gelir kaynağıdır. Sanayi sektöründe, ahşap endüstrisi, yangın tuğlaları, çimento gibi ek ürünler, pamuk ipliği ve dokuma önemli bir yer edinmiştir (Kurt, 2008: 5). Ayrıca Lübnan'da iki petrol boru hattı bulunmaktadır. Sayda konumuna bakıldığında Dahra boru hattı, Trablusşam konumunda ise Kerkük boru hattı vardır. Bu hatların bulunduğu bölgelerde de iki adet rafineri işlem yapmaktadır (Duman, 1989: 266).

Dünyanın farklı yerlerindeki üretim merkezleri ile tüketim sahaları arasında bağlantılar kurulmaktadır. Dünya üzerindeki bir üretim merkezindeki mamul maddelerin en az masrafla alıcıya ulaştırılması, coğrafi faktörlerin etkili ve bilinçli kullanılmasını gerekli kılmaktadır (Şahin, 2014: 346). Lübnan'ın Beyrut gibi önemli bir limana sahip olması bölgedeki ticareti canlandırmış ve ülke nüfusunun bu bölgede toplanmasına neden olmuştur. Fakat bu limanın iç bölgeler ile bağlantısının fiziki şartlar ve ulaşım olanaklarının zayıf olması sebebiyle yetersiz olduğu söylenebilmektedir. Bu durum ulaşımda maliyeti artırmış ticaret hacminin küçülmesine neden olmuştur. Lübnan

Uluslararası Havaalanı sayesinde transit ticaret önemli ölçüde gelişim göstermiştir. Hükümetlerin teşvik politikası sayesinde ticaret canlanmış ve ekonomi gelişme göstermiştir.

Lübnan yurtdışından çeşitli gıda maddeleri, endüstriyel ürünler, petrol ve otomotiv ürünleri ithal etmekte ve yurtdışına narenciye, tekstil ve petrol ürünleri ihraç etmektedir. Lübnan dış ticaret havuzunda Fransa'dan İtalya'ya, İngiltere'den ABD'ye pek çok ülke yer almaktadır (Gürtekin, 2005: 7). Yeterince üretimin olmaması durum ülkede dış ticaret açığı meydana getirmektedir. Bu durum ülke ekonomisinin dışa bağımlılığını artırmaktadır.

Lübnan ekonomisinde hizmet sektörünün önemi büyüktür. Lübnan Uluslararası Havaalanı sayesinde turizm önemli ölçüde gelişim göstermiştir. Hükümetlerin döviz üzerinde kontrolü azaltarak, bankacılık gelişmesine olanak sağlamıştır (Yurtsal, 2006: 60). Bu faktörlerden dolayı, Orta Doğu devletleri ile Lübnan arasında sermaye akışı sağlanmıştır. Ancak, söz konusu düzenin sağlam temeller üzerine oturmadığını söylemek gerekmektedir. Çünkü ilk olarak, sermaye Lübnan'daki ulusal bankalar yerine daha çok yabancı bankaların Beyrut şubelerinde toplanmıştır. İkincisi, yabancı sermaye güven ortamının olmaması sebebiyle kısa vadeli hesaplarda yoğunlaşmıştır (Alkan, 2000: 293). Orta Doğu'da petrol zengini olan Arap ülkelerinin kralları kazançlarının büyük bir kısmını Lübnan bankalarına yatırmıştır. Bu nedenle Lübnan bankacılık sektöründe önemli gelişmeler kaydetmiştir. Fakat var olan istikrarsız ortam nedeniyle Orta Doğu ülkeleri bu desteğini geri çekmiştir. Lübnan'ın ekonomik yapısı ve jeopolitik değeri önemli ölçüde zarar görmüştür.

Lübnan ekonomisi hizmet sektörüne dayandığı için ülkede turizm önemli bir sektördür. Lübnan Ortadoğu'da turizm sektöründe en yüksek gelire sahip ülke konumundadır. Ülkede turizm faaliyetleri, hem önemli bir gelir kapısı hem de ülke içinde geniş bir istihdam imkanı sağlamaktadır (Gürtekin, 2005: 7) Lübnan Ortadoğu'da turizm anlamında önemli bir potansiyele sahiptir. Nitekim Turizm üzerine önemli yatırımlar yapılmıştır. Ülkede turizmin gelişmesiyle yapılaşma artmış ve turistik tesisler bakımından avantajlı bir yapıya sahip olmuştur (Bozarslan, 1976: 53).

Ülkedeki ekonomik durum dikkate alındığında, ekonominin %80'inin Hristiyanlar tarafından, %20'sinin ise Müslümanlar tarafından idare edildiği görülmüştür (Bozarslan, 1976: 57). Farklılığın nedeni, Müslümanların tarımla daha çok uğraşmaları ve Hristiyanların ise ticaret ve bankacılıkla uğraşmaları olmuştur.

Lübnan'da, mezhepsel siyasi sistemdeki ana otorite zaim denilen büyük köklü ailelerin elindedir (Atlıoğlu, 2006: 316). Gruplarının çıkarları için, bu güçlü aileler genellikle din ve mezhep arasında ayırım yapmadan kendi dinlerine ve mezheplerine ait ailelerle çatışmışlardır. Lübnan, çeşitli dinlerin jeostratejik önemi ve yapısı nedeniyle her zaman yabancı güçlerin dikkatini çekmiştir. Birçok ülke bu bölgeyi kendi politikaları içinde yönetmek istedi. Bunu yapabilmek için ülkedeki farklı grupları kendi çıkarları doğrultusunda kullanmışlardır. Ekonomik açıdan bakıldığında, Lübnan'daki Maruniler her zaman güçlü, eğitim oranı yüksek ve zengin bir sınıf olmuştur. Genellikle ticaret ve bankacılık ile uğraşmışlardır. Lübnan'ın siyasi gücü tarım sektörünü ve sosyal kalkınmayı (eğitim, sağlık, ulaşım vb.) geliştiremediğinden politikalar genel olarak Şiiilerin Lübnan'daki sosyal statüsüne bakıldığında geliri düşük ve eğitimsiz bir sınıf meydana getirmektedir. Sünniler ise ekonomik anlamda bu iki topluluk arasında yer almaktadır. Sünniler hem ticaret hem de tarımla uğraştığından, bu mezhep üyeleri arasında Maruniler ve Şiiilere kıyasla gelir dağılımındaki en yüksek farklılıklar görülmektedir (Bozarslan, 1976). Genel olarak, siyasi anlaşmazlıklar ve ekonomik eşitsizlikler iç savaş başlıca nedenler arasındadır. Söz konusu geçim olduğunda pek çok sektör olduğu görülmektedir. Lübnan'da ticaret ile uğraşanların büyük bir kısmı Hristiyan kesimden olmuştur. Aynı zamanda Marunilerin de bankacılık gibi sektörlerde aktif olduğu görülmüştür. Müslümanlar ise daha çok tarım ve hayvancılık ile ilgilenmiştir. Bu durum ise hem statü farklarının oluşmasına hem de toplumun iç çatışmalar yaşamasına neden olmuştur.

2.2.2.7. Lübnan'ın Jeopolitik Sorunları

Entegrasyon, bir sosyal sistemin varlığı, sistemi oluşturan parçaların birbirine bağlılığı ve bir bütün oluşturan unsurların uyumudur (Tataroğlu, 2004: 216). Öte yandan ulusal entegrasyon, mevcut siyasi otoritenin, devletin ve devlete bağlı toplumun

bir bütün olarak var olduğu sosyal ve kültürel değerklerin yerleşimi ve bir bütünlük ruhunun oluşturduğu birliktir (Taş, 2014: 29).

Devletlerde ulusal bütünlüğü bozan nedenlerden birincisi, hızlı kentleşme, sanayide yenileşme, teknolojik ve kültürel yenilikler sonucu devletin halkın taleplerini karşılayamaması durumudur. Modernizasyon artan taleplere bağılı olarak rekabet ortamını artıracakğı için bütünleşmeyi bozucu bir faktördür. İkinci nedenden bahsetmek gerekirse ekonomiyi ele almak gerekmektedir. Eşitsizlik, işsizlik, vergilerin yüksekliğı, enflasyon gibi unsurlar genel olarak halkın arasında sorunlar ve huzursuzluklar yaşanmasına neden olmaktadır. Bu durum bütünleşmeye karşı önemli bir tehdittir. Üçüncü neden söz konusu olduğunda ise politikadan bahsetmek gerekmektedir. Ülke içerisinde modernleşme çabaları ve ülkedeki grupların bu durumdan maksimum düzeyde faydalanma çabası bulunmaktadır. Devlet kurumlarının zayıf oluşu gruplar arasında dengenin sağlanamamasına, sonrasında da ülkede gittikçe derinleşen gruplaşmalar meydana gelmesine yol açmaktadır (Tataroğlu, 2004: 221-222). Lübnan içerisinde bütünleşme adına 3 farklı etkenden bahsetmek gerekmektedir.

2.2.2.7.1. Sınır Sorunları

İsrail 2000 senesinde Güney Lübnan'dan askerlerini çekmiş ve BM Genel Sekreteri İsrail'in Güvenlik Konseyi'nin 425 sayılı kararı sonrasında Lübnan topraklarından çekilmesinin tamamlandığını söylemiştir. Fakat bu çekilme Lübnan ile İsrail arasındaki sınır problemlerini tamamen çözmemiştir. Şebaa Çiftlikleri ile ilgili yapılan tartışmalar sürekliliğini sürdürmektedir. Lübnan, Şebaa Çiftliklerinin kendine ait olduğunu yani İsrail'in Lübnan topraklarında hala işgalci vaziyette olduğunu savunmaktadır. İsrail, alanın 425 sayılı kararda kapsamadığını ve bu sebeple Çiftliğin Lübnan sınırlarına girmediğini iddia etmektedir. İsrail'e göre Altı Gün Harbi'nde İsrail bölgeyi ele geçirmesinin öncesinde, Şebaa Çiftliği Suriye'nindi. Şebaa kapladığı alan açısından küçük bir bölgedir; fakat İsrail'in bölgedeki su kaynaklarını kontrol edip kullanabilmesi bakımından stratejik öneme sahiptir (Akarlı, 2006). Son dönemde Suriye, bu bölgenin Lübnan'a ait olduğunu iddia etmiştir. Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad, bu problemi çözmek için iki yasal adım atılması gerektiğini söylemiştir. Buna

göre, şikâyet önce BM tarafından kaydedilmeli ve daha sonra mühendisler kesin sınırı belirlemelidir (Smith, 2006). Şebaa Çiftliğinin küçük bir toprak parçasından ibaret olmadığı, önemli bir su kaynağı olarak kabul edildiği bilinmektedir. Bu nedenle de İsrail'in bu topraklar üzerinden çekilmediği, dolayısıyla sınır sorunlarının giderek büyüdüğü de görülen bir gerçektir.

Hizbullah, İsrail'in Lübnan'da işgali devam ettiği ve Lübnan'daki diğer grupların Hizbullah'a doğrudan ve dolaylı destek verdiği sürece İsrail'in direnmeye devam edeceğini söylemektedir. Hizbullah, İsrail'in hala Lübnan topraklarını işgal ettiğini ve nefsi müdafaa hakkına sahip olduğunu savunmaktadır. Şebaa Çiftliklerinin durumu, muhtemel bir barış için önemli bir belirsizlik olarak varlığını korumaktadır (Smith, 2006). İsrail'in Hizbullah'ı önemli bir tehdit olarak görmesi sebebiyle sık sık sınır ihlalleri yapmaktadır. Bu durum Lübnan içerisinde tepkilere yol açmıştır.

Lübnan ile İsrail ilişkilerine bakıldığında en önemli sorunlardan birinin 860 km²'lik deniz sahası olduğu görülmektedir. Lübnan'da İsrail'de bu deniz sahasının kendilerine ait olduğunu iddia etmektedir. Lübnan lisanslama işlemi ile sahanlık içerisindeki 5 bölgenin kendinin olduğunu iddia ederken, İsrail bu bölgelerden 3'nin kendi vatanlarına ait olduğunu savunmaktadır. Lübnan 2017 senesinin Ocak ayında petrol aramak adına bir süreç başlatmış, bunun üzerinde İsrail'de aynı şekilde bölgeler üzerinde petrol aramaya başlamıştır. Aynı zamanda İsrail'in parlamentosunda bir yasa tasarısı oluşturulmuş, bu bölgelerin İsrail'in olduğu vurgulanmıştır (www.timeturk.com, 2019). Lübnan'ın Akdeniz içindeki sınırları içinde ekonomik değere sahip enerji kaynaklarının keşfedilmesi bu bölgeyi açık hedef haline getirmiştir. İsrail Lübnan'ın güçsüzlüğünde faydalanarak bölgeyi ihlal etmektedir.

2.2.2.7.2. Siyasi Yapı Sorunları

1516 senesinde Osmanlı Devleti egemenliği altında yer almaya başlayan Lübnan'a özerklik tanınmış ve merkez tarafından tayin edilen Emirler tarafından yönetilmiştir. Dürziler ile Maruniler arasında oluşan çatışma sonucunda, Osmanlılar, yabancı devletlerin bölgeye karışmasını önlemek için Lübnan'ın kuzeyindeki bir Maruni Kaymakamı ve güneyindeki bir Dürzi Kaymakamı tarafından idare edilecek iki

ilçeden oluşan bir sisteme geçmişlerdir. Bununla birlikte, bu düzenlemeden bir sonuç alınmadığında, din-mezhep temelinde oluşmuş siyasi bir düzen olan Mutasarrıflık sistemi geçilmiştir. Bölge Fransız işgaline kadar 12 kişiden oluşan bir kurul yönetimi altına girmiştir (Tütüncü, 2015: 67-68). Lübnan'daki siyasi yapı oldukça karışıktır. Ancak, her dönemde aynı karışıklığın var olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Osmanlı topraklarına katıldıktan sonra Dürziler ve Maruniler arasında anlaşmazlıklar yaşanmış, Osmanlı ise iki kaymakamlık sistemi ile bu sorunu çözüme ulaştırmıştır. Ancak, sorunların patlak vermesi Fransa ve İngiltere'nin Lübnan üzerinden Osmanlı Devleti'ni ayırıştırmasına yol hazırlamıştır.

Fransızların Lübnan' işgaline kadar Büyük Suriye toprakları içerisinde yer alan Lübnan, Fransızların işgal etmesi sonrasında dört parçaya bölünmüştür. Bunlar: Büyük Lübnan Devleti, Suriye Devleti, Lazkiye Hükümeti (Alevi Devleti) ve Cebel-ül Dürüz Hükümetidir (Dürzi Devleti) (Atlıoğlu 2006: 314). Fransa bu bölgelerde “Böl-Yönet” şeklini hayata geçirmiştir. Yenilenen sınırlardaki Hristiyan hakimiyeti zarar görmüştür. Yeni oluşturulan bölgeler ile Müslüman nüfus artmış ve güçlenmişlerdir. 1926'da Fransa tarafından düzenlenen yeni bir anayasa oluşturuldu ve uygulanmaya başlandı. Mezhebe dayalı ilk yönetime göre Cumhurbaşkanının Maruni olacağını ve Başbakanın Sünni olacağını belirtilmiştir (Atacan, 2004: 287).

Fransa'nın ilk amacı Lübnan'ı ele geçirerek bir Hristiyan devleti kurmaktır. Bunu başaramadığını fark etmiştir ve ülkeyi ikiye ayırarak bir Hristiyan ve bir Müslüman bölge yaratmaya çalışmıştır. Sonuç olarak, Lübnan halkı kendi ulusal kimlikleri etrafında bir bütün olarak hareket ederek bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Lebaneseizm, ayrılık nedenleri olan dini yaklaşımlarını göz ardı etmiştir. 1943 yılında Ulusal Paktı Fransa'ya aleyhinde yürürlüğe koymuştur. Lübnan'ın bir arada hareket etmiş olduğu tek durum budur. Bu pakt ile birlikte, Cumhurbaşkanı Marunilerden, Başbakan Sünnilerden ve Meclis Başkanın Şiilerden meydana gelecek mezhebe dayalı bir sistem oluşturulacaktır. Bağımsızlık döneminde entegrasyon problemleri İsrail devletinin bağımsızlığını ilan etmesiyle başlamıştır. Bu dönemde Filistin'den göçmen akını sebebiyle, ülkenin demografik yapısı yine bozulmuştur. Lübnan üzerinden İsrail'e karşı Filistin gerilla savaşları ülkede yeni grupların ortaya çıkmasına ve var olan

gruaplarda da fikir ayrılığına neden olmuştur (Acar, 1989: 56). Filistin hayatı boyunca topluluk olarak bir kere bir araya gelmeyi başarmış, bir araya gelerek de bağımsızlığını kazanmıştır. Bu durum Lübnan'a zarar verenin farklı mezheplerin kendi çıkarları içinde hareket etmesi olduğunu göstermiştir. Mezhep kimlikleri bir yana bırakıldığında, bir topluluk olarak hareket edildiğinde ve aynı amaç hedeflendiğinde Lübnan her şeyi başaracak güce sahip bir ülke yapısında olmuştur.

İç savaş, Lübnan'da Hristiyanların Filistinlilere, özellikle de Falanjist partiye karşı silahlı mücadelesinin bir sonucu olarak patlak vermiştir. 1969 Kahire Antlaşması Filistin halkına vatandaşlık verilmiştir. Kamplarda silahlı eğitim alarak onları kurtarmış ve iç savaşı sona erdirmiştir (Atacan, 2004: 292).

Lübnan'da iktidara sahip olan Maruniler ayrıcalıklı konumlarını kaybetmek istemiyorken, artan sayıda Şiinin siyasette yeterli hakları olmadığını belirtmiştir. Sonuç olarak, ülke içindeki mezhepler arasındaki çatışmalar ortaya çıkmıştır. Bu durum Taif Anlaşmasına kadar sürekliliğini korumuştur. İmzalanan Taif Anlaşmasının imzalanmasından sonra Cumhurbaşkanının elinde bulunan bazı yetkiler elinden alınmış ve Başbakanın yetkileri artırılarak güçlenmesi sağlanmıştır. Seçim sistemi, işe alımdaki mezhebe göre devlet seviyelerine göre değiştirilmiş ve her mezhep üyelerine eşit haklar verilmiştir. Bununla beraber, 1943 Ulusal Paketi tarafından uygulanan mezhepsel siyasi sistem, Taif Anlaşması ile konumunu güçlendirmiştir.

Taif Anlaşmasına yerleşen çevre, 2005 yılında Hariri suikastı ile yeniden birleştirilmiştir. Suikasttan hemen sonra istikrarsızlık ve kaosun şiddeti artmıştır (Cicioğlu, 2006: 137). Büyük protestolar organize edilmiştir. Protestoların en ilginç tarafı, Lübnan ulusal kimliğinin var olduğunu hissettirmesi ve toplumun farklı kesimlerinin bir araya gelip ülkenin tam bağımsızlığını vurgulamasıdır (Atlıoğlu, 2006: 311).

İnsanlar iki gruba ayrılmıştır: Suriye'yi istemeyen 14 Mart hareketi ve Suriye'yi savunan 8 Mart hareketi. 14 Mart hareketi grubu Hristiyan ve Müslüman gruplardan oluşurken, 8 Mart hareketi grubu Hizbullah, Emel ve Şii üçlüsünden oluşmaktadır. Suriye Hariri suikastının meydana gelmesinde baş sorumlu olarak

görüldüğünden, iç ve dış baskılar sonucu Lübnan'ı terk etmek zorunda kalmıştır. Saad Hariri'ye bağlı 14 Mart ittifakı, 2005'te Suriye'nin etkisi olmadan yapılmış, seçimleri kazanmış ve hızlı bir ekonomik gelişme ve iç savaş kalıntılarını ortadan kaldırarak yenileme çalışmalarına başlamıştır. Her dönemde farklı bir grup insanın bulunduğu Lübnan'da, Hizbullah'ın İsrail'e yönelik saldırılarının bir sonucu olarak toplum Hizbullah'ı desteklemiş olan Müslümanlar ve Hizbullah'ı desteklemeyen Hristiyanlar olmak üzere 2 gruba bölünmüştür. İsrail'in Lübnan saldırıları karşısında Müslümanlar, Hizbullah'ı ülke koruyucusu olarak görmüşlerdir. Fakat Hristiyanlar onları İsrail saldırılarından sorumlu tek kişi olarak görmüşlerdir. ve İsrail ile ittifak kurmuşlardır. Bu çatışmalar, BM'in araya girmesiyle 14 Ağustos'ta sona ermiştir (Terzi, 2011: 25). Bu olayların haricinde, siyasi bölünme Arap ülkelerinden gelen Arap Baharı yeşil hareketi ile devam etmiştir. Toplum üç gruba ayrılmıştır: Hizbullah, Suriye hükümeti, Suriye hükümetine karşı 14 Mart İttifakı ve tarafsız kalan diğer gruplar (Doğrusözlü ve Üçağaç, 2011). Şimdilik, toplum içindeki bu bölünme bir iç savaşa yol açmamıştır. Ancak, sağlam bir yapıya sahip olmayan Lübnan için büyük bir tehlikedir.

2.2.2.7.3. Mülteci Sorunları

Suriye'deki savaş yakın gelecekte sona ereceğine dair somut bir işaret göstermezken, komşu ülkeleri farklı şekillerde etkilemeye devam etmektedir. Suriye'deki insani durumun bozulması milyonlarca insanı komşu ülkelere sığınmaya zorlarken, Suriye İç Savaşının en büyük etkilerinden biri de hem bölgesel hem de uluslararası mülteci krizi olmuştur. Suriye'deki olayların başladığı 2011 yılında Suriye nüfusunun 23 milyondan daha fazla olduğu ve günümüzde 14 milyon Suriyelinin yardıma ihtiyacı olduğu göz önüne alındığında, Suriye'deki iç savaştan kaynaklanan insani trajedinin boyutu daha da netleşmektedir. Söz konusu 14 milyon kişinin 5 milyon kişiden fazlası başka ülkelerde mülteci olarak bulunmaktayken; 6,5 milyondan fazlası vatanlarından kovulmuş ve yaklaşık 4,7 milyon insan ulaşımın sağlanamadığı ve kuşatılmış bölgelerde yaşamlarını devam ettirmektedirler (<http://www.unhcr.org/syria-emergency.html>).

Coğrafi yakınlık nedeniyle, komşu ülkeler Türkiye, Lübnan ve Ürdün Suriye'deki mülteciler açısından en uygun ülke olmuşlardır. Lübnan, bu ülkelerin toplumsal açıdan benzerlikleri ve tarihsel geçmişleri, ilk senelerdeki ülkeye kolay giriş şartları ve coğrafi yakınlığının dışında, dillerinin benzemesi nedeniyle Suriye mülteci krizinde en büyük yüklerden birini taşımaktaydı. Mültecilerin Lübnan'a gelmesi ile birlikte su ve ekonomik krizlerin yaşanması olayların sosyal ve politik sonuçlarını da direkt olarak etkilemiştir.

Lübnan'daki mülteci krizi, Lübnan'ın mezhepsel yapısında bir değişim meydana getirdiği için meydana gelmektedir. Bu dini ve mezhepsel yapının farklılaşması gruplar arasında güç mücadelelerinin derinleşmesine neden olmuştur.

Suriyeli mülteciler için Lübnan Politikası Lübnan'da, zaten kırılğan bir siyasi sisteme sahip ve Şam ile belirsiz ilişkileri olan bir ülkedir. Sığınmacılar için bu süreçte farklı politikalar uygulanmıştır. Bunun sebebi, iç ikilemleri çerçevesinde Lübnan'daki Suriyeli mülteci kriziyle mücadele etme ihtiyacıdır. Lübnan, ne 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmeye taraftır ne de mevzuuyla alakalı yasal bir çerçeveye sahiptir. Mülteciler için yasal bir çerçevenin olmadığı bir konjonktürde ilk başlardaki Lübnan hükümet politikası, mevcut düzenlemeleri ve ikili anlaşmaları devam ettirmekten ibaret olmuştur. Öyle ki mültecilere yönelik strateji, 2012 ortalarında Baabda Deklarasyonu'nda ilan edilen 'karışmama' (dissociation) ilkesi çerçevesindeki hükümetin resmi tavrıyla da uyum içerisindedir. Buna ek olarak, krizin o dönemde Tunus, Mısır, Libya ve Yemen'de olduğu gibi kısa süreli olarak algılanıp incelendiğini belirtmek de önemlidir. Yani ilk dönemdeki resmi politika ve tepki kısmen sakin ve sınırlıdır. Her ne kadar Baabda Deklarasyonu, Lübnan'ı 'bölgesel ve uluslararası çatışmalar ile bölgesel gerginliklerin olumsuz yansımalarının dışında tutmayı' hedeflese bile pratikte Suriyelilerin Lübnan'a girişlerine dair var olan sözleşmeleri sürdürmek çerçevesindeki tepkisizlik siyaseti (no-strategy policy) mülteciler için açık sınır politikası olarak yorumlanmış ve ülkedeki mülteci sayısı hızla artmaya devam etmiştir. Suriye krizinin uzun sürmeyeceği ümidiyle Lübnan hükümeti, Suriyelilerin Lübnan'a girişini kabul etmiştir. Fakat Suriyelilerin uzun vadeli yerleşmelerine engel olmak amacıyla "mülteci" (refugees, lajioun) kavramını kullanmayı kabul etmemiştir.

Geçmişinde oldukça tartışmalı Filistinli mülteci tecrübesine sahip olan Lübnan, uluslararası hukuk yönünden daha az kalıcı bir statü ve daha az talepkâr bir durumundaki ‘yerinden edilmiş kişiler’ (displaced persons, nazihoun) kavramını kullanmayı tercih etmiştir (Stevens, 2014). Daha önce Filistinli mülteci sorunu ile karşı karşıya kalan Lübnan’ın Suriyeli mültecilerde aynı hatayı yapmadığı görülmüştür. Daha önce Filistinli mülteciler hem su kaynaklarını zora sokmuş hem de yönetim şeklinin değişmesinde etkiye sahip olmuştur. İsrail ise Filistinliler nedeni ile Lübnan’ı birkaç kez işgal etmiştir. Bu sorunlar ile yeniden karşı karşıya kalmak istemeyen Lübnan, Suriyeli mültecileri sadece yerinden edilmiş kişiler olarak adlandırmış, onlara mülteci statüsü vermemiştir.

Geçmişten ders alarak, hükümet ülkede mülteci kampları kurmayı da reddetmiştir. Lübnanlı toplum Suriyeli mültecilere yönelik ulusal bir politika yokluğunda devam eden savaş hususunda radikal bir biçimde ayrıldığından, Lübnanlı bürokratik örgütler ve belediyeler Suriyeli mültecilerin giriş ve varlığına karşı çelişkili tepkiler göstermeye başlamıştır. Nitekim Lübnan belediyelerinin uzun bir özerklik geçmişi vardır. Bu yüzden, belediye polisi ve bazı durumlarda yerel sivil güvenlik grupları tarafından uygulanan sorunu kendi yollarıyla çözmeye başlamışlardır (İnsan Hakları İzleme Örgütü, 2014).

Suriye krizinin çeşitli Lübnanlı aktörler tarafından farklı biçimde yorumlanıyor olması, zamanla Suriyeli mültecilerin varlığını Suriye yanlısı gruplar ve Suriye karşıtı gruplar ile partisini Hizbullah’la aynı çizgiye getiren Cumhurbaşkanı Mişel Aun arasında hassas bir mevzu haline getirmiştir (Andersen, 2016).

2000’li senelerinin başından beri, en çok da 2005’deki Hariri suikastıyla beraber, Lübnan’daki birbirinden ayrı mezhepler Suriye’nin Lübnan’daki rolüne ilişkin farklı düşünceler geliştirmişlerdir. Nitekim Suriye’nin Lübnan politikasındaki rolü hususundaki tartışmalar iç siyasette birbiriyle rekabet halindeki iki kampın, 8 Mart ve 14 Mart İttifaklarının, oluşumunda esas ayrım sebebi olmuştur. Mülteci kampı kurulmaması politikası sebebiyle Suriyeli mülteciler ülkenin genelinde Lübnan’ın en fakir ve geri kalmış yerleşkelerine dağılmışlardır. Bunun neticesi olarak, mültecilerin varlığı, yerel toplulukların mevcut olan zor yaşam şartlarını daha da kötüleştirmiştir.

Suriyeli mülteciler daha düşük maaşı ve daha uzun çalışma saatlerini herhangi bir sosyal yarar elde etmeden kabul ettikleri için, Lübnanlıların iş bulma imkânları giderek azalmıştır (Uluslararası Çalışma Örgütü, 2014). Lübnan’da Suriyeli mültecilerin geçici olduğu düşünülmüş, bu nedenle mülteci kamplarının kurulması engellenmiştir. Suriyeliler ise ülkenin en kötü kesimlerine gönderilmiş, burada çok düşük tutarlara çok uzun saatler çalışarak hayatlarını korumaya çalışmıştır. Bu durum ekonominin giderek bozulmasına, insanların işsiz kalmasına neden olmuştur.

Suriyeli mülteci akınına göre daha hoşgörölü yaklaşan Sünni cemaatlerin dahi sosyal ve ekonomik yönden sürdürölmesi zor maliyetlerden şikayetçi oldukları belirtilmektedir (Dionigi, 2016). Lübnan ekonomisinin Suriyeli işgücüne dayalı bir geçmişı olmasına rağmen, ülkenin bu ölçekte yeni bir mülteci ve işçi akını içselleştirmesi mümkün değildir. Bu nedenle, 2015 yılında, Lübnan Çalışma Bakanlığı mültecilerin yasal olarak çalışmasını neredeyse imkansız hale getirmiş ve işverenlerin Suriyeli istihdam etmek için Lübnan vatandaşları tarafından bu işin yapılamayacağını açıkça belirtmelerini istemiştir (Finlandiya Göç Hizmeti). İş imkânları dışında Suriye ile Lübnan arasındaki yoğun ilişkiler sebebiyle Suriye’deki iç savaş ve mülteci akını, hâlihazırda zorla işleyen Lübnan ekonomisinde önemli sorunlara sebep olurken ekonomik büyümeyi de duraksatmıştır. Suriye’deki güvenlik konusu ve sınırların kapatılması göz önünde bulundurulduğunda Lübnan’ın tek kara ticaret yolu tamamıyla durmuş ve ihracat düşüş göstermiştir. Buna ek olarak, malların yurtiçi ücretleri de piyasadaki arz ve talebin değışmesi sebebiyle artış göstermiştir çünkü Suriye Lübnan için kara yoluyla ana ithalat kanalı ve kaynağıdır. Temel mal ve hizmet fiyatlarındaki artış, ülkelerinde mültecilere ev sahipliğı yapan Lübnanlılar için büyük bir sorun yaratmaktadır. Lübnan’da iki önemli sektör olan gayrimenkul ve turizm de olumsuz etkilenmiştir. İstikrarsızlık ve güvenlik endişeleri yatırımcıları ve turistleri yatırım planlarını veya seyahatlerini yeniden düşünmeye itmiştir (Uluslararası Çalışma Örgütü). Lübnan ekonomisi sadece ülke içindeki çatışmalardan etkilenmemekte ayrıca sınır komşularındaki problemler de dolaylı yoldan etkilemektedir. Bunun en net örneğini Suriye oluşturmaktadır. Suriye iç savaşı nedeniyle ülkenin göçmen kampına dönmesi Lübnan ekonomisinde derin yara açmıştır. Ekonomideki bu durum ülke içerisinde toplumsal isyanların fitilini ateşlemiştir.

Gelişmiş devletlerin en büyük kaynakları iyi eğitilmiş ve nitelikli insan gücüne sahip olmalarıdır. Bu sayede değişen şartlara hızla uyum sağlayabildikleri gibi yeni bilgi üretebilmeyi de başarırlar. Eğitime yapılan yatırımlar, bu yönü ile ülkenin geleceğine yapılmış yatırımlardır. Böylece nüfusun nitelikleri yükseltilmiş ve gelişmenin temel altyapısı oluşturulmuş olur (Şahin, 2015: 57).

Özetle, Suriye krizinin en somut sonucu olarak Lübnan ekonomisinin olumsuz görünümü sadece mültecilerin varlığı ile açıklanamasa da, mülteciler yerel toplumlara karşı sorumlu tutulmaktadır. Mülteci krizi ile birlikte sınır kapılarının kapatılması, ticaretin önemli ölçüde azalmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla bu durum Lübnan ekonomisinin kötüleşmesine ve Lübnan'ın dış ülkelere bağımlı hale gelmesine yol açmıştır. Bu durum, Lübnan halkı ile Suriyeli mülteciler arasındaki toplumsal gerginliği ortaya çıkmasına neden olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LÜBNAN JEOPOLİTİĞİ ÇERÇEVESİNDE

BÖLGESEL POLİTİKALAR

İlk olarak Mackinder tarafından coğrafyanın politikleşmesi şeklinde tanımlanan jeopolitik kavramı 1899 senesinde İsveçli Kjellen tarafından tanımlanarak literatüre girmiştir (Koçak ve Şahin, 2002: 338). Kjellen jeopolitik kavramını mekân içerisindeki birey davranışları şeklinde tanımlamaktadır. Kjellen jeopolitik tanımı, devletin üç özelliğini içerirken, ülkenin konumu, sınırları ve nüfusu içine alarak Klasik kuramın oluşturulmasına fayda sağlamıştır. Bu anlamda jeopolitik kavramı coğrafi zorunlulukların iktidarlar üzerindeki etkilerini gün yüzünde çıkarmaya çalışan bir disiplin dalıdır (Baysoy, 2016: 92).

Her ne kadar jeopolitik coğrafyanın iktidar üzerindeki gücü olarak kabul edilmiş olsa da esasen coğrafyanın içindeki insan faktörü ile ilgilenmektedir. Bu anlamda coğrafyanın kesin yargılarını reddederek daha çok, devletlerin içinde bulundukları coğrafi mekânın yönetilmesiyle ele alınmaktadır. Coğrafya, politik koşullara göre şekillenip yeni düzeninde jeopolitik kavramı ön plana çıkmaktadır (Baysoy, 2016: 92). Bu hususta önemli olan jeopolitik tanımı içerisinde birçok siyasi kararı barındırmaktadır. Böylece jeopolitik, devletlerin stratejilerini oluştururken, küresel güç dağılımını göre şekillenmektedir. Jeopolitik coğrafi bir politikadır. Bu hususta mekânla tekrar şekillenmekte ve kendine çevreyle ilgili çeşitlilik alanı oluşturmaktadır.

3.1. Lübnan Bağımsızlığı Öncesi Bölgesel Politikalar

Lübnan, 8. yüzyıldan itibaren dini çatışmaların hüküm sürdüğü Ortaçağ'da dini azınlıklar için korunaklı bir yuva sundu. Aynı yüzyılda Dağlık Lübnan bölgesi Yakubi Ortodoksların baskısından kaçan Maruniler'e, 9. yüzyılda Şiiilere, 11. yüzyılda Dürzilere sığınak olmuştur (Turan, 2003: 374).

Kızıldeniz'deki Portekiz saldırılarından korkuya kapılmış bütün Arap dünyası, umutlarını, dönemin Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim'e bağlamıştır. Nitekim Selim, Memlûklerin üzerine yürüdüğünde Araplara, kendilerini Memlûk boyunduruğundan kurtarmaya ve İslam dünyasını korumaya geldiğini ilan etmiştir. Osmanlının bu bölgeyi almasının en önemli sonucu, dünyanın en zengin ticaret yolunun bundan böyle Osmanlıların denetimine geçmiş olmasıydı. Osmanlı devleti bu sayede gelirini iki katına çıkarmış, sarayın ihtiyat hazinesi dolup taşmıştır (İnalçık, 2003) Lübnan halkı farklı kimliklere hoşgörülü Osmanlı Devleti çatısı altında din, kültür ve toplum yaşantılarında müdahaleye uğramadan varlık ve farklılıklarını korumuştur.

19. yüzyılda Fransa, İngiltere ve Rusya, Osmanlı Devletindeki azınlıkların koruyuculuğuna soyunmuştur. Fransa Lübnan'da Maruni Hristiyanlar, Rusya Rum Ortodoks tebaa üzerinde çeşitli haklar öne sürdü. İngiltere özellikle Dürzi ve Yahudilerle dostane ilişkiler geliştirdi. Azınlıkların dışarıdan müdahalelerle himaye edilmeye çalışılması, toplumda bir gerginlik yaratmıştır. Sünniler ve muhataplarının karşılıklı kuşkucu tavırları ilişkileri gerdiğinden sağlıklı bir diyalog zemini de kayıp gitmiş oluyordu (Bitkal, 2009). Osmanlı Devletinin bu dönemde zayıflaması ve bölgedeki etnik ve dini yapının çeşitli olması bölgeyi dış güçler için cazibe merkezi haline getirmiştir. Özellikle İngiltere ve Fransa etnik ve dini yapı üzerinden bölgede kendine yer edinmeye çalışmıştır.

Lübnan'da 1845 olaylarından sonra, Dürziler ve Maruniler için hazırlanan çift kaymakamlık uygulaması yürümemişti. Olaylara Avrupalı devletler fiilen müdahalede bulunmuştur. Lübnan'ın nüfuzlu grupları bazı Avrupa devletleri ile ticari ve resmi ilişki içerisinde olmuştur. Fransa Marunileri, İngiltere Dürzileri kışkırtıp teşkilatlandırmıştır. İngiltere, Rusya, Fransa, Avusturya, Prusya ve Osmanlı devletinin temsilcilerinden oluşan Avrupa komisyonu 9 Haziran 1861 tarihli Lübnan Nizamnamesini hazırlamıştır (Bitkal, 2009). Lübnan emirlik, iki kaymakamlık ve mutasarrıflık sistemleriyle yönetilmeye çalışılmış. Fakat bu sistemler bölgedeki tansiyonu düşürmemiş ve düzen sağlanamamıştır. Bu sistemlerin başarıya ulaşamamasında devlet içerisinde ekonomik problemlerin olması ve bölge üzerinde emelleri olan güçlerin ülke içerisindeki gruplara verdiği destek olmuştur.

Lübnan'ın genel nüfusuna bakıldığında tarihi süreçte mezhep ve dinsel temelde önemli değişimler yaşadığı görülmektedir. Bu değişimler 16. yüzyıl ve 17. yüzyıl başlarında hissedilmeye başladı ve özellikle Cebel-i Lübnan sancağında oldukça belirginleşmiştir. 1860-1914 yılları arasında Lübnan ve Suriye bölgesinden dış ülkelere yapılan geniş çaplı dış göçler, bölgenin demografisinde ciddi değişmelere yol açmıştır. Kuşkusuz, göçler, sosyo-ekonomik fırsatları erişilir kılmaktaydı. Ancak yeni hayat arayışları, bölgedeki Hristiyan nüfusa zarar vermiştir. Nüfus sayımı esnasında göçmenler, toplam nüfusun yaklaşık dörtte biriydi; bunların neredeyse %80'i Hristiyan'dı. 1922'den sonra yapılan nüfus sayımlarında Hristiyan nüfus hala yarıdan fazla (%58.5); Maruniler %34, Sünniler %18 ve Şiiiler %16 çıkmıştır (Pearlman, 2013: 114). Demografik dönüşümle güç kaybetmek istemeyen Hristiyan politikacılar, radikal çözüm arayışlarına yönelmiştir. Bu noktada Hristiyan toplumun, Müslümanların sayısal üstünlüğünün siyasal temsil oranlarına yansımından, dolayısıyla ayrıcalıklı konumlarını yitirmekten imtina ettikleri anlaşılmaktadır.

Özetle 1860 yılında Lübnan'da meydana gelen Dürzi- Maruni çatışmaları, ekonomide meydana gelen olumsuz gelişmeler, artan otorite boşluğu, Batılı devletlerin azınlıkların hamiliğini üstlenme adına müdahaleleri, misyoner faaliyetler, askerlikten kaçma vb. unsurlar Avrupa'nın artan etkisine ve ülkenin bazı bölgelerinde bu gelişmelerden karlı çıkan yerel Hristiyanlar'a karşı yöneltilen tepkiler ile kendini göstermiştir. 15 bini 1900-1914 yılları arasında olmak üzere 1860-1914 yılları büyük göç dalgalarında toplam 330 bin kişi günümüz Suriye ve Lübnan coğrafyasından ayrılmıştır (Collelo, 1989: 51). 1. Dünya Savaşı, Lübnan demografisini etkileyen bir diğer önemli gelişmedir. Savaş sırasında Büyük Suriye vilayetleri yıpranarak büyük oranda nüfus kaybına uğradı. 1915'ten 1918'e kadar Büyük Suriye nüfusunun 600 bininin yok olduğu iddia edilmektedir. Bu rakam, o dönemki nüfusun %18'idir (Cleveland, 2008: 243). Bu göç dalgaları bölgedeki nüfus dağılımının değişmesine dolayısıyla hakimiyet hesaplarının yapılmasına neden olmaktadır.

I. Dünya savaşının bir sonucu olarak İngiltere ve Fransa, Ortadoğu topraklarını paylaşmaya girişmiştir. İtilaf Devletleri San Remo Konferansında (Nisan 1920) Ortadoğu'yu paylaşmada anlaşmış: Fransa, Suriye ve Lübnan üzerinde manda yönetimi

kurması planlanmıştır (Armaoğlu, 2009: 198-199). Sömürgeci politikaları hiçbir zaman benimsememiş Osmanlı Devleti tarihte sömürgecilik anlayışına sahip olmamıştır. Osmanlı yönetiminde sorunsuz bir şekilde yaşayan Araplar, Fransa'nın ülke üzerine olan çıkarlarına tanık olmuştur. Manda yönetimi, Fransa taraftarı Hristiyan, Alevi ve Ermeni toplumunu güçlendirmiş; Arap bağımsızlığı adı altında toplananları ise vaatlerle oyalayarak bölgede güçlenmelerini önlemiştir.

I. Dünya savaşıdan sonra kurulan diğer Arap ülkeleri gibi Lübnan da yapay bir devlettir. Ülkenin güçlü ve kendine yetebilen bir ülke olmamasından dolayı dış yardıma muhtaçtır. Bu da ülkeyi dış müdahalelere açık hale getiriyor. Lübnan'daki uzun yıllardır süren istikrarsızlığın temelinde bu yatmaktadır. Lübnan iç savaş öncesinde önemli bir ticaret ve turizm merkeziydi. İç dengelerin devamlı değişmesi ve ülke siyasetindeki istikrarsızlık ekonomiyi olumsuz yönde etkilemiştir. Bu da göçleri artırarak Lübnan'ın demografik yapısını değiştirmiştir. Dolayısıyla geçmiş yılların aksine ülke jeopolitiğinin değer kaybetmesine yol açmıştır.

3.2. Lübnan Bağımsızlığı Sonrası Bölgesel Politikalar

Manda yönetiminden kurtulmayı başaran Lübnan için problemler sona ermemiş, iç karışıklıklar zamanla büyümeye başlamıştır. Özellikle de kısa süre içerisinde bir iç savaşın ortaya çıktığı görülmüştür.

14 Mayıs 1948'de İsrail, Filistin'i işgal etmiş ve burada bağımsızlığını ilan etmiştir. Burada yer alan Filistinliler de işgal karşısında ülkelerini terk etme durumunda kalmışlardır. "Nekbe" adı verilen bu felaket sonrası Filistinlilerin çoğu Lübnan'a sığınmıştır. Lübnan'daki Filistinli nüfus halk tarafından olumlu karşılanmamış ve ülke içerisinde huzursuzluk yaratmıştır. Özellikle 1968 yılından itibaren bu huzursuzluklar daha da büyümüştür. Ülkedeki Maruni Hristiyanlar bu göçe karşı çıksalarda Fetih Hareketindeki direnişçiler Ürdünden Lübnan'a göç etmiş ve ülke ierisindeki gruplar arasındaki gerginlik artmıştır. 13 Nisan 1975 tarihinde Hristiyan Falanjistler, Beyrut'ta bir saldırı planı yapmışlardır. Aziz Maruni Kilisesi önünde Filistinli mültecilerin bulunduğu otobüse ateş açılmış ve 27 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu olaydan sonra ülke içerisinde karışıklıklar çıkmış ve bu durum iç savaşın çıkmasına neden olmuştur. İç

savaş ülke içerisinde politik ve din-mezhepsel ayrımı daha da artırmış ve taraflar silahlanma yarışı içerisinde olmuştur. Bu durum 15 yıl boyunca devam etmiştir (www.aa.com.tr/tr, 2018).”

Fransa’nın Lübnan topraklarındaki temel stratejisi böl-yönet olmuştur. Lübnan’ın iç etnik ve dini yapının çeşitli olmasından faydalanarak ayrıştırmayı körüklemiştir. Ülke içerisinde ekonomik yapının bozuk olması ve halkın gelir düzeyleri arasındaki uçurumun bu çatışmayı körüklediği düşünülmektedir. Fransa Hristiyan Marunilerin yanında yer alarak ülkeyi kontrolü altına almaya çalışmıştır. Özellikle Hariri suikastından sonra doğrudan müdahalelerle bu kontrolü daha da artırmıştır.

3.2.1. Lübnan İç Savaşındaki Bölgesel Politikalar

29 Ekim tarihinde Yaser Arafat’ın Karami’yle görüşmesinde problemin çözülmesi için fikir alışverişine hazır olduğunu ifade ettiği bilinmektedir. Ardından Suriye Dışişleri Bakanı da problemin son bulması için her şeye hazır olduğunu ifade etmiş, Karami 3 Kasım tarihinde ordu yetkililerini ve çatışan tarafın yetkililerini “Yüksek Koordinasyon Komitesi” adıyla birleştirmeyi başarmıştır. Fakat bu da çatışmaları bitirmek için yeterli olmamıştır ve Beyrut, Hristiyanların doğu bölgesinin ve Müslümanların batı bölgesinin sahibi olacağı şekilde ikiye bölünmüştür. Ara yerde de tarafsız tampon bölge yaratılmıştır (Çiyan, 2007: 80).

12 Kasım tarihinde Rum Ortodoks Kilisesi’nde görev alan yetkililer, Papa’ya bağlı olarak ortama giren elçiye siyasi sistemde reformlara ve FKÖ’nün arka çıkmasına gereksinim olduğunu söylemesiyle Amerika Birleşik Devletleri’nin bölünmeye karşı bir tavır sergileyeceklerini söyleyen bir deklarasyon yayınlanmıştır. Bölgede bulunan Fransız temsilcisi Murville de bölünmeyi desteklemediklerini bildirmiştir. 20 Kasım günü Edde, Falanjistlerin devleti bölme girişimlerini sert bir şekilde kınamış, Canbolat da 25 Kasım günü cumhurbaşkanı ve Şamun’u suçlayarak görevi bırakmaları istenmiştir (Bozkurt 2010, 84-85). Bu olaylardan sonra Fransa’ya bağlı olan yetkililerin Suriye’nin çabalarının arkasında durması ve siyasi sistemde yenilik yapılmasının şart olduğu açıklaması Falanjistlerin planlarının hüsrana uğramasına sebebiyet vermiştir. Tüm bunlardan sonra Şamun, Murville’ye bir bölünme planı takdim etmiştir, fakat plan kabul

edilmemiştir. Bunu gören Karami istikrar arayışı için bir yenilik hazırlığı başlatmış ve LUH'un iznini alabilmek adına girişimde bulunmuştur (Odeh, 1986: 245).

Pierre Cemayel, 6 Aralık tarihinde Hafız Esad ile ziyaret etmek için Şam'a ulaşmıştır. Yine 6 Aralık günü Hristiyanların sayıca fazla olduğu Metn tepesinde 4 Falanjist milisin ölüsünün bulunmasından sonra Hristiyanlar Beyrut'ta hareketlenmeler meydana gelmiş ve kısa süre içerisinde 100'lerce Müslümanı öldürmüşler ve kaçırmışlar, bu olay Lübnan tarihine "Kara Cumartesi" olarak yazılmıştır (Acar, 1989: 78).

Yapılan katliama suskun kalamayan Müslüman gruplar, 8 Aralık ile 13 Aralık tarihleri arasında saldırılarının sertliğini çoğaltmış ve Hristiyanlara büyük zararlar vermiş, geri çekilmelerini sağlamıştır. 15 Aralık 1975 tarihinde de ateşkes yapılmıştır (Bozkurt, 2010: 85). 15 Aralık günü Falanjist ve Maruni milisler ortak başlattıkları ve "temizlik" adıyla bir operasyon başlatmıştır. Bu operasyon sayesinde hükümetin tüm varoluşu değiştirilmiş ve yapısı dipten sarsılmıştır. Hristiyanlar "temizlik" operasyonu ile kendi topraklarında yaşayan Müslümanları zorla bölgelerinden uzaklaştırmıştır (Çiyan, 2007: 80-81).

İç savaş tüm sertliğiyle sürerken belirli bölgeler içerisinde ordu ile Hristiyanlar bir arada savaşımaya devam etmiştir. Sürekli olarak saldırılara maruz kalınmasına tepkisini gösteren Sünni Subay Ahmed Hatip ise 21 Ocak'ta yanına birkaç asker alarak ordudan ayrılmıştır. Ordudan ayrılan bu ekip "Lübnan Arap Ordusu"nu kurarak LUH kuruluşuna dahil olmuştur (Armaoğlu, 1989: 520-521).

Müslümanların daha baskın olduğu süre 1976 senesinin Mart'ından sonrasına denk gelmektedir. Franjiye, bu durumdan dolayı Suriye Devlet Başkanı olan Hafız Esad'dan yardım istemiş ve müdahalede bulunmasını talep etmiştir. Esad bu çağrının üzerine Canbolat'ı ve onun içinde yer almış olduğu Ulusal Hareketi ülkeyi bölmek ile suçlamıştır. Suriye'ye ait olan birlikte Nisan ayında Lübnan'a girmiş, olayları karıştırmış ve Müslümanların zaferini engellemiştir (Arı, 2008: 424).

Filistin Gerillaları Suriye tarafından desteklenmiş ve 1975 Eylül'ünde ikinci Mısır-İsrail Ayırma Anlaşması'ndan itibaren FKÖ ile sıkı bir iş birliğine başlanmışsa da

gelişmelerin sağlanması adına Irak Baascıları ile Lübnan arasında yakın ilişkiler oluşmuş olan FKÖ gruplarının durumu bildiğini ve Lübnan'ın gözetimi altında kendi elinden kaçma girişimlerine tanık olmuştur. Lübnan'ın kontrolünün radikaller tarafından ele alınması ile bir taraftan İsrail ile bir savaşı kışkırtabilecek, diğer taraftan savaş içerisinde, Hristiyanların Lübnan'da kendi ülkelerini kurarak Lübnan'ı bölmelerine neden olabilecekti. Suriye bu niyetle Lübnan siyasetini değiştirerek Hristiyanlarla beraber olmaya karar vermiştir (Armaoğlu, 1989: 521).

Hristiyanların ile birlikte savaşan Suriye'nin bu kararından en çok kötü sonuç gören LUH ve Filistinlilerdir. En fazla yarar kazananlar ise LC, İsrail ve ABD olarak kabul edilmektedir. Bu durumun tuhaf tarafı ise bu işe karışan Suriye'nin başında Amerikan, İsrail ve batı emperyalizmiyle kavgalı olan bir ideolojiyi kabullenmiş olan Baas Partisi'nin bir üyesi olmasıdır (Bozarslan, 1976: 174-175).

İç savaşın bitimine doğru Lübnan'a askeri birliklerini göndererek Hristiyanlara yardım eden Suriye'nin, kısa zaman içinde Lübnan'daki Hristiyanlar ile aralarının açıldığı fark edilmiştir. Politik ve askeri siyasetin sürekli farklılık gösterdiği Lübnan'da, Hristiyan zümrede, Suriye askerlerinin gerekli olan her şeyi yaptığı ve bundan sonra ülkeden çıkmaları gerektiğini düşünenlerin sayıları çoğalmaya başlamıştır. Kısa zaman içinde değişen istikrar Suriye'yi Lübnan'daki Hristiyanlarından uzaklaştırarak radikal Müslüman topluluklara ve Filistinlilere tekrardan yaklaştırmıştır (Acar, 1989: 82). Bu gelişlerden başka olarak çatışmalardan sonra ortaya çıkan ülkede, Filistinlilerin durumu tekrardan tartışılmaya başlanmasıdır. Kamil Şamun'un önderliğinde Lübnan Cephesi 1969 Kahire Antlaşması'nın bunda böyle hükmü olmadığını ve Filistinlilerin devletten gitmeleri gerektiğini söylemiştir. Buna karşılık Başbakan Hoss, Kahire Antlaşması'nın hala geçerli olduğunu ve Antlaşma hükümlerine saygı gösterileceğini bildirmiştir (Yurtsal, 2006: 30-31).

1975 ve 1976 senelerinde yapılan savaşı, Müslüman-Hristiyan savaşı olarak dillendirmek olası iken 1977'den itibaren olan mücadeleleri ise çoğunlukla bütün mezheplerin kendi aralarında yapmış oldukları güç gösterisi olarak dillendirmek mümkündür (Bozkurt, 2010: 88-89). 1977 senesince, devletteki Hristiyan ve Müslüman uyuşmazlığı yeniden çoğalarak ara sıra çatışmalara dönüşmüştür. Güney Lübnan'da,

Arap Caydırıcı Gücü ile Hristiyan milisler arasındaki ilişkilerin bozulduğu da görülmüştür. Doğu Beyrut içinde yapılan patlama sonucunda 40 kişinin ölümü, şehrin bu kesimindeki Suriye birlikleri güçlerini kuvvetlendirerek kontrolleri sıklaştırmıştır. Hristiyanların kendi içlerinde Suriye gerginliklerinin sürekli olarak artması Kuzey Lübnan bünyesinde iki milisin öldürülmesi ile sonuçlanmış ve savaş başlamıştır. Böylelikle Hristiyanlar ile Suriyeliler arasında kanlı bir çatışma başlamıştır (Acar, 1989: 83).

1977 senesinin Eylül'ünde, Hristiyan Lübnan Ordu Subayı asi Saad Haddad yönetimindeki askerlerle Filistinlilerin muharebelerine tanık olmuştur. İsrail bölgesinin kuzeyindeki Galile'ye yönelik Filistin harekâtını sebep göstererek Saad Haddad'ı desteklemek üzere Lübnan'a askerlerini yollamış. Amerika Birleşik Devletleri'nin müdahalesi ile birlikte ateşkes ilan edilmiş ve İsrail askerlerine geri çekilme emri vermiştir. Fakat Kasım ayında, Filistinlilerin Nahariye'ye yeniden saldırması sonucunda harekete geçen İsrail savaş uçakları birçok Filistin köyünü hava bombardımanına tutmuştur (Yurtsal, 2006: 31).

21 Ağustos 1982'de Filistinliler ve Suriyeli askerler Batı Beyrut'an ayrılmaya başladılar. 397 kişiden oluşan kısım denizden Kıbrıs'ın Rum bölgesine, daha sonra da Ürdün ve Irak'a gitmişlerdir. 21 Ağustos tarihinde Çok Uluslu Kuvvet'te bölgeden çekilmeye başlamıştır. Beyrut'ta bulunan FKÖ lideri Arafat ve 11249 Filistinli asker ile 3598 Suriyeli asker 1 Eylül 1982 tarihine kadar topluluklar halinde şehirden ayrılmışlardır (Acar, 1989: 98). İsrail Lübnan işgaliyle FKÖ'nün lideri Yaser Arafat'ı Lübnan'dan çıkartmış, Lübnan sınırları içinde kontrolü ele geçirmiş ve ülkedeki Suriye'nin etkinliğini azaltmıştır.

Lübnan iç savaşı ülke içerisindeki dini ve etnik grupların birbiriyle savaştığı bir kaos olmuştur. Bu çatışmaların ortaya çıkmasında dini gruplar arasındaki ekonomik eşitsizlikler etkili olmuştur. İç savaş sırasında ülke Suriye, İsrail ve Filistin kuvvetleri tarafından işgal edildi. Ayrıca Birleşmiş Milletler kuvvetleri de ülkeye müdahale etti. Bu savaşta Ortadoğu'nun farklı dini, siyasi ve milliyetçi grupları yer aldı. Bu savaşın sonucunda Lübnan'ın Müslüman nüfusu güçlenerek ülkede önemli bir güç olmuştur.

3.2.2. Lübnan İç Savaşı Sonrasındaki Bölgesel Politikalar

3.2.2.1. İsrail ve Suriye Güçlerinin Ülkeden Çekilmesi (2000 Yılı)

İsrail 1982 yılında Lübnan'ı işgal etmiş ve 2000 yılına kadar buradaki varlığını sürdürmüştür. İsrail'in Lübnan'ı işgal etmesinin sebebi, FKÖ'nün (Filistin Kurtuluş Örgütü) Kara Eylül'den sonra Ürdün'den Lübnan'a gelip yerleşmesiydi. İsrail'in Lübnan işgali FKÖ'nün varlığını burada sonlandırmıştır. Fakat FKÖ'nün Lübnan'dan çıkmasına rağmen İsrail, 2000 yılına kadar işgalini sürdürmüştür. İsrail'in Lübnan işgali Şii örgütü olan Hizbullah'ın organize olmasını sağlamıştır. Taif anlaşması hükümlerine göre Lübnan'daki silahlı örgütlerin silahlarını bırakması gerekirken Hizbullah ise bu anlaşma hükmüne uymamıştır. Hizbullah Güney Lübnan ordusuna ve İsrail'e karşı gerilla savaşlarını sürdürmüştür. İsrail, 15 Mayıs 2000 tarihinde ise Lübnan'dan tamamen geri çekilmiştir (www.aa.com.tr/tr, 2019).” Hizbullah'ın saldırıya karşılık verdiği direniş karşısında tam bir bataklıkla saplanan, milyarlarca dolar masrafın üstüne bir de askerlerinin yakalandığı “Lübnan Sendromu” ve artan kayıpların iç kamuoyunda sebep olduğu hastalık gibi nedenlerle İsrail, 24 Mayıs 2000'de 18 yıldır işgal altında tuttuğu Güney Lübnan'dan çekilmesini tamamlamıştır (Kor, 2009: 66-67).

2000 senesinde İsrail Lübnan'dan geri çekilme kararı almıştır. Aynı sene Suriye'nin Devlet Başkanı olan Hafız Esad hayatını kaybetmiş, ülke genelindeki politik güçler ise Taif Antlaşmasına uyulması için gerekli olanları yapmaya başlamıştır. Eski Lübnan başbakanı olan Refik Hariri, 14 Şubat 2005 tarihinde Beyrut'ta bir suikasta kurban gitmiş, bunun üzerine ise Suriye, baskılar sonucunda 26 Nisan 2005 tarihinde Lübnan'dan çekilmiştir. Suriye'nin Lübnan'dan çekilmesinden sonra Lübnan güçlerinin ikiye ayrıldığı görülmektedir. Burada 8 Mart Bloğu ve 14 Mart Bloğu ortaya çıkmıştır. Böylece 2012 senesinde kadar ülke içerisindeki suikastlarda fazlalaşma olmuştur (www.aa.com.tr/tr, 2019).

3.2.2.2. Lübnan-İsrail Savaşı (2006 Yılı)

İsrail Lübnan'daki Hizbullah varlığına son vermek, esir edilen 2 İsrail askerinin bırakılmasını sağlamak, İsrail'in güvenliğini tehdit edecek unsurları ortadan

kaldırmak amacıyla 12 Temmuz 2006'da Lübnan topraklarına girmiştir. Hizbullah açısından bunun gerekçesi, Şeba Çiftlikleri'nin hâlâ işgal altına olması ve İsrail'in Lübnan işgali bitmesi rağmen elinde tuttuğu siyasi tutsaklar olmuştur.

14 Ağustos 2006 tarihine bakıldığında bir ateşkes ilan edilmiş ve savaş böylelikle sonuçlanmıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin 1701 sayılı kararı neticesinde tarafların onayı alınmış ve Lübnan'ın güneyinde yer alan Litani Nehri be Mavi Hat arasında kalan bölge içerisine Lübnan Barış Gücü (UNIFIL) birliklerinin yerleştirilmesi kararı alınmıştır (www.aa.com.tr/tr, 2018).

İsrail-Lübnan savaşında iki tarafın da kayıpları ve kazançları olmuştur. Bölgede büyük bir askeri güce sahip olan İsrail'in savaşta geri çekilmesi, savaş öncesi hedeflerine ulaşamaması bir başarısızlık olarak görülmüştür. İsrail'in Ortadoğu'daki yenilmezlik unvanını yitirmesine neden olmuştur. Hizbullah'ın hem Lübnan'da hem Ortadoğu'daki prestiji ve popülerliği artmıştır. Bu savaşta başarılarını siyasete taşıyarak ülke içerisindeki etkinliğini artırmıştır. Ülkede barış gücünün yerleşmesi Lübnan'ın bölgedeki güvenliğini artırmıştır.

3.2.2.3. Cumhurbaşkanlığı Krizi

Lübnan'da 20 Mayıs 2014'te Cumhurbaşkanlığı görev süresi dolmuştur ve yeni bir arayışa girilmiştir. Bu arayışlar uzun sürmüş ve yaklaşık 22 ay Cumhurbaşkanı seçilememiştir. Bu durum Lübnan siyasetinin kilitlenmesine neden olmuştur. Bu krizi sonlandıracak ortak bir isim konusunda anlaşmaya varılamamıştır. Cumhurbaşkanı konusunda ortak bir karara varılamamasının nedenleri; Lübnan siyasal sisteminin temelinde var olan problemler, Suriye İç Savaşı ve giderek artan ülke içi kutuplaşma olarak söylenebilir.

128 üyeli mecliste anayasa gereği 64 kontenjan Hristiyanlara 64 kontenjanda Müslümanlara verilmiştir. Hristiyanlara ayrılan kontenjan 34 Maruni, 14 Rum Ortodoks, 8 Rum Katolik, 5 Ermeni Ortodoks, 1 Ermeni Katolik ve 2 diğer Hristiyan azınlık şeklinde dağılım göstermektedir. Müslüman kontenjanlarının mezheplere göre dağılımı ise gelineen noktada dengelerin nasıl değişebileceğini

göstermesi açısından oldukça mühimdir. Hali hazırda Lübnan parlamentosunda 27 Sünni, 27 Şii, 8 Dürzi, 2 Nusayri bulunmaktadır. Şii ve Sünni sayılarının eşitliği iki adayın Şiilerle yakın ilişkisi göz önüne bulundurulduğunda cumhurbaşkanının kim olacağı hususunda öngöründe bulunmanın güçlüğünü bir kez daha ortaya çıkarmaktadır (Özdemirci, 2016).

Bugün özellikle Suriyede yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerin bölgesel güçler üzerindeki etkileri nedeniyle hem krizin daha derin hem de çözümün Suudi Arabistan ve İran gibi iki bölgesel rakibin kararına daha bağımlı bir halde olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Ülkede cumhurbaşkanı makamının boş kalmasının Lübnan halkının bugünü ve geleceğine ilişkin ciddi olumsuzluklar ve tehdit yaratmakla birlikte belli çıkar gruplarının işini de kolaylaştırdığını ifade etmek gerekmektedir. Zira siyasi otorite yokluğu bir yandan Suriyede taraf olmanın resmi yaptırımlarından kaçış olarak görülürken bir yandan da ülke içerisinde çözülmesi gereken birçok bürokratik sorunun ötelenmesini de kolaylaştırmaktadır (Özdemirci, 2016).

Lübnan, farklı din ve mezhepleri içinde barındıran bir yapısı olduğundan ülke içerisindeki siyasi yapılanma da buna göre şekillenmiştir. 2011 yılında başlayan Suriye krizi sebebiyle bir çok Suriyeli mülteci Lübnan'a gelmiş ve ülkede birtakım ekonomik sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu ekonomik sorunlar ülke siyasetindeki karmaşıklıkları ve anlaşmazlıkları derinleştirmiştir (www.aa.com.tr/tr, 2018).

23 Nisan 2014 tarihinde Lübnan'da Cumhurbaşkanlığı seçimi için meclis toplanmıştır. Ancak hiçbir aday 128 kişik meclisinde çoğunluğun oyunu alamamıştır. Lübnan meclisinde 2 sene içerisinde herhangi bir değişiklik yapılmamış ve durum düzeltilememiştir. Fakat 31 Ekim 2016'da bu kriz sona ermiş ve yeni Cumhurbaşkanı General Mişel Avn olmuştur. Avn'ın seçilmesi sürecine bakıldığında ülkedeki 8 Mart Blok'u, 14 Mart Blok'u ve Saad Hariri'nin ortak bir karar alması Lübnan içindeki problemlerin çözüme ulaşabilmesi adına halkı umutlandırmış ve gelecekteki beklentilerini de artırmıştır (www.aa.com.tr/tr, 2018).

Ülke içerisinde farklı görüşlere sahip olan toplulukların düşüncesi bu krizin oluşmasına neden olsa da tarafların arkasındaki güç bu krizi yönetmektedir. Lübnan'ın kendi çıkarlarından ziyade önemli güçlerin kendi çıkarları her zaman bir adım önde olmuştur. Bu sebepten dolayı ülke içerisinde kaos meydana gelmekte ve istikrardan uzak bir görüntü oluşmaktadır. Bu güvensiz ortamda ülke jeopolitiğinin önemi azalmakta ve bu durumdan Lübnan halkı zarar görmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEMOKRASİ VE TOPLUMSAL YAPININ LÜBNAN DEMOGRAFİK VE JEOPOLİTİK YAPISINA ETKİSİ

Demokrasi ve toplumsal yapı; demokrasinin kağıt üzerinde tanımlanan özelliklerinin hayata geçirilmesini, sosyal kurumların demokratik yapı içindeki işleyişini, bireyler arası ilişkiyi, birey ve devlet arasındaki ilişkinin işleyişini belirler. Yani demokrasi aslında, o toplumda mevcut bireysel ve toplumsal yapı sayesinde kazandığı özelliklerle karakterize edilen biçimde gerçekleşebilir. İşte bu bakımdan demokrasinin toplumsal yapı açısından anlamı, demokrasinin kağıt üzerinde tanımlanan özelliklerinden önce gelmektedir. Diğer bir ifadeyle, hukuki kurallar, toplumsal kurumlar ve siyasi yapı demokratik sisteme uygun olarak teşkil edilseler bile, ancak ve ancak toplumsal yapıya bağlı olarak bir anlam kazanırlar.

4.1. Demokrasi'nin Lübnan Demografik ve Jeopolitik Yapısına Etkisi:

Bilindiği gibi, demokrasi terimi eski Yunanistan'a kadar uzanmaktadır. Bu sistemde, halkın yönetime katılımı çok önemlidir. Demokrasi kavramına atfedilen anlamlar, tarihsel süreçte zaman zaman değişmiştir. İleri demokrasilerde, profesyonel Politikacılara ve devlet yetkililerine ihtiyaç duymadan yönetim sistemine halkın katılmasının; kendi kendini yöneten bir kamu profili olduğu belirtilmektedir. İnsanların ekonomik nedenlerinden ortaya çıkan toplumsal eşitsizlikleri ortadan kaldırarak daha müreffeh ve daha rahat bir yaşam modeli sağlar. Bu sistemde azınlıkların haklarını koruyarak daha adaletli bir yaşama ulaşmaları hedeflenmektedir (Andrew Heywood, 2014). Tanımları çoğaltmak mümkündür. Bir devlette yüksek yaşam düzeyi doğrudan o devletin idari yönetimi ile ilgilidir. Çünkü hak ve özgürlüklerin korunduğu bir ortamda, insanlar düşüncelerini özgürce ifade edebilir ve özgür bir platformda bir yer bulabilirler. Liberal demokrasilerde çoğulculuk esastır. Azınlıkların ve farklılıkların zenginlik olarak görüldüğü toplumlarda, çok çeşitli siyasi partiler de hayata geçebilmiştir. Demokrasinin doğrudan kaynağı olan çok partili yaşam, Batı'nın liberal demokrasilerinde

kurumsallaşma sürecine girmiştir. En üst düzeyde insanlık olarak kabul edilen liberal demokrasi, Batı Devletleri tarafından üçüncü dünya ülkelerine ihraç edilmeye devam etmektedir (Şöhret, 2012). Tezimizin amaçlarından biri, bu düşüncenin yüzyıllardır klasik sömürü anlayışı ile yenilenmeye devam ettiğini kanıtlamaktır. Batı ülkeleri, Güney kuşağındaki ülkelere demokrasi getirme anlayışını getirme bahanesiyle müdahalelerde bulunmuşlardır. Günümüzde bunun en tipik örneklerini ABD'nin Afganistan ve Irak işgali verilebilir.

Lübnan fiili anlamda ancak 1943'te bağımsızlığına kavuşabilmiştir. Hristiyan ve Müslüman liderler kendi aralarındaki iç çekişmelere manda aleyhine bir süreliğine ara vermiş ve bir araya gelerek oluşturdukları Ulusal Pakt (1943) ile bağımsız Lübnan'ın yönetim esasları üzerinde anlaşmaya varmışlardır. Buna göre konfesyonizmle (taifiyye) şekillendirilen parlamenter demokrasiyle idare edilen Lübnan'da Cumhurbaşkanının Maruni, Başbakanın Sünni ve Meclis Başkanının Şii olması kararlaştırılmış, mecliste koltukların dağılımında ise Hristiyanlar lehine 6/5 oranı kabul edilmiştir. Ulusal Pakt ile her ne kadar bağımsızlık için bir uzlaş sağlanmış olsa da, mezhepçi siyasal yapı aynen korunmuş, bu durum da problemlerin sürekliliğine yol açmıştır. Söz konusu dağılım Taif Anlaşması'nda (1989) güncellenmiş ve milletvekili kotalarına ilişkin sayılar değiştirilerek bugünkü halini almıştır. Lübnan'ın hem kendi iç siyasetinde hem de bölge ve bölge dışı ülkelerin etkisi ile yaşadığı problemlerin bu yapıdan kaynaklandığı iddia edilebilir. Lübnan bağımsızlığını elde etmiş, ancak temel siyasi yapısını Fransızlardan aldığı şekli ile korumuş, dolayısıyla bu yapıdan kaynaklanan problemleri de günümüze dek taşımaya devam etmiştir (Özdemirci, 2017).

Lübnan'da siyasi partiler Batı demokrasilerinden çok ayırdır. Lübnanlı siyasi partilerin bir ideolojisi, herhangi bir parti programı ve gelecekteki yapılacaklar listesi veya hedefleri yoktur. Taraflar arasındaki farklar, kendilerinin işaret ettiği gibi, ancak çok küçük farklılıklara açık değildir. Her parti, belirli bir mezhebin siyasi mekanizması, yani sektördeki liderin siyasi aracıdır (Çiyan, 2007: 171). Hükümet, Parlamento ve kamuoyunda temsilin mezheplere dayandığı Lübnan'da topluluklar büyük ölçüde otonomdur. Medeni hukuku ve sosyal yaşamı kendileri düzenlerler. Öte yandan devlet sadece güçlü bir unsur değil, sadece bir hakemdir (Kor, 2006: 45). Siyasi durumun dini

ve mezhepsel farklılıklara uygun olarak belirlenmesi ve şekillendirilmesi Osmanlı döneminde başlamış ve Fransız manda döneminde daha da gelişmiştir (Bozarslan, 1976: 63). Lübnan’da mezhep anayasal sistemde çok önemli bir yer edinse de ardındaki aile bağları da bu sistemi etkileyen önemli bir unsur olmuştur.

Lübnan’da demokratik bir sistem için gerekli olan çok partili ve çok boyutluluk vardır. Lübnan’daki partiler Falanjist partide ve Ermeni partilerinde olduğu gibi ırksal, sosyalist ve liberal partilerden din açısından birbirinden farklıdır. Siyasi sistem, siyasi parti ve ideoloji değil, din ve etnik grup temelinde kurulduğundan, önemli kararlar ancak ortak anlaşma ile yapılabilir (Birdişli ve Berber, 2012: 25). Lübnan’daki Hristiyan siyasi partiler genellikle muhafazakâr ve sağcı olmakla birlikte, Müslüman partiler ılımlı ve solcudur (Bozkurt, 2010: 45). Siyasi partilerin görüşlerindeki bu farklılık toplumun birbirine düşmesine neden olmaktadır. Özellikle Türkiye’den de bildiğimiz sağcı ve solcu kavramları, yaşam kalitesini etkileyecek düzeyde sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Görüşlerin birbirinden farklı olması, çok farklı medeniyetleri bir arada bulunduran Lübnan için büyük sorunların başlamasına neden olmaktadır.

Dürzi topluluğunun en önemli kısmı ilerici Sosyalist partidir. 1949 yılında Kemal Canbolat tarafından kurulmuştur. Parti adına “sosyalist indeki” kelimesinin şaşırtıcı bir özelliği vardır. Çünkü parti bir ideolojiden ziyade feodal bir aileye dayanmaktadır (Bozkurt, 2010: 48). Bu durum, Lübnan’daki siyasetin gerçeği yansıtmadığını, tamamen çıkarlar üzerinden halkı kandırmaya yönelik olduğunu göstermektedir.

Partinin amacı, sosyal adalet, özgürlük ve barışı yüceltecek gerçek bir demokrasi temelinde toplum yaratmaktır. Parti aynı zamanda Arap milletinin bir parçası olarak Lübnan açısından bir Pan-Arap’tır. Kuruluşundan bu yana, parti feodal ve sınıf başlıklarının kaldırılması, basın özgürlüğü, sağlık hizmetlerinin kamulaştırılması, işsizlik sigortası, tarım kooperatifleri ve serbest eğitim için çaba sarf etmiştir. Sloganları ise, “Herkes ekmek, herkese iş, eğitim, özgürlüktür” (Odeh, 1986: 161-162). 1977 yılında Kemal Canbolat’ın öldürülmesinin ardından oğlu Valid Canbolat partiyi devralmıştır. Geçmişten günümüze çıkarlarının sık sık değişmesiyle tanınan parti, 2004

yılına kadar Şam'a yakın ve ardından Suriye karşıtı bir politika izlemiştir (Kor, 2009: 81-82). 2005 seçimlerinde 16 Milletvekili olan parti, 2009 seçimlerinde 5 Milletvekili kaybetmiş ve 11 milletvekili çıkarmıştır (Bozkurt, 2010: 49).

Lübnan Cumhuriyeti anayasası içerisinde demokratik, eşitlikçi ve parlamenter bir demokrasi kavramları yer edinmiştir. Ancak Lübnan'ın geçmişine ve şuan ki durumuna bakıldığında demokratik bir ülke olmadığı açıkça görülmektedir. Ülkedeki demokrasiyi engelleyen en önemli faktör başbakan, meclis başkanı ve cumhurbaşkanı olabilmek için belirli mezheplere ait olmanız gerekmektedir. Teoride anayasa içerisinde seçme seçilme hakkından, eşitlikten bahsedilmiş olsa da pratikte bu mümkün olmamıştır. Örneğin, Müslüman olan birinin cumhurbaşkanı olma imkanı yoktur. Lübnan'ın demokratik bir yapıya sahip olamamasının temel nedenini bu tarz uygulamaların yürürlükte olmasıdır. Sadece iç karışıklıklar değil, dış etkiler de Lübnan demokrasisi üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Lübnan içerisinde oluşturdukları etnik ve dini çeşitlilik çatışmaların sadece Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında olmaktan çıkarmış, günümüzde ülkedeki Şiiler ile Sünniler üzerine de sıçramasını sağlamıştır.

4.2. Toplumsal Yapının Lübnan Demografik ve Jeopolitik Yapısına Etki

Lübnan'ın etnik kökenine bakıldığı zaman homojen bir yapının ortaya çıktığı görülmektedir. Aynı durum dil yapısını da kapsamaktadır. Arapların dışında kalan tüm kesimler toplumun içerisinde kendilerini entegre etmeyi başarmıştır. Lübnan genelinde başka bir dil ile eğitim verilmesi ya da farklı kültürel haklardan bahsedilmesi pek de mümkün bir durum değildir. Toplumu oluşturan din kesimleri açısından da böyle bir hak talebinde bulunmak mümkün olmamaktadır. Hristiyanlara bakıldığında farklı mezheplere ait farklı özerk kiliselerin olduğunu söylemek mümkündür. Müslümanlar söz konusu olduğunda da Şiilik ve Sünnilik mezhepleri ön plana çıkmaktadır. Bunların yanında İslam dinine bağlı ve farklı yorumlara sahip olan azınlıkların da yine mezhep olarak Lübnan'da kendilerine bir yer bulduklarını söylemek gerekmektedir. Genelde Hristiyanlar için Lübnan farklı bir yaşam alanıdır çünkü Hristiyanların pek çoğu ibadetlerini Arapça olarak yapmaktadır (Armaoğlu, 1991: 494). Lübnan'da toplumsal olarak çeşitliliğin fazla olması önemli göç yolları üzerinde bulunmasından

kaynaklanmaktadır. Göçler sebebiyle toplumların ülkeyi temsil ettiği oranları devamlı değişmektedir. Bu durum demografik yapının aktif olmasına ve jeopolitik konumunun bundan etkilenmesine neden olmaktadır.

Lübnan'daki siyasal yapılaşmaya bakıldığında mezhepsel ve kültürel farklılıkların ortaya çıktığını söylemek gerekmektedir. Bir yanda ekonomik gücü ellerinde bulunduran aileler, bir yanda da mezhepsel olarak desteklenen aileler karşımıza çıkmaktadır. Farklılığın söz konusu olduğu siyasi yapılanmalara bakıldığında sosyal alanlarda da farklı özerkliklerden bahsedildiği görülmektedir. Bu nedenle de eşitlik ilkesine uygun bir hareket benimsenememektedir. Bu duruma bir örnek vermek gerekirse Şiiler Lübnan'da sayıca fazla bir grubu temsil etmektedir. Ancak, siyasette Şiilerin Sünnilere göre daha başarısız oldukları görülmektedir. Aynı zamanda Şiilerin bir yandan ekonomik ve sosyal alanda da geri kaldıklarını söylemek gerekmektedir. Söz konusu Ulusal Pakt olduğu zaman Şiilerin Meclis Başkanı olma hakkı vardır. Aynı şekilde sayıca üstün oldukları için meclisteki söz hakları da fazla olacaktır. Ancak, Şii birinin başbakan ya da cumhurbaşkanı olması mümkün değildir. Böyle bir durumun oluşabilmesi için tüm sistemin değiştirilmesi gerekmektedir (Şöhret, 2012, s.100). Ülkede anayasal sistemde eşitsizlik hakim olduğu görülmektedir. Bu durum toplum içinde tepkilere yol açmakta ve siyasi istikrarsızlığı ortaya çıkarmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL ÇATIŞMALARIN LÜBNAN DEMOGRAFİK YAPISINA VE JEOPOLİTİĞİNE ETKİLERİ

1958 senesinde bütünüyle hasar alan güçler Şihab'ın cumhurbaşkanlığı döneminde gerçekleştirilen yeniliklerle az da olsa yeniden düzelmiştir. Fakat 1965'ten sonra ve 1970'lerin başlarına doğru Lübnan'ı git gide zora sokan hadiseler gerçekleşmeye başlamıştır. Süleyman Franjiye'nin cumhurbaşkanlığına denk gelen bu dönem, gerek iç gerekse dış güçlerin ülkedeki kargaşayı alevlendiren tesirlerinin birleşerek süregeldiği bir süreç olmuştur (Bozkurt 2010, 79). Toplumsal olaylar, bilhassa savaşlar, iç savaşlar, devrimler, darbeler, isyanlar ve karşı darbeler aniden ortaya çıkmazlar. Toplumsal olaylarda aynı, doğa olaylarına benzerler belli bir birikim sonucu oluşurlar. Bazı zaman, toplumsal patlamaları alevlendiren bir hadise o patlamanın asıl sebebi gibi görülebilir. Fakat bu, yanıltıcı bir görünümdür. Sebepmiş gibi görünen o hadise, gerçekte belli bir birikim neticesinde gerçekleşmiş bir başlangıçtır. Kısaca bardağı taşıran son damladır (Bozarslan, 1976: 179).

Ortadoğu ülkeleri savunmasız bölge içinde bulunmaktadır. Savunmasız bir bölge olan Avrasya ve deniz bölgesi güç merkezleri tarafınca sürekli bir kuşatma altındadır. Savunmasız bölge ülkeleri az gelişmişlik ya da geri kalmışlık sebebiyle hedef ve potansiyel kriz bölgeleri haline gelmiştir. Ortadoğu'nun bitmek bilmeyen savaş ve çatışmalara ev sahipliği yapmasının sebebi, büyük güçlerin kuşatma teorisi çerçevesinde hareket etmesi olarak açıklanabilir.

Kuşatma teorisi göz önüne alındığında Lübnan'ın coğrafi konumu gereği gücü elinde bulunduran ülkelerin hedefi olduğu görülmektedir. Jeopolitik durumu Lübnan üzerinde her an yeni planların oluşmasına neden olmaktadır.

Lübnan'ın siyasi, iktisadi ve toplumsal yaşamı görüşleri etrafında şekillenmiştir. Çünkü "Lübnanlılık" hüviyeti ve müşterek sosyo-kültürel değerler yerine akrabalık, topluluk ve görüş bağları hüviyete etki eden asıl sebepler olmuştur. 19.

asırdan beri dış güçlerin zati menfaatleri eşliğinde Lübnan içerisindeki değişik aileleri ve toplumları birbirlerine muhalif olarak kullanmaları sonucu temelli hasımlığını tohumları yeşermeye başlamış ve bu tohumlar 1975 senesinde meyvelerini vermiştir (Kor, 2006: 31). Özgürlüğünü kazanan Lübnan, iktisadi olarak çok gelişim göstermiş ve hızlıca bölgedeki devletler içerisinde ferah yaşam mertebesine ulaşmıştır. Başlıca 1948 ve 1967 Arap-İsrail Muharebeleri sırasında iş çevreleri gözlerini Lübnan'a dikmiştir ve bu hadise ülke iktisadına can vermiştir (Yılmaz, 2004: 194).

Ortadoğu'da ve Lübnan'da gerçekleşen savaşlar, Lübnan jeopolitik yapısını, demografik, ekonomik, sosyo-ekonomik, politik yapısını olumlu yönde etkilememiştir. Bu savaşların etkileri bundan sonra işlenecek bölümlerde detaylı bir şekilde değerlendirilecektir.

5.1. Arap-İsrail Savaşlarının Lübnan Demografik Yapısına ve Lübnan Jeopolitiğine Etkisi

II. Dünya Savaşından sonra Orta Doğu bölgesinde Filistin topraklarının bölünerek 15 Mayıs 1948'de İsrail Devleti kurulmuştur. Bu dönemde Filistin'de yaklaşık 1.250.000 Arap ve 650.000 Yahudi bulunmaktaydı (Kaştan, 2012: 1800) İsrail Devleti kurulması Arap dünyasında geniş bir yankı uyandırmış ve bunun sonucunda İsrail ile Arap ülkeleri arasında çatışmalar başlamıştır. Bu çatışmalar ve savaşlar 1948 yılında başlamış ve 1956, 1967, 1973, 1982 yıllarında da farklı bölgelerde devam etmiş ve çoğundan İsrail zaferle ayrılmıştır.

Müslümanlar içinde 1948,1967 Arap-İsrail savaşında Lübnan'a sığınan 360 bin Filistinli de bulunmaktadır. 1980 yılına gelindiğinde yapılan nüfus sayımına göre Lübnan'da Hristiyan nüfus %40'a inmiş, Müslüman nüfus ise %60'a çıkmıştır (Gönlübol-Ülman, 1977: 310; Armaoğlu, 1984: 510,729). Bu sayede ülke içerisindeki Müslüman toplumların gücü artmıştır. Lübnan'daki Hristiyan nüfus ise bu durumu tersine çevirebilmek için Filistinliler aleyhinde çalışmalar yapmaya başlamıştır.

Lübnan'ın sınırlarına bakıldığında İsrail ve Filistin ülkelerine komşu olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu ülkelerle ilgili sorunlardan doğrudan etkilenmiştir. İsrail

bağımsızlığını ilan ettikten sonra bölgedeki varlığını garanti altına alma adına saldırılarda bulunmuş ve bunun sonucunda kendi ülkesinden kaçan Filistinliler gruplar halinde güney Lübnan'a yerleşmiştir. Bu saldırılardan sonra Filistinli gruplar İsrail'e karşı mücadelede Lübnan'ı bir üs olarak kullanmışlardır. Filistinli nüfusun Lübnan'da fazla olması ve Filistinlilerin İsrail'e karşı saldırıları sonrasında Lübnan İsrail tarafından hedef haline gelmiştir. İsrail Lübnan'dan ülkesindeki Filistinlileri kontrol altında tutmasını istiyordu. Bunu başaramaması sebebiyle İsrail 1982 yılında İsrail'e saldırmıştır. Saldırının başarıya ulaşması sonrasında Güney Lübnan'daki Filistinli grupların bir kısmı ülkenin kuzeyine doğru göç etmiştir. Bir kısmı da yakın çevredeki ülkelere olan Suriye, Ürdün ve Irak'a göç etmiştir. Günümüzde Lübnan'da 392 bin Filistinli yaşamlarını sürdürmektedir. Bunlardan 225 bini birleşmiş milletlerin mülteci kamplarında yaşamaktadırlar (Bilgili, 2006: 57).

Lübnan nüfusunun günümüzdeki yapısına bakıldığında ülkede çok sayıda Filistinli mültecinin bulunması siyasi, ekonomik ve sosyal sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Lübnan'daki nüfusu içerisinde ciddi rakamlara ulaşması demografide meydana gelen değişimi gözler önüne sermektedir. Yapılan göçler Lübnan içerisinde dini ve mezhebi yapıdaki oranları değiştirmiştir. Ülkedeki Hristiyanlar grubun oranı düşmüş ve Müslüman grubun oranı yükselmiştir. Bu göçler ülke içindeki siyasette Müslümanların kuvvetlenmesini sağlamıştır. Eski gücüne ulaşmak isteyen Hristiyan toplumu Filistinlilerin ülkeden çıkartılması için baskı oluşturmuşlardır. Göçmenlerin ülke ekonomisinde meydana getirdiği değişiklikler Lübnan'ı zor durumda bırakmıştır. Hükümet nüfusun ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelmiştir. Ayrıca Göçmen nüfusun yarattığı kaos ortamı ülke içerisinde birtakım çatışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum turizm, ticaret ve bankacılık sektörlerinde önemli değer kaybına sebep olmuştur. Özetlersek Arap-İsrail savaşları Filistinli göçmenlerle ülke demografisini değiştirmiş ve bu değişiklik Lübnan halkı arasında çatışmalara yol açmıştır. Bu durum ülke ekonomisini baltalamış ve siyasi istikrarsızlığa yol açmıştır. Arap-İsrail savaşların öncesindeki Lübnan jeopolitiğinin değeri ile günümüzdeki değerini kıyasladığımızda ülkenin prestijinin ne denli azaldığı görülmüştür.

5.2. İç Savaşların Lübnan Demografik Yapısına ve Jeopolitiğine Etkisi

Lübnan'daki siyasi, ekonomik ve sosyal hayat mezhep üzerine kurulmuştur. Lübnanlı olma bilinci ve kültürel değerler yerine, aile bağları ve mezhep ilişkileri, kimliğin ana unsurları haline gelmiştir. 19. yy'dan itibaren, Lübnan'daki farklı aileleri ve toplulukları kendi çıkarları doğrultusunda kullanan yabancı güçlerin bir sonucu olarak ebediyen sürecek düşmanlıklar meydana getirildi; o zamanlar meydana getirilen bu düşmanlıklar, 1975'te bir iç savaş olarak sonuçlanmıştır. Lübnan politikasında mezhepsel temsilin temeli 1932 nüfus sayımıdır (El-Solh, 2004).

Zaman içinde nüfusun değişen dengeleri, özellikle politik ve ekonomik yaşamda temsil toplulukları arasında büyük bir rahatsızlığa neden olmuştur. Müslümanlar seçim yasasını, Lübnan parlamentosunda eşit temsil hakkına sahip olmayı, kamusal alanda ve askerlik hizmetlerinde daha fazla yer almak konusunda sürekli ısrar ederken, Maruniler ise bu isteği kabul etmemiştir. Batı yanlısı politikaya sahip olan Maruniler, kendilerini toplumun diğer kesiminden üstün görmüştür. Yönetimdeki avantajlı konumunun bozulmaması adına mevcut sistemin değişmesine karşı çıkmışlardır. Böylece, siyasi yollarla taleplerine ulaşamayan taraflar, aralarındaki çatışmaları silahlarla çözmeyi tercih etmişler ve 1970'lerden beri hızla silahlanmaya başlamışlardır (Abu Arz, 2005).

Silahlı partileri durdurması ve İç Savaşı önlemesi beklenen hükümetler bunu yapamamaktadırlar. Uzun süre yönetimde kalmaması ve bunun siyasi istikrarsızlığa yol açması sorunlara çözüm bulmayı zorlaştırmaktadır (Firro, Kasis, 2003). İç Savaşı önlemek adına önemli bir güç olan ordu, Fransızlar tarafından zamanında bir tür polis örgütü olarak bilinçli bir şekilde zayıf olması sağlanmıştır. Bununla beraber, tarafların kendi milis güçlerini oluşturduğu bir ortamda, ordunun aktif bir rol üstlenmesi mümkün değildir. Var olan ordu mezhepsel yapıya göre kurulduğu için kaos ortamında savundukları mezheplerin ordularına katılmışlardır (Salem, Ellie A, 1995).

Lübnan ekonomisi akan yabancı yatırımlarla hızlı bir büyüme elde etmiş olmasına rağmen, bu hızlı büyüme haksız sosyal, sektörel ve bölgesel kalkınma meydana getirmiştir (Richard, 1999). Ülkede biriken büyük bir servet olduğu halde,

bunun paylaşımında birtakım adaletsizlikler yaşanmıştır. Hristiyanlar ülkede zengin bir sınıf oluştururken Müslümanlar ise daha çok orta ve düşük gelir grubunda olmuşlardır. Hristiyanların çıkarları doğrultusunda hareket ederek ülkedeki diğer grupları ötelemesi tepki görmesine neden olmuştur. Artan bu tepkiler zamanla iç savaşa dönüşmüştür.

Kara Eylül olaylarından sonra, Ürdün'den ayrılmak zorunda kalan binlerce Filistinli nüfus Lübnan'a göç etmiştir. Sünniler ve Dürziler Filistin mücadelesini desteklerken, özellikle Maruniler ve Şiiler Filistinlilere karşı çıkmıştır (Diab, Hassan N, 2007). Taraflar düşünceleri arasındaki bu ayrım ileriki yıllarda ülke içerisinde bir iç savaş meydana getirmiştir.

Lübnan içinde bulunduğu coğrafyadaki Arap-İsrail savaşlarından ve Arap milliyetçiliğinden olumsuz yönde etkilenmiştir. Bu olaylar ülke içerisindeki Hristiyan-Müslüman mücadelesini körüklemiş ve ülkeyi iç savaşa sürüklemiştir. 1980'li yıllarda İran Devrimi ve İran-İrak savaşları aynı dine mensup Şii-Sünni gün yüzüne çıkmasını sağlamıştır. İç savaş sırasında İsrail, Hristiyanları amaçları doğrultusunda kullanırken, Suriye ise sık sık değiştiği ittifaklar yoluyla ülkedeki etkisini koruma altına almaya çalışmıştır (Salem, Ellie A, 1995). Sonuç olarak, Lübnan'daki var olan çatışmalar görünürde bir iç savaş olarak anlaşılrsa da, bölgede emelleri olan güçlerin kendi çıkarları doğrultusunda ülke içi dengeleri değiştirme çabasıdır.

İç savaşın götördükleri çok ağırdır. 144.000 üzerindeki kayıplara ek olarak, 17.000 kişi kaybolmuş ve 13.000 kişi sakat kalmıştır 184.000 de yaralının olduğu tahmin edilmektedir. Ülkeden ayrılan kişi miktarı 990.000'e çıkmıştır. Çoğunlukla İsrail'in saldırdığı güneyden 600.000 ila 900.000 kişi ülke içinde taşınmaya zorlanmıştır. Lübnan ekonomisini zor duruma sokan iç savaş, ülkeye 80 ila 160 milyar dolar arasında mal olduğu tahmin edilmektedir (Kor, 2009: 65). Bu zarara sebep olan iç savaşın dini bir savaş olmadığını, sosyo-ekonomik sebeplere dayandığı görülmektedir. İç savaş Lübnan siyasetinin mezheplere dayanması nedeniyle dini bir anlam kazanmıştır (Turan, t.y: 389). Ülke içerisindeki kaos ortamında halk ikiye bölünmüştür ve bir taraf seçmek zorunda kalmıştır. Lübnan tarihten beri bu gerçekliğin açıkça yaşandığı yer olmuştur. Savaşın nedenleri, inanç faktöründen ziyade dış güçlerin azınlıkları kullanarak sömürge politikalarını yürütmesinde aranmalıdır.

5.3. Arap Baharı'nın Lübnan Demografik Yapısına ve Lübnan Jeopolitiğine Etkisi

Arap Baharı Ortadoğu'da baskıcı ve otoriter hükümetlere karşı son dönem halk hareketlerini göstermek ve süreci demokratikleşme dalgası olarak ifade etmek için kullanılır (Duran ve Özdemir, 2012). Bu kapsamda sosyal medyada gerçekleştirilen protesto ve gösteriler ve konuyla ilgili araştırmalar Arap Baharı ve Arap Kışı, Arap Uyanışı, Arap İsyanı, Arap Devrimi gibi adlarla da dile getirilmektedir. Halk hareketleri birinci olarak Tunus'ta Muhammed Bouzazi'nin kendini yakmasıyla başlamıştır. 18 Aralık 2010'dan itibaren başlamış olan mevcut halk hareketleri Tunus ve Mısır'da ihtilallerle neticelenmiştir. Lübnan'da ise 2011 sonbaharında Kaddafi rejimini yıkan bir iç savaşa sebep olmuştur (Doğan ve Durgun, 2012). Arap baharı gerçekleşmeden önce Ortadoğu bölgesine bakıldığında işsizlik, gelir dağılımındaki dengesizlikler, enflasyonla birlikte yaşam standardının düşmesi, yolsuzluklar, ifade özgürlüğünün olmayışı gibi sorunlar göze çarpmaktaydı. Bu durum toplumun bir kesiminde tepkilere neden olmuş ve bu tepkiler tüm Arap dünyasında ortak ses olmuştur.

Ortadoğu'nun geneli için esas belirleyici kuvvetin askeri yapı olduğu fark edilmektedir (Tan, Belli ve Aydın, 2012). Arap dünyasındaki ülkelerin kültürel, ekonomik ve politik anlamda benzer özelliklere sahip olması Arap Baharına yönelik tepkilerin de farklılaşmamasına neden olmuştur. Arap Baharına yönelik tutumları, geleneksel dış politika yaklaşımlarını belirleyen başlıca faktörler belirlemiştir. Arap isyanları karşısında Körfez bölgesinde yer alan ülkelerinin genel politikası rejimi değiştirmek değil, bazı yenilikler yaparak halkı yatıştırmak ve mevcut yönetimini elde tutmak olmuştur. Körfez ülkelerinde zaman ilerledikçe Arap Baharının olumsuz etkileri artarken Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile Katar refah seviyelerini yükseltmiş ve bu durumdan karlı çıkan iki Arap ülkesi olmayı başarmıştır (Ataman ve Demir, 2012).

Arap Baharında halk demokrasi, özgürlük ve reform istemiştir. Lübnan içerisindeyse buna benzer bir ayaklanma meydana gelmemiştir. Lübnan yönetiminde zorbalıkların olmaması bu isyanların çıkmamasında önemli bir etken olmuştur. 2015 yılında Lübnan'da meydana gelen çöp krizi bazı otoritelerce Arap Baharı kapsamında değerlendirilmektedir. Atıkların toplanması için yapılan ihalelerde yolsuzluk yapıldığı

iddiası halkın tepkisini çekmiştir. Yapılan protestolar olaya siyasi bir boyut kazandırmıştır. Lübnan hükümeti bu olaydan sorumlu tutulmuş ve Arap baharında sıklıkla kullanılan ‘halk rejimin değişmesini istiyor’ sloganlarının atılmasına neden olmuştur (www.hurriyet.com.tr, 2018). Ülkedeki atık konusunun bu denli büyüyen rejim tartışmalarına yol açmasının en büyük nedenlerinden biri Ortadoğu bölgesindeki Arap Baharının yaratmış olduğu psikolojik etki olmuştur.

Ülke siyasetindeki istikrarsızlıklar, güvenlik problemleri bölgedeki turizm faaliyetlerini önemli ölçüde etkilemektedir (Ataman ve Demir, 2012). Lübnan ekonomisi büyük olmaması ekonomide belirli sektörlerdeki faaliyetlerin önemini artırmaktadır. Ticarete önemli olduğu ekonomide, turizm gelirleri ve yurt dışında varlığını sürdüren çok sayıda Lübnanlı tarafından sağlanan yabancı transferler önemli bir yere sahiptir. Arap Baharından önceki dönemde yani 2010 senesinde 2,168 milyon kişiye ev sahipliği yapan ve 7,861 milyar \$ gelir elde eden Lübnan, ülkede yaşanan gerilimler nedeniyle 2011 senesi turist miktarında (%23.66) ve elde edilen gelirlerde (%16.74) ciddi bir azalma görülmüştür. Lübnan’ın turist miktarı ve turizmden elde edilen gelirlerdeki azalış 2012 ve 2013 senelerinde de devam sürmüştür (Kaymakçı, 2012). Lübnan Arap baharından fazla etkilenmese de komşu ülkelerdeki iç karışıklar dolaylı yönden ekonomisini etkilemiştir. Her an çatışmaların Lübnan’a sıçrayacağı düşüncesi ülkenin güvenilirliğini sarmış bu da turizmi olumsuz yönde etkilemiştir. Dolayısıyla ülke ekonomisi bundan önemli bir yara almıştır.

5.4. Refik Hariri Suikastı’nın Lübnan Demografik Yapısına ve Jeopolitiğine Etkisi

1992’de Başbakan olan Refik Hariri, tüm gücünü Batı ve ABD’nin yardımıyla Lübnan’ın tekrardan kendini toparlamasına harcamıştır. Devlette enflasyondaki düşüşü ve gelir adaletsizliğini azaltmak için çaba sarf etmiştir (Bozkurt 2010, 98). Başbakan Hariri 14 Şubat 2005’te öldürüldüğünde, ABD ve destekçileri hemen Suriye’yi suçlamaya başlamışlardır. 4 Nisan 2005 tarihinde, ABD’nin talebi üzerine, acilen toplanan BM Güvenlik Konseyi, karar 1595 geçmiş ve Detlev Mehlis ile bir Alman yargıç ile suikastı araştırmak için uluslararası bir İnceleme Komisyonu kurulmuştur.

Mehlis ilk olarak görevde olanların suikast sırasında tutuklanmasını istemiştir. Bununla yetinmeyen Mehliş, suikast için Suriye'yi hiçbir kanıt olmadan suçlamıştır (Bozkurt, 2010: 101).

Refik Hariri 14 Şubat 2005'te suikast sonucu öldürülmesinden sonra Lübnan halkı buna tepki olarak sokaklara dökülmüştür. Lübnan'ın ulusal simgesi olan sedir ağacı bu gösterilerin simgesi olmuştur. Bu toplumsal hareket Suriye'nin Lübnan'dan çekilmesini sağlamıştır. 8 Mart 2005'te Hizbullah'ın liderliğinde yaklaşık yarım milyon insanın Suriye yanlısı gösterilerinden sonra, 14 Mart 2005'de 1 milyonun üstünde insanın protestolarıyla, "özgürlük, egemenlik, bağımsızlık" sloganlarıyla zirveye ulaşan "Sedir devrimi" gösterileri, savaşlarla, işgallerle parçalanmış bir ulusa, en azından ulusun bir kısmına bir süreliğine de olsa bir birliktelik ruhu aşıladı. Özellikle Sünniler, Hristiyanlar, Dürziler ve Hizbullah -Suriye yanlısı olmayan bazı Şiiler arasında bir birlik duygusu yaratmıştır. Lübnan siyasi tarihindeki katılım anlamıyla en büyük protesto olmuştur. Ancak Suriye yanlıları ve özellikle Hizbullah tarafından bir ABD oyunu şeklinde resmedilmiştir. Ülkedeki bölünmüşlüğü tamamıyla telafi edecek devrimsel bir nitelik taşımamaktadır. Bununla birlikte 6 milyon civarında nüfusu olan bir ülkenin yaklaşık dörtte birinin Hariri suikastı sonrası sokaklara dökülüp dış müdahaleye, Suriye varlığına hayır diyebilmesi, uluslararası kamuoyunu kurumlarıyla harekete geçirebilmesi sonuçları itibariyle bugün ve yarın için önemli bir dönemeçtir (Kağnıcıoğlu, 2011).

Refik Hariri suikastı yeni bir Lübnan'ın meydana gelmesine yol açmıştır. Zamanlama itibariyle gözler Şam'a döndü, öfke büyüktü. Şamdaki muhalifi gruplar bir araya gelmiş, Suriye askerlerinin çekilmesi gerektiği konusunda görüş bildirmişlerdir. Buna karşın Hizbullah'ın başını çektiği Suriye yanlıları Şam'la safları sıklaştırmıştır 8 Mart'ta büyük bir gösteriler düzenlenmiştir. Suriye karşıtları ise 14 Mart'ta yani suikasttan bir ay sonra şehitler meydanında toplandı. Bu gösterilerle beraber iki siyasi blok ortaya çıktı. Lübnan artık siyasi olarak ikiye bölünmüştür. Bu suikast Suriye'nin Lübnan'dan çekilmesine yol açmıştır. Diğer bir etkisi de Hizbullah'ın silahlarını yeniden gündeme getirmek olmuştur. Bu silah sorununu ise siyasi suikastların tekrarı, uluslararası mahkemenin kuruluşu, 2 siyasi blok yani 14 mart ve 8 Mart'ın ortaya çıkışı

izledi. Aynı yılın Nisan ayında Suriye son askerini de Lübnan'dan çekerken, bu iki grup arasındaki tansiyon da yükselmiştir (www.dunyabulteni.net, 2019). Ülkede siyasi istikrarsızlık hakim olmuştur. Lübnan hala suikastın etkisi altında ve Refik Hariri suikastının ardından doğan hem siyasi, hem de ekonomik alandaki sıkıntılar, bugün de varlığını sürdürmektedir. Lübnan yeniden şekillenirken, taraflar arasındaki ayrım da büyümektedir.

Hariri suikastından sonra Lübnan'ın içinden ve dışından gelen baskılara direnemeyen Suriye Hükümeti, 27 Nisan 2005'te ordusunu Lübnan'dan geri çekmiş ve bu sayede Suriye'nin Lübnan işgali son bulmuştur (Akkan, 2009: 76). Mayıs 2005'te, Suriye varlığı olmaksızın 30 yıl içinde ilk kez genel seçimler yapılmış ve Refik Hariri veliahdı Saad Hariri liderliğindeki Suriye karşıtı grup zafere ulaşmıştır (Akkan, 2009: 76-77). Lübnan içerisinde etnik ve dini topluluklarının sayısının fazla olması ülkede çoğu kez sorun yaratmıştır. Suriye'nin çekilmesiyle oluşturulan istikrar ortamı kısa süreli de olsa göçmenlerin sayısını azaltmıştır.

5.5. Suriye İç Savaşının Lübnan'ın Demografik Yapısına ve Jeopolitiğine Etkisi

Suriye etnik ve mezhepsel olarak heterojen bir ülkedir. Bu heterojenliğin temeli, ülkenin tarih boyunca farklı dinlere, ırklara ve mezheplere ev sahipliği yapmasından gelmektedir. Suriye'de meydana gelmiş olan iç savaş sonucunda orada yaşayan 4 milyonu aşkın kişi farklı ülkelere göç etmek durumunda kalmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) açıklamış olduğu verilere bakıldığında günümüzde 1,1 milyonu aşkın Suriyelinin Lübnan sınırlarına sığındığı görülmektedir. Lübnan'ın verilerine göre ise bu sayı 1,5 milyonu geçmiştir (ORSAM, 2011).

8 Mart Bloğunun başı olarak kabul edilen Hizbullah, ilk olarak 2011 senesinde Suriye'de başlayan rejime göstermeden destek vermiş, 2013 senesinde ise direkt olarak Esad rejimini desteklemiştir. 14 Mart Bloğu ise bu durumun Lübnan'a zarar vereceğini söylemiş ve bu duruma direkt olarak karşı çıkmıştır. Siyasilerin kendi aralarında fikir ayrılıklarına düşmeleri, iç karışıklıkların Lübnan'a yansımaya neden olmuş, bu durum

ise Şii ile Sünni arasındaki gerilimin giderek artması sonucunu vermiştir. 8 Mart-14 Mart Bloklarının bu çekişmesi siyasete direkt olarak yansımış, Lübnan'da seçimler ertelenmiş ve cumhurbaşkanı seçilememiştir. Lübnan'da yaşanan bu olaylar sonucunda 2,5 sene cumhurbaşkanının seçilmesi mümkün olmamıştır. Her iki taraf da ortak bir aday belirleyememiş, bunun nedeni ise Suriye iç savaşı olarak kabul edilmiştir. Cumhurbaşkanının bir türlü seçilememesi ise siyasetin hiçbir şekilde hareket edememesine neden olmuştur. Yasama ve yürütme aktivitelerinin de hareket edemediği bu dönemde atamalar yapılamamış, ihtiyaç duyulan kararlar alınamamış ve bürokrasi geçerliliğini kaybetmiştir (Özdemirci, 2014).

Suriye'nin iç savaşta olduğu bu dönemin Lübnan'ı bu kadar yakından etkilemesi, cumhurbaşkanının seçilememesi dış etkilerin giderek daha fazla hissedilmesine neden olmuştur. Aynı zamanda ülke içerisinde terör tehditlerinin arttığı da görülmüştür. Adam kaçırmadan, bombalı eylemlere kadar birbirinden farklı terör yanlısı hareket Lübnan'da sıradan bir hal almaya başlamıştır. Suriye'de meydana gelen iç savaşın Lübnan'ı da etkileyeceği düşüncesi topluluklarda ayrışmaların oluşmasına neden olmuş, ayrışmalar daha belirgin hal almıştır. 2013 senesinden sonra IŞİD ve El-Nusra örgütleri Lübnan'a cevap niteliğinde hamleler yapmaya başlamıştır. Suriye'den Lübnan'a doğru hareketlenen eylemler, halkın IŞİD gibi örgütlere katılmalarına neden olmuştur.

Siyasetteki boşluk, özellikle bürokrasinin işlemiyor olması, bir süre sonra günlük hayatı olumsuz bir şekilde etkilemeye başlamıştır. Elektrik ya da su gibi temel ihtiyaçlara ulaşmak oldukça zor bir hal almıştır. Aynı zamanda Lübnan içerisinde çöplerin de toplanmıyor olması halkın protestolara başlamasına neden olmuştur. 2016 senesine kadar da tüm bu sorunlara herhangi bir çözüm önerisi sunulamamıştır.

Filistinlilerin göçünden ders aldığını iddia ederek kampları engelleyen Lübnan, Suriyeli mültecilerin ülkeye kontrolsüz bir şekilde girmesinin önüne geçecek bir önlem alamamıştır. Bu göç hareketi sonrasında ülke genelinde kiraların yükselmesi, ucuz işgücünün artması ve silahlı eylemlerin çoğalması durumları oluşmuştur.

Suriye'deki iç savaşın Lübnan'daki en önemli etkilerinden biri mülteci sorunudur. Çünkü Lübnan'a gelen mülteciler Şii-Sünni dengesini bozmuş, mezhepsel olarak bir kutuplaşma yaşanmasına neden olmuştur. 2016 senesinden sonra mültecilerin ulusal güvenlik sorunu olarak anılmaya başlandığı görülmektedir. Suriye'den Lübnan'a gelen mülteciler sadece Lübnan halkını değil, 1948 senesinde göç etmek zorunda kalan Filistinlileri de olumsuz bir şekilde etkilemektedir.

Yaşanan iç savaş sonucunda Lübnan ile Suudi Arabistan ilişkileri zarar görmüştür. Bunun yanında körfez ülkeleri ile olan ilişkinin de bu durumdan zarar gördüğü bilinmektedir. Hizbullah'ın almış olduğu yanlış karar sonucunda körfez ülkeleri ekonomik açıdan Lübnan'a ambargo uygulamış, bu yaptırımların şiddeti de giderek artmıştır. Turizm açısından da Lübnan yaptırımların hedefi haline gelmiştir. Aynı zamanda Lübnan vatandaşlarının bazıları bu ülkelerde çalıştığı için yaptırımların etkilerinin oldukça fazla olduğunu söylemek gerekmektedir. Lübnan ekonomik açıdan büyük sıkıntılar yaşamaya başlamıştır. Özellikle bu dönem 2013 senesinde başlamıştır. 2013 senesinde GSYİH değerinin yüzde 9,4 oranında bütçe açığı olduğu görülmektedir. 2014 senesinde ise bu oranın yüzde 10,2'ye yükseldiği bilinmektedir. Bunun en önemli nedeninin Lübnan'ın hizmet sektöründe aktif olan bir ülke olmasıdır (ORSAM, 2011).

Ekonomik açıdan sürekli yaptırımların uygulanması ve bütçe açığının artması halkın Suriyeli mültecileri istememesine neden olmuştur. İşsizliğin sürekli artışı, kira fiyatlarındaki yükseliş, kaynakların giderek azalması halkın huzursuzlaşmasına neden olmuş, bu durum ayrıştırmayı giderek arttırmıştır. Halkın sürekli sorunlar ile karşı karşıya kalması ve Suriyelileri dışlaması, Suriyelilerin daha zor şartlar altında Lübnan'da yaşamaya çalışmasına neden olmuştur.

Lübnan'ın içinde bulunduğu durum dış güçlerin Lübnan üzerindeki etkilerini arttırmaya başlamıştır. Lübnan'ın bir devlet başkanının bulunmuyor olması, seçimlerin yapılamaması, terör eylemlerinin giderek artması, ülke genelinde çöplerin dahi toplanamaması kaos ortamının yaratılmasına neden olmuştur. Kaos ortamının oluşması tehdit algısının da artmasında büyük rol oynamaktadır. Bu kaosun da Lübnan sınırları içerisinde giderek arttığı görülmektedir. Suriye'nin gelecekteki kaderi Lübnan'ın

jeopolitik durumunu yakından etkilemiştir. Çünkü Suriye'deki sorun çözülmeden Lübnan'daki sorunun çözülmesi söz konusu olamayacaktır.

5.6. Osmanlı Döneminde Maruni-Dürzi Çatışmalarının Lübnan Demografik Yapısına ve Jeopolitiğine Etkisi

Sultan Selim döneminde Suriye; Şam, Trablus, Halep ve Sayda olmak üzere dört idari bölüme ayrılmıştır. Osmanlılar bu illeri bölgeye tahsis ettikleri valiler aracılığıyla yönetmiştir. Ancak Lübnan'daki iktidar yöneticilerinin özerkliğine çok fazla dokunulmamıştır (Bozkurt, 2010: 59). Maruniler kişi sayısı olarak fazlalık gösterse de Osmanlı, Dürzi ailelerini bölgeye atamıştır (Kor, 2006: 26). 1516 senesi ile 1697 senesi arasında Maanlar, 1697 senesi ile 1841 senesi arasında Şihabiler yönetimi üstlenmiştir (Hüseyin, 2001).

Lübnan coğrafyasında Maruniler ve Dürzilere arasında çeşitli sebepler yüzünden yaşanmış olan çalkantılara engel olmaya çaba gösteren Osmanlı'nın ve aynı vakitte beş büyük Avrupa Devleti ile aynı menfaatleri vardır. Cebel bölgesi doğal yapısı açısından yönetimi zor bir yerdir. Her biri bir yayla olan yerleşme yerlerinin birbirleriyle ve büyük şehirlerle bağlantısı zayıftır. Gerek doğal yapı gerekse tarihi geçmişin bir neticesi, var olan toprak ve mezhep kavgaları bölgede merkezi ve etkili kuvvetli bir yapının kurulmasını zorlaştırmaktaydı. Geçmişten günümüze devamlı olarak anlaşmazlıklara şahitlik eden ve zaman zaman iç savaşlarla mücadele etmek zorunda kalan Cebel'in problemlerine çözüm bulmak üzere yapılan görüşmeler neticesi varılan uzlaşmanın sonucu Lübnan'ın idaresine özgü bir Nizamname çıkartmıştır. Lübnan'da etkili bir yönetim oluşturmak ve güvenliği sağlamak adına 1864 ve 1871'de de Nizamnameleri çıkartılmıştır (Akarlı, 1981). Din ve mezhep üzerine var olan sorunlara bir de ekonomik problemler eklenince halk içerisinde huzursuzluk çıkmıştır.

Osmanlıların genel politikaları doğrultusunda bölge, tüm dinlerin ve kültürlerin özgürce kullanılabileceği çok özerk bir yapıya sahiptir. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam bu bölgede ya da yakınında hayat bulmuştur. Var olan inançların kendi öğretileri zamanla farklı yorumlanarak ayrıışmışlardır. Bu durum dini ve mezhepsel zenginliğe yol sebep olmuştur (Bağlıoğlu, 2006). Kilise ile Maruni ve Dürzilerden oluşan ortak idare

bölgedeki kaos ortamını kaldırmış ve belirli bir sistemin benimsenmesini kolaylaştırılmıştır. Hükümet Marunilerin bölge içişlerine karışması ve Fransa'yı öven duyurular yapması sebebiyle Maruni Kilisesinin bölgedeki yetkisi azaltılmaya çalışılmıştır (Akarlı, 1981). Osmanlı Devleti'nin gücünü yitirmeye başlaması bölgedeki etkinliğini azaltmıştır. Bu durumda bölgedeki etkinliğini sürdürebilmesi için Lübnan'daki kiliseye ve Fransa'ya karşı dikkatli olması gerekmiştir.

19. yüzyıldan beri Lübnan, Fransız ve İngiliz imparatorluk rekabetine tanık olmuştur. Bölgedeki azınlıklar, Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkmaya yönelik Batı girişimlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır. 1841, 1845 ve 1860 yıllarında, Batılı güçlerin kışkırttığı mezhepsel düşmanlık, Dürzi ve Maruniler arasında çatışmalara yol açmıştır. İlk ayrılık 1842'de gerçekleşti ve Osmanlılar" emirlik " sisteminden bölge çifte kaymakamlık sistemine taşınmış ve kuzeydeki Maruniler ve güneydeki Dürzi yönetiminde iki kaymakamlık kurmuştur (Kor, 2006). Lübnan'da çare olarak kabul edilen ve 20 yıllık kısa bir süre içinde Maruni-Dürzi temsili ile iki kaymakamlıktan oluşan bölge valiliği sisteminin başarısızlığı, 1920'lere kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun çıkacağı valilik sistemi ile Lübnan'ın yönetimine yol açmıştır. Yönetim sisteminde, Lübnan Dağı, doğrudan Osmanlı egemenliği altında Maruni olmayan bir Hristiyan tarafından yönetilmiştir. Ancak, devamlılığı yalnızca 60 yıl sürmüştür (Bozkurt, 2010). Bölgede istikrarın sağlanamamasında etnik ve dini faktörlerin yanı sıra anayasal düzenin de yeterli olmayışı etkili olmuştur.

Lübnan'ın Osmanlı Devleti döneminde genel nüfusuna bakıldığında mezhep ve dinsel temelde önemli değişimler yaşadığı görülmüştür. Bu değişimler 16. yüzyıl ve 17. yüzyıl başlarında hissedilmeye başlamış ve özellikle Cebel-i Lübnan sancağında oldukça belirginleşmiştir. 1860-1914 yılları arasında Lübnan ve Suriye bölgesinden dış ülkelere yapılan geniş çaplı dış göçler, bölgenin demografisinde ciddi değişmelere yol açmıştır. Kuşkusuz, göçler, sosyo-ekonomik fırsatları erişilir kılmıştır. Ancak yeni hayat arayışları, bölgedeki Hristiyan nüfuza zarar verdi. Nüfus sayımı esnasında göçmenler, toplam nüfusun yaklaşık dörtte biriydi; bunların neredeyse %80'i Hristiyan'dı. Demografik dönüşümle güç kaybetmek istemeyen Hristiyan politikacılar, radikal çözüm arayışlarına yönelmiştir. 1922'den sonra nüfus sayımlarına, bu hedef

doğrultusunda, göçmenler de dâhil edildi. Lübnan'da meydana gelen Dürzi- Maruni çatışmaları, ekonomide meydana gelen olumsuz gelişmeler, artan otorite boşluğu, Batılı devletlerin azınlıkların hamiliğini üstlenme adına müdahaleleri, misyoner faaliyetler, askerlikten kaçma vb. unsurlar Avrupa'nın artan etkisine ve ülkenin bazı bölgelerinde bu gelişmelerden karlı çıkan yerel Hristiyanlar'a karşı yöneltilen tepkiler ile kendini göstermiş ve bu durum taraflar arasındaki anlaşmazlıkları derinleştirmiştir.

5.7. Hizbullah'ın Lübnan Demografik Yapısına ve Jeopolitiğine Etkisi

Bir grup genç Şii direnişçiler tarafından 1980'li yılların başında ortaya çıkarılan Hizbullah, Lübnan'da Şii direnişçi grupları bir çatı altında toplamak için İran'ın gayretleriyle kurulmuştur. Hizbullah'ın kuruluşuna bölgenin ve Lübnan'ın istikrarsızlığı önemli katkı sağlamıştır. Hizbullah bölgedeki karmaşık ve kanlı sivil savaşın doğal bir büyümesiydi. Lübnan'ın tarihi olarak öneminin azalmaya başlaması sürecinde, Şii Müslümanlar ilk kez ekonomik ve politik bir gücü iddia etmeye başlamışlardır. Ayrıca Hizbullah'ın kuruluşu İsrail'in bölgedeki çalışmalarının da bir sonucu oldu ki İsrail, Filistin Özgürlük Hareketini Güney Lübnan'dan uzak tutmak ve o bölgeden söküp atmayı amaçlamıştır. Daha sonraki süreçte İsrail'in Eski Başbakan'ı Ehud Barak şöyle diyordu: "Biz Lübnan'a girdiğimizde Hizbullah yoktu. Şii halk bizi Güney Lübnan'da çeltik ve çiçek kokularıyla karşıladı. Biz ilk kez burada bulunuyorduk ki bu durum Hizbullah'ı yarattı." (Baş, 2016: 58-59)

İran, Hizbullah'ın kuruluş sürecinde merkezi bir rol oynamıştır. 1985 yılında Hizbullah ideolojik duruşunu şöyle tanımladı: biz İran'ı, dünyada oluşturulacak İslami devletin yeni nüvesi ve öncüsü olarak görüyoruz. Biz velayet-i fakih anlayışına ve onu karakterize etmiş olan Humeyni'nin liderliğine ve bilgeliğine bağlı kalmaktayız (Levitt, 2013: 11-12).

Lübnan'da şekillenme sürecinde Hizbullah çoğunlukla halka dinini anlatmak ve İran devrimini yaymak amacıyla propagandalar yapmaktaydı. Halkın sosyal, siyasal ve eğitimsel talepleri kullanılarak çalışmalar yürütülmekteydi. Hizbullah bir taraftan Lübnan'daki mevcut hükümet ile ilişkilerini yönetirken diğer taraftan İsrail ile olan

uzun soluklu mücadelesini sürdürme ve Suriye ile arasında bir denge siyaseti izlemeye çalışmaktadır (Baş, 2016: 69-72).

2015 yılında Lübnanlı STK'ların yaptığı bir ankette, katılımcıların %57'sinin Lübnan'a karşı radikal İslam tehdidini gerçek bir tehdit olarak gördüğü, %80'inin ise Hizbullah'ın Lübnan'da yaşamı sakinleştirdiğini düşündüğü tespit edilmiştir. Bugün Lübnan, tıpkı Ortadoğu'nun tamamı gibi, yine inançlar arası ve toplumlar arası şiddet yaşamaktadır. Kararsız ve öngörülemeyen ülkelerde yaşayan insanlar kendi ulusal ve dini toplulukları arasında koruma ve destek aramaktadırlar. Bu nedenle, Hizbullah, hareketin amaçlarını ve misyonunu tam olarak desteklemeseler bile Lübnan ve Suriye Şiiileri arasında koşulsuz destek görmüştür (<http://medyasafak.net/>, 2019). Hizbullah, kuruluşunun ilk yıllarında Lübnan'da şii topluluk harici destek görmemiştir. İlerleyen dönemlerde en fazla desteği ülke içerisindeki Müslümanlardan görmüştür. Lübnan'da genişleyip güçlenince Hristiyan gruplar başta olmak üzere diğer gruplara karşı üstünlük kurmuştur. Bu üstünlük ülke içerisinde kaos ortamını korkuya bağlı olarak azaltmıştır. Ayrıca Lübnan'ı İsrail'e karşı korumuş ve ülkenin prestijini artırmıştır. Lübnan halkı Hizbullahı gerek yöntemleri gerek faaliyetleri sebebiyle tam destek vermese bile ülkedeki faaliyetlerinin kısa vadede Lübnan yararına olduğu görülünce düşünceleri değişmiştir.

2000 yılında Güney Lübnan'ın geri alınmasından sonra Hizbullah iki konuyu vurgulamıştır: Shebaa Çiftlikleri ve İsrail'deki Arap kökenli esirler. Lübnan hükümetine göre, Shebaa Çiftlikleri Lübnan'ın bir parçası. İsrail Hükümeti işgal altındaki Suriye topraklarının bir parçası olduğunu iddia etmiştir. Golan Tepeleri'ne hakim bir noktada bulunan Shebaa Çiftlikleri stratejik öneme sahip olması buranın değerini artırmıştır. Suriye ise Shebaa çiftliklerinin Lübnan'a ait olduğu görüşünü desteklemiştir. Hizbullah, İsrail'deki Arap mahkumların da serbest bırakılmasını istemiştir. Hizbullah'ın günümüzde 128 sandalyeli Lübnan parlamentosunda 23 sandalyesi bulunmaktadır. Ayrıca bir kabine bakanı, Muhammed Finaysh, Enerji ve Su Kaynakları Bakanı vardır. Lübnan'da 1992 yılında yapılan ilk savaş sonrası seçimlerinde 12 sandalyeyle parlamentoya giren Hizbullah, 1996, 2000 ve 2005 seçimlerini kazanmıştır (www.dunyabulteni.net, 2019). Hizbullah, kurulduğundan beri Lübnan içerisinde bir

hükümet gibi hareket etmiştir. Ülke siyasetinde önemli bir güç haline gelmiştir. Ülkeyi dış tehditlere karşı savunmuş ve burayı bir yurt olarak görmüştür.

İsrail Hizbullah'ı yok etmek için dünya kamuoyuna askerlerini kurtarma amacıyla olduğunu söylese de asıl amacı Hizbullah'ı yok etmek ve eğer bu mümkün değilse, örgütü askeri ve politik olarak zayıflatmaktır. Sonuç olarak, İsrail'in hava ve kara saldırıları 15 Temmuz'da Fadlallah'ın evini bombalamış ve binlerce Şii Güney Lübnan ve Beka'dan ülkenin güvenli bölgelerine göç etmiştir. İsrail, özellikle güney Lübnan topraklarını arındırmak için bir strateji uygulamıştır. Hizbullah'ı İsrail'le birlikte mağlup etmeyi başaramayan ve onları bir barış gücüyle (UNIFIL) etkisiz hale getiren ABD ve Batılı müttefikleri, bunu Lübnan'daki hükümeti destekleyerek yapmaya çalıştılar. Hizbullah'ı askeri olarak durduracak gücün olmaması, 14 Mart ittifakının geri çekilmesinde önemli bir etken olmuştur (Ayhan ve Tür, 2009). ABD'nin ve İsrail'in Lübnan toprakları üzerinde rahat hareket etmemesini sağlayarak önemli bir caydırıcı güç olmuştur. Bu durum Ülke içerisindeki din ve mezhebe dayalı çatışmaların azalmasına ve bu çatışmalara bağlı olarak oluşan nüfus değişiminin meydana gelmesini engellemiştir. Sonuç olarak Hizbullah ülkede düzenleyici bir rol üstlenmiş olsa da ülke siyasetinde yapacakları faaliyetler gelecekte Lübnan jeopolitik yapısını önemli ölçüde etkileyecektir.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Lübnan'ın demografik yapısının jeopolitik unsurlarına etkilerinin incelendiği bu araştırmada; fiziki şartlar, ekonomik özellikler, anayasal yapı, bölgesel politikalar, iç savaş, örgütler gibi faktörler ele alınarak ülkenin demografik yapısında meydana getirdiği değişimler ve bu değişimlerin jeopolitik yapıya olan etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

6.1. Sonuç

Bir Ortadoğu ülkesi olan Lübnan, geçmişten günümüze sürekli çatışmalara, anlaşmazlıklara ve savaşlara ev sahipliği yapmıştır. 1943 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra uluslararası politikada siyasi bir unsur olarak yerini almaya başlamıştır.

Lübnan'ın bulunduğu bölge dünyada kurulan ilk yerleşim yerlerinden biridir. Akdeniz ve Asya hinterlandını birbirine bağlayan konumda bulunduğundan ülke kozmopolit bir yapıya sahip olmuştur. Geçmişten günümüze jeopolitik öneme bağlı olarak önemli İmparatorluklara (Pers, Bizans, Yunan, Roma, Osmanlı) ev sahipliği yapan Lübnan, dağlık arazinin doğal bir koruma sağlaması nedeniyle ulus kimliğini korumayı başarmıştır. Jeopolitik önemine bağlı olarak Lübnan'a egemen olan devletlere bakıldığında, doğal bir sonuç olarak, Modern Batı dünyasının etkisiyle harmanlanmış bir Arap kültürü meydana gelmiştir.

Dini, etnik ve kültürel yapımı bakımından birbirinden farklı toplumların Lübnan'da yaşadığı görülmüştür. Ülkenin fiziki şartlarına bakıldığında da bu durumu söylemek mümkündür. Özellikle bitki örtüsü ve iklim bakımından ülkede farklılıklar bulunmaktadır. Aynı zamanda jeopolitik unsurları bakımından zengin bir ülkedir. Bu sebeple kaynaklarda Ortadoğu'nun İsviçre'si olarak zikredilir. Lübnan, fiziki şartları değerlendirildiğinde yeryüzü şekilleri, iklim şartları, hidrografik yapısıyla Ortadoğu'da

önemli bir merkez olmuştur. Özellikle İsrail'in işgali altındaki Şebaa Çiftliği bölgedeki su kaynaklarının kontrol edilmesi bakımından stratejik bir öneme sahiptir. İsrail'in Şebaa Çiftliğini işgal etmesi Lübnan'ın su kaynaklarına olan ihtiyacını daha da artırmıştır. Bu işgal Lübnan'ın demografik yapısına bağlı olarak Jeopolitik durumunu doğrudan etkilemiştir.

Geçmişten günümüze Jeopolitik konumuna bağlı olarak önemli ticaret yolları güzergâhında bulunmuş ve bu sayede stratejik şehirlere sahip olmuştur. Devlet ekonomideki uygulamalara kısıtlama getirmez. Kısıtlamanın olmayışı yabancı yatırımcıyı ülkeye çekmiş ve bu durum ticaret hacminin artmasını sağlamıştır. Lübnan hükümeti ekonomide liberal bir tutum sergilemektedir. Ayrıca Lübnan serbest piyasa ekonomisine sahiptir ve yatırımlarının kökeni özel girişimlere dayanmaktadır. Beyrut, dünyanın önemli ticari ve mali merkezlerindendir. İç karışıklıkların olmadığı dönemde önemli bir ticaret ve bankacılık merkezi olduğu gibi aynı zamanda Arap Ortadoğu'sunun dağıtım kapısıdır. Jeopolitik öneminden dolayı köklü bir tarihe sahip olan Lübnan'ın kıyı bölgelerinin çekiciliği, ülkenin kalkınmasında turizmin önemini artırmış ve önemli bir gelir kaynağı ortaya çıkarmıştır. Kısaca belirtmek gerekirse Lübnan'ın yeterli enerji kaynağına sahip olmaması; ülkeyi ticaret, turizm ve bankacılık sektörlerine yöneltmiştir. Lübnan, iç karışıklıklar yaşamadan önce Ortadoğu'nun jeopolitik anlamda en güçlü ülkelerinden biri olarak bilinirken var olan siyasi istikrarsızlıklar ve çatışmalar ülke güvenliğini zedelemiştir. Bu durum Lübnan'ın ekonomisinin de istikrarsızlaşmasına neden olmuştur.

Osmanlı Döneminde özel bir statüye sahip olan Lübnan, otonom idare sistemiyle yönetilmiştir. Dolayısıyla refah seviyesi yüksek, çeşitli imkânlarla sahip ve harplerden uzak sakin bir sancak olmuştur. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde gücünün azalmasına bağlı olarak sancaklarda birtakım sıkıntılar çıkmıştır. Bu durum bütün bölgelerde olduğu gibi Lübnan'da da idari sistemi tamamen bozmuş ve karışıklıkları artırmıştır. Osmanlı döneminden Lübnan nüfusunun değişmesinin sebepleri arasında: Devletin sosyo-ekonomik koşullarının bozulması, 1. Dünya Savaşı ve Fransa'nın kurduğu manda yönetimi gösterilmektedir. Bu faktörler değerlendirildiğinde ülke içerisinde sürekli bir değişim hâkim olmuştur. Lübnan

bağımsızlık kazandıktan sonra da nüfus yapısında birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Çünkü Fransa, bölgeyi terk etmek zorunda kaldığı zaman; böl, parçala ve yönet politikası ile öyle bir sistem bırakmıştır ki bu sistem Fransa gittikten sonra da etkili olmaya devam etmiştir. Anlaşmazlıklar çözülmedikçe Fransa bölgede etkili olmaya devam etmiştir. Lübnan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından siyasi mekanizma Marunî-Sünni birlikteliği üzerine kurulmuştur. Bu durum Lübnan'ın en eski sakinlerinden biri olan Dürzîlerin devamlı Marunîlerle savaşmasına neden olmuştur. Öte yandan Fransa, Lübnan'a bağımsızlığını verirken Suriye'den kopardığı Sur, Trablus, Sayda ve Beyrut gibi illeri de Lübnan'a ekleyerek ülkenin sosyal yapısını daha da karışık hale getirmiştir. Böylece eski Lübnan mutasarrıflığında neredeyse hiç denecek kadar az olan Şiilerin oranı %20'lere kadar çıkmış ve genişletilmiş olan Lübnan'da en kalabalık topluluk olmuşlardır. Şiiler ellerinde tuttıkları yüksek nüfusa rağmen politikada ters orantılı bir şekilde temsil edilmelerinden dolayı ülkenin siyasi istikrara kavuşmasındaki en büyük engellerden biri olmuşlardır. Bu durumların yanı sıra 1948 Arap-İsrail savaşı sebebiyle Filistinlilerin Lübnan'a göç etmesi de ülke içerisindeki karışıklıkların nedenlerinden biri olmuştur. Lübnan'daki din ve mezhep oranları değişmiş ve ülkedeki gruplar arasında anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Lübnan'da iç savaş sebebiyle yaşanan göçler, ülke nüfusunda ciddi değişime neden olmuştur ve bir milyona yakın insan geri dönüş yapmaksızın ülkeyi terk etmiştir. İsrail'in Şebaa Çiftliğini işgal etmesi, Lübnanlı Hristiyanların direnişi, Müslümanlara tanınan vize hakkı, Müslüman partiler arasında yaşanan iç çatışmalar Lübnan'ın 1985'ten sonra yurt dışına verdiği göçlerin sebepleri arasında gösterilmiştir. 21. yüzyılda Lübnan'ın demografik yapısını İsrail saldırıları, Refik Hariri Suikastı, Hizbullah'ın faaliyetleri, Şii-Sünni gerilimi etkilemiştir.

Ortadoğu; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının kesiştiği noktada yer almaktadır ve bu durum bölgeyi jeopolitik anlamda önemli kılmaktadır. İlk Çağlardan itibaren Avrasya bozkırlarından kabileler halinde Orta Doğu'ya yönelen göçler, bölgedeki kültürel alışverişi hızlandıran önemli unsurlardan biridir. Lübnan, Sovyetler Birliği'nin (SSCB) sıcak denizlere inme politikası ile ABD'nin çevreleme doktrini çerçevesinde çatışma alanlarının en yoğun olduğu yerlerin arasında kalmıştır. Lübnan'ın

Ortadoğu'daki bu jeopolitik ve demografik yapısı geçmişteki ve günümüzdeki istikrarsızlığın nedenlerini bizlere daha iyi yansıtmaktadır.

Osmanlı Devleti döneminde Lübnan'ın sosyo-ekonomik yapısının bozulması, 1948'deki Arap-İsrail Savaşı, Lübnan İç Savaşı, 2006 yılında İsrail tarafından Lübnan'a yapılan saldırılar, Hizbullah'ın 2008 yılında Batı Beyrut'a fiilen girmesi, her geçen gün artan Şii-Sünni gerilimi, Hristiyan toplumunun ekonomik olarak zenginleşmesi ve inşaat sektöründe meydana gelen gelişmeler; Lübnan'ın nüfus yapısındaki değişimin sebepleri arasında gösterilebilirler. Göçmenlerin ülke nüfusunun dörtte biri kadar olması Lübnan demografik yapısındaki dengeyi bozmuştur. Medeniyetler Çatışması Teorisi göz önünde bulundurulduğunda nüfusun jeopolitik duruma etkisinin kültürel olduğu görülmüştür. 6 milyon üzeri olan nüfusun farklı medeniyetlerden oluşması Lübnan'ın jeopolitik açıdan çatışmaların odağında olduğunu gösteren önemli bir kanıttır.

Lübnan'da toplum; sosyal, ekonomik, politik, kültürel, dini ve mezhepsel yapı bakımından birbirinden ayrı olarak gözükmektedir. Bu durum ülkenin kendi içinde sınırları olmasının temel sebebi olmuştur. Lübnan, geçmişten beri içinde bulundurduğu bu karma etnik/dini sistem sebebiyle hem yönetim hem de politika bakımından çatışmaların önüne geçilmesi amacıyla uzlaşmacı bir yapı geliştirmiştir. Fakat bu yapı günümüzde dahi istenilen seviyeye ulaştırılamamıştır. Dini ve etnik yapıdaki farklılıklar yönetim içerisinde güç çatışmalarına neden olmuş ve bu durum Lübnan'ın bütünleşmesi yolunda önemli bir engel olmuştur.

Lübnan siyasetinde etkili olan en önemli unsurun mezhep olduğu söylene de ülkedeki siyasetin yönünü belirleyen asıl faktör aileler olmuştur. Daha derine inilirse ülkede sosyo-politik anlamda aile (zaimlik) ve birey egemenliğinin ağırlıkta olduğu görülmüştür. Aileler, kendi yapılarına uygun anlayışlara dayanarak güçlerini müdafaa etmiş ve her aile kendi topluluğunun veya kendi anlayışının politik ve sosyal bakımdan güçlenmesine destek vermiştir. Lübnan'da çok farklı etnik ve dini yapının olması ve bu yapılar arasındaki çatışmalarda erk, kuvvet ve para mücadeleleri etkili olmuştur. Var olan arbedeler kimi zaman ülke yönetimini alma, kimi zaman sosyal bölgesel anlamda kuvvetli olma, kimi zaman da ülkedeki ekonominin önemli temel taşlarından olan kaynakların yönetimini ele geçirme gibi ideolojik hedefler barındırmıştır. Aileler

arasındaki güç mücadeleleri ülke yönetiminde istikrarın olmasını engellemiştir. Lübnan'da istikrarın olmaması ülkenin jeopolitik anlamda değer kaybetmesine neden olmuştur.

Lübnan'da bütünleşmenin bir türlü sağlanamamasının sebepleri farklı kimliklerin, çatışmaların ve sorunların varlığıdır. Birlikte hareket etme hissini tarih boyunca hissedemeyen Lübnan kamuoyu ulusal benliğinin oluşumu için ihtiyaç duyulan özellikleri de kendisine kazandıramamıştır. Ulusal bir benliğin var olmadığı cemiyette ırk, din gibi farklı benlikler gün yüzüne çıkmış ve bu da Lübnan tarihinde jeopolitik problemlere, çekişmelere ve bölünmelere neden olmuştur.

Lübnan'daki Maruniler -ekonomik yönden bakıldığında- geçmişten günümüze güçlü, zengin ve eğitilmiş bir toplum olmuşlardır. Şiiiler, Lübnan toplumunda gelir dağılımı bakımından alt sınıfı ve eğitimden yoksun kitleyi oluşturmuştur. Sünniler ise gelir dağılımı bakımından Maruniler ve Şiiiler arasında bulunmaktadır. Genel olarak, Lübnan'ın yaşadığı siyasi anlaşmazlıklar ve ekonomik eşitsizlikler iç savaşın başlıca nedenleri arasında olmuştur. Bu durum sosyal ve ekonomik alanda Lübnan içerisindeki çatışmaların alt yapısını hazırlamıştır. Ülke içerisindeki kamplarda yaşamını devam ettiren Filistin ve Suriyeli göçmenler ise Lübnan'daki iş gücü maliyetinin azalmasına neden olmuştur. Bu nedenden dolayı, hükümet üzerinde toplumsal baskı oluşturulmuş ve yerel istihdam oranı olumsuz yönde etkilenmiştir. Bu durum ülke içerisindeki ekonomik krizin boyutunu derinleştirmiştir.

Fransa, Lübnan'ın bağımsızlık öncesinde Arap milliyetçilerine karşı kendi çıkarlarını düşünerek, Hristiyan bir Lübnan oluşturmak istemiştir. Ülkedeki çıkarlarını Marunileri kullanarak elde etmeye çalışmıştır. İç Savaş Lübnanlı birçok dini ve etnik grubun anlaşmazlık yaşadığı bir süreçtir. Ülke Suriye, İsrail ve Filistin kuvvetleri tarafından işgal edilmiş ve bu süreçte İran siyasi etkisini artırmıştır. Amerikan, İngiliz, İtalyan ve Fransız askerlerinin yanı sıra, Birleşmiş Milletlerin güvenlik güçleri de Lübnan'a müdahil olmuştur. Sonuç olarak, Orta Doğu'nun dini, siyasi ve milliyetçi taraftarlarının çoğu bu savaşta yer almıştır. Bu savaş sonrasında Lübnan'ın demografik yapısı etkilenmiş ve ülke siyasetinde Müslümanlar daha da güçlenerek değişime uğramıştır.

Lübnan'daki siyasal sistem, mezhepsel farklılıklar sebebiyle güçlü aileler arasında ekonomik ve siyasal paylaşım sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Farklılık esasına dayalı olan siyasal yapılanma, eşitliğin ön planda olduğu bir yapılanmaya fırsat vermemiştir. Lübnan, bağımsızlığını ilan ettikten sonra oluşturulan tüm anayasal metinlerde demokratik, eşitlikçi ve parlamenter sisteme sahip olduğu görülmektedir. Oluşturulan anayasanın aksine Lübnan gerçek manada bir demokrasiye sahip olmamıştır. Bunun en önemli kanıtı ise Lübnan'da Cumhurbaşkanlığı, Meclis Başkanlığı ve Başbakanlık gibi mevkilerin etnik yapıya göre paylaştırılmasıdır. Lübnan'daki Hristiyan siyasi partiler genellikle muhafazakâr ve sağ görüşlüyken Müslüman partiler ılımlı ve sol görüşlüdür. Farklı toplulukları olması ve bu toplulukların farklı görüşlerinin olması Lübnan için büyük sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dürzi topluluğunun önemli bir kısmı İlerici Sosyalist Parti'dendir. Parti adına "sosyalist indeki" kelimesinin yanıltıcı bir özelliği vardır. Çünkü Lübnan'daki siyasi partiler bir ideolojiden ziyade dini ve mezhebi kökenli feodal ailelere dayanmaktadır. Bu durum, Lübnan'daki siyasetin halkı kandırmaya yönelik olduğunu, gerçeği yansıtmadığını ve tamamen çıkarlar üzerine kurulduğunu bizlere göstermektedir. Lübnan anayasal sisteminin ulus bağından ziyade etnik ve dini bağlara dayanması, devletlerin iç karışıklıklarda taraf olmasını kolaylaştıran önemli jeopolitik bir unsur olmuştur.

19. yüzyıldan itibaren, Lübnan'daki farklı aileleri ve toplulukları kendi çıkarları doğrultusunda kullanan yabancı güçlerin etkisi ile kalıcı düşmanlıkların temeli atılmıştır. Oluşturulan bu düşmanlıklar, 1975'te bir iç savaş olarak ortaya çıkmıştır. Lübnan'daki Filistinli göçmenlerin sayısının artması ve İsrail'e karşı çabalarını buradan yönetmeleri İç Savaşın sebepleri arasında görülmüştür. Ülkede biriken büyük bir servet olduğu halde Hristiyanların çıkarlarına yönelik yapılan haksız gelir dağılımı mezhepler arasında nefreti körükleyen bir başka problemidir. Fakat Lübnan'ın politik sisteminin zayıf bünyesi ve iç politik güçlerin çalkantılı hali asıl sebep olarak ele alınmaktadır. Lübnan'daki iç savaşın temelinde bölgedeki güç mücadeleleri bulunmaktadır. Bölge üzerinde emelleri olan ülkeler Lübnan'daki farklı grupları destekleyerek bir karışıklık oluşmasını sağlamıştır. Bu durum, desteklenen gruplar sayesinde bölgedeki jeopolitik güç mücadelelerini etkilemiştir.

Körfez ülkelerinin Arap isyanları karşısındaki genel politikaları rejimi değiştirmek değil, bazı yenilikler yaparak halkı yatıştırmak ve iktidarı elinde tutmak olmuştur. Bunun için ekonomik, siyasi ve sosyal yenilikler yapılmış; daha fazla gelişme için söz verilmiş; ülkeden ülkeye birbirinden farklı politikalar oluşturulmuştur. Lübnan ekonomisi küçük, dışa dönük ve büyük ölçüde hizmet odaklı bir yapıya sahiptir. İthalata dayalı ekonomide; turizm gelirleri, ticaret, yurt dışından sağlanan sermaye akışı önemli bir yere sahiptir. Arap Baharı; Lübnan'ın turizmini, yurtiçi ve yurtdışı ticaretini ve yabancı yatırımlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Ekonomide var olan bu tür problemler yaşanan çatışmaların temel sebepleri arasında gösterilmektedir. Ekonomi kaynaklı bu çatışmalar ülkeyi daha büyük bir krize doğru sürüklemektedir.

Lübnan, Suriye'nin tarih boyunca siyasi konumundan etkilenmiştir; Lübnanlı gruplar Suriye'nin bu karışıklığını siyasi ve sosyal geleceğini şekillendirecek bir olay olarak görmektedirler. Basın, Hizbullah'ın Suriye'deki ayaklanmaları bastırmak için savaşçılar gönderdiğini ve Sünni lider Hariri'nin muhalefete silah ve maddi destek sağladığını bildirmiştir. Suriye'deki istikrarsızlık Lübnan'da mezhepsel kutuplaşmayı körüklemektedir. Askeri operasyonlardan kaçan Suriyeliler, Kuzey Lübnan'ın Sünni çoğunluğuna ve özellikle Trablus'a yerleşmiştir. Lübnan'ın kuzeyinin Suriye muhalefetine yardım bakımından önemli bir alana dönüştüğü, huduttan silah geçişi olduğu doğrultusunda iddialar bulunmaktadır. Suriye'deki iç savaşın sebepleri irdelendiğinde Lübnan'ın tek başına olan çabalarının yetersiz olduğu anlaşılabacaktır. Yapılan yardım bölgedeki karışıklığı sonlandıramamakla birlikte durumun Lübnan'a yayılmasını sağlamaktadır. Özellikle göçmenlerin yarattığı sorunlar ülke içerisindeki grupların sayısını ve oranlarını değiştirmiştir. Ülkedeki gruplar arasındaki sorunların daha da artmasına veya kökleşmesine neden olmuştur.

Hizbullah, Lübnan toplumunun ideolojik ve dinî çeşitliliğinin demografik dağılışını bize göstermektedir. Şii kökenli olan Hizbullah güneydeki Şii toplumunun sorunlarına çözüm üreten bir yapı olarak gündeme gelmiştir. Bu yapının en önemli amaçlarından biri Lübnan'ı İsrail işgalinden kurtarmaktır. Hizbullah'ın bakış açısına göre; İsrail işgal edilmiş topraklara kurulan gayri meşru bir devlettir. Güney Lübnan'ın 2000 yılında geri alınmasından sonra Şebaa Çiftlikleri ve İsrail'deki Arap asıllı esirler,

Hizbullah'ın vurgu yaptığı konulardır. Hizbullah üzerinde durduğu bu konularla Lübnan halkının koruyuculuğunu üstlenmiştir. Günümüzde Lübnan sadece askeri olarak değil ülke siyasetinde de önemli bir konum elde etmiştir. Bu da jeopolitik hamlelerde etkili olmaktadır.

Hizbullah'ın İsrail'e karşı yürüttüğü askeri kampanya, tümüyle Lübnanlı olan niteliği, tarihsel olarak ezilen Şii topluluğunun savunucusu rolünü üstlenmesi, dini niteliği ve sağladığı sosyal hizmetler onun Lübnan Şiileri arasındaki popülarlığını artırmıştır. 2015 yılında yapılan araştırmada Lübnanlı STK'ler, sorularına yanıt verenlerin %57'sinin Lübnan karşısındaki radikal İslam tehdidini gerçek bir tehdit olarak gördüğünü, %80'inin ise Hizbullah'ın Lübnan'daki hayatı daha sakin hale getirdiğini düşündüğünü belirtmiştir. Bugün Lübnan, tıpkı Ortadoğu'nun bütününde olduğu gibi yeniden inançlar arası ve topluluklar arası şiddeti deneyimlemektedir. İstikrarsız ve öngörülemez ülkelerde yaşayan insanlar; etnik ve dini yönden farklı topluluklar arasında kendine destek aramaktadır. Bu yüzden Hizbullah'ın hareketinin amaçları ve misyonu tümüyle desteklenmese bile onun Lübnan ve Suriye Şiileri arasında koşulsuz bir desteğe sahip olduğu görülmüştür.

'33 Günlük Savaş' olarak nitelendirilen, İsrail-Hizbullah Savaşı (12 Temmuz 2006) ABD ve Avrupa desteğine rağmen İsrail yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Savaş bir anlamda İsrail-İran-Suriye Savaşı olmuştur. Lübnan'ı her iki ülke de açıktan desteklemiştir. İran ise seferber olmuş, maddi ve manevi yardımlarda bulunmuştur. Bölgedeki İran Suriye etkisini Hizbullah üzerinden kırmaya çalışan İsrail, bunda başarılı olamamıştır ve ilk kez aldığı yenilgiyle 'yenilmezlik' caydırıcılığını da kaybetmiştir. Aynı zamanda '33 Günlük' İsrail Savaşı'nda Hristiyanlar da Hizbullah'ı desteklemiştir. Bu durum ülkenin bekası adına toplu hareket edilebildiğini bizlere göstermektedir. Savaştan Lübnan zaferle ayrılmıştır. Hizbullah bu savaş sonrası ülkedeki ve bölgedeki popülarlığını artırmıştır.

İsrail'in Lübnan'a saldırı düzenlemesi (2006) sadece ülkedeki altyapı, turizm ve bankacılık gibi bölümlere hasar vermekle kalmamış, kalkınmaya yönelik atılımları da engellemiştir. Bu durum ekonominin küçülmesine neden olmuştur. Bu olumsuzluklar Lübnan'a gelen turist sayısının azalmasına neden olmuştur. Lübnan ekonomisi

yurtdışına dönük ve önemli bir kısmı hizmet odaklı olan kısıtlı yapıdadır. Yurt dışından alımların fazla olduğu bir ekonomide turizm sektörü gelirleri ve yurt dışındaki Lübnan vatandaşları tarafından sağlanan yabancı transferler önemli bir yere sahiptir. Lübnan, turizm sektörünün GSYH içindeki payının fazla olmasının ve ciddi oranda istihdam sağlamasının ne kadar önemli olduğunu bize yansıtmaktadır. Fakat turizm sektörü ülke içerisindeki iç karışıklıklardan ve dış müdahalelerden dolayı olumsuz yönde etkilenmektedir.

Sonuç olarak Lübnan'ın geleceği hakkında gündemde olan üç ihtimal problemlerin ne derece karışık olduğunu göstermektedir. Bu ihtimaller: Uluslararası güç eliyle terör örgütlerinin silahsızlandırılması, İsrail'in bir kere daha Lübnan'a saldırması, Lübnan'da yaşanmış iç savaşın tekrar körüklenmesidir. Üçü de yeterince tehlikeli olan bu senaryolar, iki asırdır devam eden sorunun Lübnan ve Orta Doğu bölgesinde daha uzun seneler çözölemeyeceğini ve Lübnan halkının bu sorunlarla daha uzun süre mücadele edeceğini göstermektedir.

6.2. Öneriler

Jeopolitik istikrar için Lübnan halkının kendisini güvende hissedebileceği bir ortam oluşturulabilir.

Siyasi birliktelikte ortak yol bulma çabalarının başarıya ulaşabilmesi için soruna kapsamlı ve bütöncöl bir şekilde yaklaşılması ve ilgili tarafların tümünün çözüm sürecine dâhil edilmesi sağlanmalıdır.

Lübnan'ın demografik yapısıyla ilgili var olan sorunların altında yatan mülteci problemi irdelenmelidir. Mültecilerin ölkelerinde istihdama yönelik uygulamalar yapılmalıdır.

Lübnan'da jeopolitik istikrarı zedeleyen taraflar hedefe ulaşmak için güce başvurmaktan çekinmeli ve barış sürecinin sürdürölmesi konusunda tarafların kararlı olması sağlanmalıdır.

Bütün silahlı örgütlerin silahsızlandırılması sağlanmalıdır.

Ölke içinde bir üst komisyon oluşturularak yaşanan olaylarla ilgili gerçekleri ortaya çıkarmak adına tarafsız gözlemlerle kapsamlı bir soruşturma yapılmalıdır.

Ülkede siyasi istikrarsızlıktan etkilenen insanlar için dünya çapında insani yardım organizasyonları yapılmalıdır.

Siyasi istikrarsızlığı gidermek için Hristiyan ve Müslüman gruplar arasında sık sık gerçekleştirilebilecek kapsamlı bir diyalog ortamı sağlanmalıdır.

Seçim sisteminin daha katılımcı ve birleştirici bir yapıya dönüştürülmesiyle siyasi yapının düzenlenmesi mümkün olabilir.

Lübnan'da silahlı güçler tek bir çatı altında toplanıp siyasi istikrarı sağlamak için bir ordu oluşturulabilir.

Lübnan siyasetinde dış faktörlerin etkisinin azaltılması ülkedeki demografik birlikteliği artırabilir.

Lübnan'ın kalkınması için iktisadi yapının güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu da ülkenin ekonomik kaynaklarını tekrar aktif hale getirmesiyle mümkün olabilir.

Ülkedeki gruplar arasında güven ve diyalog ortamı sağlanmalıdır. Lübnanlı olma bilinci ya da Lübnanlı kimliği oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Acar, İ. C. (1989). *Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Akarlı, E. D. (1993). *The Long Peace: Ortoman Lebanon, 1861-1920*. University of California Press.
- Arı, T. (2008). *Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset Savaş ve Diplomasi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Armaoğlu, F. (1984). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Armaoğlu, F. (2009). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Atacan, F. (2004). *Değişen Toplumlar Değişmeyen Siyaset Ortadoğu*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Athloğlu, Y. (2006). Lübnan'da Demokratikleşme ve Güvenlik İkilemi: Sedir Devrimi ve Suikastlar. A. Sandıklı ve Kenan Dağcı (ed.). *Büyük Orta Doğu Projesi; Yeni Oluşumlar ve Değişen Dengeler* içinde. İstanbul: Tasam Yayınları.
- Bağlıoğlu, A. (2012). Dürzilik. H. Onat ve S. Kutlu (ed.). *İslam Mezhepleri Tarihi* içinde, 269-297. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Balbay, M. (2006). *İran Raporu*, 2. Baskı, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Bilgili, M. (2006). *Doğu Akdeniz Kıyısında (Suriye, Lübnan, İsrail) Yaşanan Göçler ve Devlet Oluşum Sürelerine Etkileri*, 32
- Britannica, T. (1993). "Lübnan" maddesi. Cilt.11. İstanbul: Ana Yayıncılık.
- Cicioğlu, F. (2006). Lübnan 2005. K. İnât ve A. Balcı (ed.). *Ortadoğu Yıllığı 2005* içinde, 135-153. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Cleveland, W. L. (2008). *Modern Ortadoğu Tarihi*. M. Harmancı (çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Cobban, H. (1985). *The Making of Modern Lebanon*. Essex: Hutchinson Press.
- Creswell, J. W. (2012). *Qualitative Inquiry and Research Design: Chossing Among Five Approaches*. SAGE Pubkications.
- Davutoğlu, A. (2002). *Stratejik Derinlik*. 15. Baskı, İstanbul: Küre Yayınları,
- Defay, A. (2005). *Jeopolitik*. İ. Yerğuz (çev.). Ankara: Dost Kitabevi.

- DİA, (2003). “Lübnan” maddesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Cilt.27. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Doğrusöz, C. (2011). Lübnan. K. İnat, M. Ataman, F. Aydın ve B. Yıldırım (ed.). *Ortadoğu Yıllığı 2011* içinde, 118-144. İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Duman, M. (1989). *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*. Y. Daşcıoğlu (ed.). Cilt.13. İstanbul: Çağ Yayınları.
- El-Solh, R. (1993). *The Development of The Arab Idea in Lebanon*. The Beirut Review: No. 6.
- El-Solh, R. (2004). *Lebanon And Arabism: National Identity And State Formation*. London: Lb. Tauris.
- Eslen, N. (2005). *Küresel Hamleler Anahtar Stratejiler*. 2. Baskı, İstanbul: Truva Yayınları.
- Firro, K. M. (2003). *Inventing Lebanon: Nationalism and The State Under The Mandate*. London.
- Fortescue, A. (1911). *Batı Süryaniler’den Melkitler*. M. Ünüvar (çev.).
- Gönlübol, M. ve H. Ülman. (1977). *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Cilt.I (1919-1973), Cilt II (1973-1983), Ankara: AÜSBF Yayınları.
- Gülmez, S. (2009). Denizlerin Jeopolitiği: Alfred Thayer Mahan. M. S. Palabıyık (ed.). *Batıda Jeopolitik Düşünce* içinde. Ankara: Orion Kitabevi,
- Gümüšoğlu, H. (2008). *İslam Mezhepleri Tarihi: Temel İnanç Sistemleri*. İstanbul: Kayihan Yayınları,
- Heywood, A. (2006). *Siyaset*. Çeviren: Mete Yıldız ve Bican Şahin. Ankara: Adres Yayınları.
- Hitti, P.K. (1957). *Lebanon in History*. London: Macmillan.
- Hourani, A. (1997). Arap Halkları Tarihi. Y. Aloğan (çev.). İstanbul: İletişim.
- Işık, R. (2010). Lübnan’ın Etnik ve Dinsel Yapısı Bağlamında Maruni-Yahudi İlişkileri. M. Argunşah ve M. Ünal (ed.). *Prof. Dr. Harun Güngör Armağanı* içinde, 219-230. Ankara: Kesit Yayınları.
- İlhan, S. (1989). *Jeopolitik Duyarlılık*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İnalcık, Halil (2003). *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*. R. Sezer (çev.). 1. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kağnıcıoğlu, E. Kağnıcıoğlu, D. (2011) Oydaşmacı Kurumsallaşan Rejim: Lübnan Cumhuriyeti, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s.246-272
- Kaştan, Y. (2012). *Ortadoğu’da Arap-İsrail Mücadeleleri ve Türkiye*. Cilt.4.

- Kemal Karpat, H. Osmanlı nüfusu(1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikler, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s.180-223
- Kirman, M. A. (2016). *Din Sosyolojisi Sözlüğü*. Adana: Karahan Yay.
- Kor, Z. T. (2006). *Lübnan İç Savaşın Gölgesinde*. İstanbul: İlke Yayıncılık.
- Levitt, M. (2013). *Hezbollah: The Global Footprint of Lebanon's Party of God*. Washington: Georgetown University Press.
- Merriam, S. B. ve E. J. Tisdell (2015). *Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation*. Wiley.
- Nevzat, D. (2000). *Yirmi Birinci Yüzyıla Girerken Türkiye'nin Jeopolitik Durumu ve Jeostratejik Öneminin Yeniden Belirlenmesi*. İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları.
- Norton, A. R. (1987). *Amal and the Shi'a: Struggle for the Soul of Lebanon* (No.13). University of Texas Press.
- Norton, A. R. (1999). *Lebanon's Conundrum - Peace Situation in Lebanon*. Arab Studies Quarterly (ASQ).
- Odeh, B. J. (1986). *Lübnan'da İç Savaş*. Y. Alogan (çev.). İstanbul: Belge Yayınları.
- Onat, H. (2012). *İslam Mezhepleri Tarihi*. H. Onat ve S. Kutlu (ed.). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Orsam. (2009). *Türkiye-Lübnan İlişkileri: Lübnanlı Dinsel ve Mezhepsel Grupların Türkiye Algılaması*. Rapor No:5, Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Öz, M. (1994). "Dürzilik" maddesi. Cilt.10, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde, Düzenleyen Ahmet Yılmaz, 39-48. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.
- Özey, R. (2004). *Dünya ve Türkiye Ölçeğinde Siyasi Coğrafya*. Aktif Yayıncılık.
- Özey, R. (2012). *Dünya ve Türkiye Ölçeğinde Siyasi Coğrafya*. 8. Baskı, İstanbul: Aktif Yayınları.
- Özey, R. (2017). *Jeopolitik Tanımlar, Teoriler ve Değişimler*. Pegem Atıf İndeksi. 1-254.
- Picard, E. (1998). *Lebanon: A Shattered Country*. A Review By A. J. Abraham In Journal Of Third World Studies.
- Qassem, N. (2005). *Hizbullah: The Story from Within*, D. Khalil (çev.). London: SAQI Yayınları.
- Sakin, O. (2008). *Osmanlı'da Etnik Yapı ve 1914 Nüfusu*. M. Sürmeli (ed.). İstanbul: Ekim Yayınları.

- Sakr, E. (2005). The Politics and Liberation of Lebanon. *The Middle East Review of International Affairs*, 9(4).
- Salibi, K. S. (1965). *The Modern History of Lebanon*. London: Weidenfeld And Nicolson.
- Salibi, K. S. (1976). *Crossroads To Civil War, Lebanon 1958-1976*, NY: Caravan Books 196.
- Sandra, M. (1991). *Lebanon: Death of a Nation*. Anchor Books, New York, USA.
- Sinanoğlu, M. (2004). “Melkaiyye” maddesi. Cilt.29, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde, Düzenleyen Ahmet Yılmaz, 84-85. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- Taşpınar, İ. (2003). “Maruniler” maddesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde, Yazan DİA, 71-72. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Tekindağ, Ş. (1998). “Dürziler” maddesi. Cilt 3, *İslam Ansiklopedisi* içinde, 665672. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Tevfiki, H. (2013). *Büyük Dinleri Tanımak. Çeviren Muhammed Karaduman*. İstanbul: El-Mustafa Yayınları.
- Tezkan, Y. (2005). *Jeopolitik Yazılar*. 1. Baskı. İstanbul: Ülke Kitapları.
- Turan, Ö. (2003). *Medeniyetlerin Çakıştığı Nokta Ortadoğu*. İstanbul: Yenişafak Yayınları.
- Turan, Ö. (t.y.). *Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu*. İstanbul: Acar Matbaacılık A.Ş.
- Tütüncü, M. (2015). Lübnan Ortadoğu’nun Krizler Ülkesi. A. E. Dağ (ed.). *Ortadoğu Çatışmaları* içinde. 65-86. İstanbul: İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi.
- Umar, Ö. O. (2004). *Osmanlı Yönetimi ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908-1938)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Ülman, H. (1966). *1860-1861 Suriye Buhranı*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Yıldırım, A. ve H. Şimşek (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, T. (2004). *Uluslararası Politikada Ortadoğu*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Zamir, M. (19979). *Lebanon’s Quest: The Road To Statehood, 1926-1939*. New York: I. B. Tauris, 313.

Sürekli Yayınlar

- Akdeniz, H. (2003). Jeopolitik ve Jeostratejik Teoriler Kapsamında Küreselleşmenin Geleceği ve Türkiye. *Stratejik Araştırmalara Dergisi*. 1(2), 81-109.
- Alkan, H. (2000). Lübnan Ulus Devlet Olabilir Mi? *Avrasya Dosyası-Üç Aylık Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*. 6(3).
- Hamzeh, A. (1997). Nizar Islamism in Lebanon: A Guide. *The Middle East Review of International Affairs*. 1(3).
- Malik, H. C. (1998). Is There Still A Lebanon?, *The Middle East Review Of International Affairs*. 2(1).
- Özdemirci, S. (2016). Lübnan Siyasetinde Denge Arayışı ve Cumhurbaşkanlığı Krizi. Sakarya Üniversitesi Ormer Ortadoğu Enstitüsü
- Özdemirci, S. (2017). Lübnan'daki Mardinliler: Mardin Halkının Göçü. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi. No: 208, 14.
- Özey, R. (1994). Merkezi Hâkimiyet Teorisi. *Altınoluk Dergisi*. 9(97), 8-9.
- Özkoç, Ö. (2006). Kronik, Lübnan Savaşı Üzerine. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 61(3), 309-316.
- Pearlman, W. (2013). Emigration and Power: A Study of Sects in Lebanon, 1860–2010. *Politics & Society*, 41(1), 103-133.
- Rehber Ansiklopedisi*, (1984). “Lübnan” Maddesi. Düzenleyen İlhan Apak. Cilt.11. İstanbul: İhlas Matbaacılık ve Dağıtım AŞ.
- Sevgi, C. (1988). Jeopolitik ve Jeostratejinin Tarihsel Gelişimi Açısından Türkiye'nin Stratejik Konumu. *Ege Coğrafya Dergisi*. 4 (1), 214-249.
- Şahin, V. (2014). Lojistik Coğrafyası Üzerine Bir Değerlendirme. *Marmara Coğrafya Dergisi*. 29. 344-362.
- Şahin, V. (2015). Tekirdağ'ın Eğitim Coğrafyası Üzerine Bir Değerlendirme. *Doğu Coğrafya Dergisi*. 34, 43-60.
- Şöhret, M. (2012). Ulus Devletsiz Devlet Sistemi: Lübnan Modeli. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5(1), 85-107
- Taflıoğlu, S. (2016). *Lübnan Anayasal Düzeninde Egemenlik Dağılımı*. 24(28), 31-42.
- Tataroğlu, M. (2004). Siyasi Entegrasyon ve Etnik Milliyetçilik. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(8), 215-230.
- Türk, H. (2016). Dine Giriş Ritüeli Olarak Nusayrilerde Amcalık Geleneği. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*. 31(31), 13-26.

Diğer Yayınlar

- Akkan, B. (2009). İsrail'in Lübnan Saldırılarının Uluslararası Hukuk Bakımından Kuvvet Kullanma Yasağı ve Meşru Müdafaa Hakkı Kapsamında İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bağımsızlığın 75. Yılında Bölgesel Ve Uluslar Arası Çekimlerin Kurbanı: Lübnan.* <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bagimsizliginin-75-yilinda-bolgesel-ve-uluslararasi-cekismelerin-kurbani-lubnan/1318638> (12.12.2019).
- Baş, F. (2016). İran ve Suudi Arabistan Rekabetinin Ortadoğu'daki Mezhep Temelli Çalışmalara Etkisi: Hizbullah Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Araştırmaları Enstitüsü.
- Bitkal, S. (2019). Suriyeli Mültecilerin Lübnan Demografisi. *Yüksek Lisans tezi*. Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bozkurt, A. (2010). Lübnan'ın Sosyal Yapısı Siyasi Tarihi ve Hizbullah. *Yüksek Lisans Tezi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Collelo, T. (Ed.). (1989). Lebanon: Country Study. *Library of Congress*, Federal Research Division. Washington DC.
- Çiyan, H.Y. (2007). Manda İdaresinden Sonra Lübnan ve Lübnan-Türkiye İlişkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Filistin Sorunu Nedir, Yüz Yıllık Tarihte Neler Yaşandı?* <https://www.cnnturk.com/dunya/filistin-sorunu-nedir-yuz-yillik-tarihinde-neler-yasandi?page=1> (Erişim Tarihi: 30.12.2019)
- Güdül, S. (2008). Uluslararası Terörizmin Egemenlik-Otorite İlişkisi Açısından Analizi: Lübnan 1967-2006. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürtekin, H. (2005). Modern Lübnan Devletinin Doğuşu. *Yüksek Lisans Tezi*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Habib C. Malik, Is There Still A Lebanon)
- Hizbullah: Kapasitesi ve Ortadoğu'daki rolü.* <http://medyasafak.net/haber/2459/ozel--hizbullah--kapasitesi-ve-ortadogu-daki-rolu-3>, (Erişim Tarihi: 29.12.2019)
- Hürriyet Gazetesi, "Lübnan'da Çöpe İsyan".* <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/lubnan-da-cope-isyan-,29885598> (Erişim Tarihi: 05.12.2018).
- Kevser, A. (2008). Lübnan'da Toplumsal Yapının Devlet Yönetimine Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.
- Kurt, Ç. (2008). Lübnan'da Fransız Yapılanması Ekseninde Büyük Lübnan Devleti'nin Ortaya Çıkışı ve Fransa'nın İzlediği Stratejiler. *Yüksek Lisans Tezi*. Gebze: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Lübnan Cumhuriyeti.* <http://cas.gov.lb/>, (10.11.2019).
- Lübnan Hizbullahı'nın Tarihçesi.* <https://www.dunyabulteni.net/arsiv/lubnan-hizbullahinin-tarihcesi-h4221.html>, (Erişim Tarihi: 29.12.2019).
- Lübnan Ülke Profili.* https://insamer.com/tr/lubnan_1297.html, (25.11.2019).
- Lübnan.* <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-dogu-ve-korfez/lubnan/ulke-profil/genel-bilgiler>, (16.11.2019).
- Lübnan'da Arapça.* https://www.wikiwand.com/en/Lebanese_Arabic, (19.11.2019).
- Lübnan'da Siyasi Suikastler.* <https://www.dunyabulteni.net/ortadogu/lubnanda-siyasi-suikastler-h355394.html>, (Erişim Tarihi: 29.12.2019).
- Lübnan-İsrail sınır sorunu için çözüm arayışları sürüyor.* <https://www.timeturk.com/lubnan-israil-sinir-sorunu-icin-cozum-arayislari-suruyor/haber-1099085>, (15.12.2019)
- Muran, A. (2013). Hizbullah Devlet Olan Örgüt. *Özel Rapor*, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü.
- Ortadoğu: Lübnan.* <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/le.html>, (25.11.2019).
- Satık, Z.G. (2012). Suriye-Lübnan İlişkileri 2000-2010. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.
- Taş, G. (2014). *İran'ın Ulusal Bütünlüğü ve Güney Azerbaycan Sorunu*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Terzi, M. (2011). Irak ve Lübnan Krizlerinde Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği'nin Kriz Yönetim Politikaları 2000-2010. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü.
- Yaş Gruplarına Göre Nüfus.* <https://www.worldometers.info/world-population/lebanon-population/#broad-age>, (25.11.2019).
- Yurtsal, K. (2006). Büyük Ortadoğu'da Küçük Ortadoğu Lübnan. *Yüksek Lisans Tezi*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Ziya, S. (2010). Lübnan'da Dini Grupların Şekillenmesinde İç ve Dış Dinamikler. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- 2019 Lübnan Nüfusu.* <http://worldpopulationreview.com/countries/lebanon-population/>, (25.11.2019).